

I

13364

II

BOU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

UNIVERSITY LIBRARY

BCU/ASST/CENT

Biblioteca Noastră

P. Drăgălina

Din

Istoria Banatului Severin

PARTEA II.

CARANSEBES

1 cor. 12 fil.=56 cr. (1 Leu 40 bani).

Un nr. 28 fil.—14 cr. — În România 35 bani.

„Biblioteca Noastră“

Apare în Caransebeș

Director: **E. Hodoș**

- Nr. 1. S. S. Secula, Realități și Visări.
Nr. 2. Iosif Bălan, Iancu de Hunyad.
Nr. 3—4. G. Coșbuc, Versuri și Proză.
Nr. 5. Gr. M. Alexandrescu, Fabule alese.
Nr. 6. N. Macovisteanu, Dela Sat, piesă teatrală p. popor.
Nr. 7. Zotti Hodos, Întocmai, comedie franceză.
Nr. 8—9. ... ilor
Nr. 10. ... gogico.
Nr. 11— ... enc.
Nr. 13. ... portr. lui T. Doda.
Nr. 14. ... t, snoave.
Nr. 15— ... alități.
Nr. 18— ... arte de bucată I.
Nr. 23. ... ului Severin I.
Nr. 27— ... 00.
Nr. 29. ...
Nr. 30. N. Băiaș, Compara. Capra cu 7 iezi. Piese teatr. pentru copii.
Nr. 31. Slavici-Vlahuță, Două Novele.
Nr. 32—33. Z. Hodoș, Poftă bună! Carte de bucate II.
Nr. 34—37. P. Drăgălina, Din Istoria Banatului Severin II.

Nrele viitoare: Din Istoria Banatului Severin de P. Drăgălina:

P. III. Răsboaiele între Austria și Turcia pentru eliberarea Severinului.

P. IV. Înființarea regimentului valaho-illiric, mai târziu romano-banatic nr. 13. (1767—1872).

Un nr. 28 fil. (14 cr.) — În România 35 bani.

762165

B.C.U. IASI

Din
Istoria Banatului Severin

de

P. Drăgălina

Partea II

Severinul sub stăpânirea principilor ardeleni
până la predarea cetăților Caransebeș și Logoj
în mâinile Turcilor. 1526—1658.

„Biblioteca Noastră“

Director E. HODOȘ

---

17 SEP 1951

EDITURA AUTORULUI

ado 26.407

TIPOGRAFIA DIECEZANĂ ÎN CARANSEBEȘ

1900.

Partea II

Severinul sub stăpânirea principilor ardeleni până la predarea cetăților Caransebeș și Logoj în mâinile Turcilor. 1526—1658.

Ferdinand I, 1526—1576. Ioan Zápolya 1526—1540.

Nici lupta cumplită de lângă *Muhi* (1241) și devastările îngrozitoare ale nemișoșilor Mongoli, n'au adus asupra Ungariei miserie și stricăciune mai mare, decât catastrofa dela Mohács. În urma activității neobositului Béla IV. și sub conducerea acestui cap organizatoriu, după lupta dela *Muhi* s'au recules diferitele popoare, și sub sceptrul unor regi valoroși nu numai s'au luptat cu bravură pentru independență, ci chiar s'au întins puterea peste marginile țării; acum înse, când țara era sfâșiată în 2 tabere și un rebel civil din cele mai crunte își luase începutul; când iubirea de patrie

amortise și vênarea după interese particulare coplesise inimile celor mai de frunte din fiii patriei, care, pentru atingerea unor scopuri particulare și mârșave, nu se sfiau a reclama ajutoriul turcesc, iar alții își pun razimul în niște mercenari adese-ori mai necrunțători de cât feroșii ianiceri, — e vedit, că vorbă nu putea să fie de prosperarea și binele patriei.

Decădența și corupțiunea completă a oligarhilor, împărțiți între *Ferdinand I.* (1526—1564) și între *Ioan Zápolya* (1526—1540), care aspirau după moartea nefericitului Ludovic II. la tronul Ungariei, se confirmă nu numai din trecerea partisanilor dela un pretendent la altul, ci din purtarea caracteristică a episcopului din Neutra *Podmaniczky*, care încoronase de rege al Ungariei mai întâiu pe Ioan Zápolya și cu un an mai târziu pe contrariul seu, pe Ferdinand. Ca el toți oligarhii, fără excepțiune, treceau în partea aceluia, care era în stare a le acorda cele mai multe favoruri. Pofta de câștig, înavuțirea unuia pe contul celuilalt, era motorul faptelor membrilor din clerul înalt și al magnaților d'atunci.

Ținuta dubioasă a lui Zápolya în presara catastrofei dela Mohács a fost cauza, că mulți din boieri îl părăsiră, chiar când dânsul credea momentul apropiat, ca să-și

înpodobească fruntea cu coroana regală. Candidatura sa totuși a fost la început bine primită și sprijinită de majoritatea tuturor păturilor din țară, fiind mulțimea de credință, că regimul unui Domn național, va aduce asupra Ungariei zilele de glorie, de care avuse parte pe timpul lui Mathia Corvin.

Dar viteazul, chibzuitul și zelosul voevod, ca rege a devenit om fără talent de guvernare, lipsit de spirit și energie. Mijloacele, prin care credea să se susțină în domnie, erau intriga și corumperea cu bani, ridicând sau apăsând, conform împrejurărilor, când pe unul, când pe altul din oligarhii țerii. Prin astfel de mijloace josnice și în deosebi prin purtarea sa cerbicoasă și trufașă cu neputinciosul Ludovic II. și-a creat sieși o droaie de regișori, neobicinuiți la subordinațiune și disciplină, care de câte ori se simțiau jigniți în interesele proprii, treceau în tabera lui Ferdinand și se ridicau cu arma în contra stăpânului lor.

În luptele, ce s'au fost încins între Zápolya și Ferdinand, a fost biruitoriu la început Ioan. Mai târziu după ce l-au părăsit Sașii, Românii și o parte a Secuilor, Zápolya trebuî să fugă în Polonia. Câștigând aici convingerea, că numai cu ajutoriul străinilor

va putea să se susțină pe tronul Ungariei, trimise pe *Hieronim Laszky*, un bărbat iscusit în ale diplomației la Constantinopol, care prin sprijinul lui *Aloisie Gritti* câștigă asigurarea sultanului, că va fi sprijinit cu toată puterea Otomanilor.

După ce veni Laszky cu tractatul de pace, adună Ioan Zápolya în prejurul Lipovei mulțime de mercenari, așteptând aici sosirea ajutoriului turcesc (1528). Mai mulți cetățeni ai Ungariei trecură de frica Turcului în tabera lui Ioan Zápolya, ear alții i se alăturară ca să scape de răutățile mercenarilor lui Ferdinand.

Declarându-se magnații adunați pe la începutul anului 1528 în dieta din Buda, că fără ajutoriu extern nu pot să apere țara, trimise și Ferdinand o solie la Soliman cu ofert de pace; aceasta e cea dintâiu solie, care a tractat în numele Austriei cu înalta poartă. La întrebarea marelui vizir, că oare care cetăți ar dori Ferdinand să i se napoieze, solii *Hobordanetz* și *Weixelberger* reclamă între altele *Turnu Severinul*, *Peth*, *Orșova* și *Media*, la ce Ibrahim răspunde: „Me cuprinde mirarea, că Ferdinand nu cere chiar Constantinopolul“.¹⁾

¹⁾ Fessler: Geschichte von Ungarn. vol. III, pag. 434.

Din raportul acesta este învederat, că Turnu-Severinul, Orșova, Peth și Media, aceste cetăți însemnate ale Severinului, erau deja în mâinile Turcilor. Ocuparea înseamnă n'a fost durabilă. Nu știm cum, poate că de dragul alianței încheiate între Turci și Zápolya, cetățile numite s'au reîncorporat Ungariei. Faptul se constată din unele donațiuni, ce le face I. Zápolya deja la anul 1529¹⁾.

Românii șovăiau întocmai ca și ceilalți locuitori din patrie, între Ferdinand și Zápolya, după cum partizanii unuia sau celuilalt ajungeau la putere. Astfel episcopul *Nicolae Gerendy*, *Petru Perényi*, *Valentin Török*, Românul *Stefan Mailat* și Sasul *Marcu Pemflinger*, luptându-se pentru Ferdinand, scoaseră Ardealul de sub stăpânirea lui Zápolya, care stând la Lipova se pregătea să plece într-o întîmpinare a Tur-

---

1) Prin actul emis din partea regelui Ioan cu datu Lipova la 13. Iunie 1529, se dau, cu dreptul de moștenire, lui *Mihaiu Sebeșanul* toate moșiile și posesiunile aflătoare în districtul Mediei, care erau ale lui *Pavel Zenthe*, pentru-că acesta agitase în favorul lui Ferdinand, (quod nos consideratis fidelitate et serviciis fidelis nostri Agilis *Michaelis Sebessy* . . . . universa bona et quelibet possessionaria *Pauli Zenthe* in districtu de *Mihald* existentia habita . . . . contra publicam constitutionem regni nostri Ferdinando, Nostro, et ipsius Regni nostri publico hosti adhesisse" la Pesty: Oklevelek pag. 182).

cilor. Dominațiunea lui Ferdinand asupra Transilvaniei se părea pe deplin asigurată; dar voevodul Moldovei *Petru Rareș* sărind la porunca sultanului, protegiatului seu, într'ajutoriu și având pe d'asupra de scop, să exploateze stările anarhice din Ungaria în favorul propriu, călcând Transilvania și întâlnind în țara Bârsei, la *Feldioara*, ostășimea lui Ferdinand, o sparse cu totul și luă 50 de tunuri. Noul voevod al Ardealului *Stefan Báthory de Somlyó* supuse apoi, cu excepțiunea unor ținuturi locuite de Sași, Transilvania toată.

Soliman a pretins și imbecilul rege i-a sărutat mâna la Mohács, în acel loc de miserie, unde șiroaietele de sânge a 22.000 de fii ai patriei, străpunși de iataganele păgânilor, strigau — răsbunare.

Astfel Zápolya nu numai că a pătat coroana regală, ci totodată s'a făcut trădătoriul și vînzătoriul țerii sale. El deschise cetățile țerii sale Turcilor, chiar și porțile acelei fortărețe, de care se zdrobise în mai multe rënduri puterea otomană.

Ingenuncherea dela Mohács a fost fatală și pentru soartea Românilor din Banat și din Severin, căci asupra lor, care erau vecinii ferosului dușman, s'a vărsat toată furia nemilosului păgân. În decurs de aproape 300 de ani Turcii li-au pustiit satele

și orașele, li-au răpit averea, și floarea, neamului nostru au dus-o în robie.

În aceste timpuri grele, când beligeranților nu le era cu putință a-i ocroti, ci prin promisiuni căutau să-i adiminească, ca să-i poată exploata, Românii din Banat înșiși trebuiau să poarte grijă de mântuirea lor. Este natural, dacă Severinenii între asemenea împrejurări, îngrijiți de conservarea proprie, înclinau dintre acești 2 regi către acela, dela care sperau spriginul cel mai puternic în contra Turcilor.

Cunoaștem indivizi, care înclinau spre Ferdinand; așa d. e. se raportează lui Ferdinand la 1534 despre *Petru de Racovița*, care era jude sebeșan, că la timpul seu îi va servi cu plăcere. De sigur, că vor fi nutrit și alții asemenea sentimente; dar în viața lui Ioan Zápolya n'au existat bărbați de influință hotărîtoare, care ar fi fost devotați lui Ferdinand. Ținutul dintre Mureș și Tisa a fost pe lângă Transilvania căminul Zápolyaniștilor și aici — se poate zice — era adevărata sa putere. Drept dovadă: raportul lui *Alexie Thurzó* către Ferdinand, prin care îi spune că Zápolya a ridicat din Transilvania și din ținutul Caransebeșului 4000 de ostași. Tot atunci a recrutat Valentin Török în districtul logojo-caran-

sebeșan 1000 de călăreți, spre paguba simțitoare a partidului germân¹⁾.

În Transilvania într'aceea se ivesc evenimente, care după încheierea păcii dela Oradea mare, zguduiră din temelie tronul lui Zápolya.

Ardelenii erau nemulțămiiți cu *Martinuzzi*, atotputernicul cancelar al regelui Ioan. În fruntea celor nemulțămiiți erau vrezozii țerii *Stefan Mailat* și *Emeric Ballassa*. Cel dintâiu își câștigase renume, pentru-că a fost ucis pe reutăciosul Gritti, care venise să pună mâna pe Ardeal; iar acum era inimic fățiș al lui Martinuzzi.

Stefan Mailat e Român de origine. Născut în districtul Făgărașului în satul *Comana*, ajunsese ca june la curtea reginei Maria, soția lui Ludovic II. Aici împreținându-se cu *Nádasdy* a luat de soție pe soru-sa *Ana*²⁾. Devenind *Nádasdy* cu învoirea regelui Ioan partisanul lui Ferdinand, Făgărașul, care era proprietatea sa, l-a donat cumnatului seu.

Mailat avea aspirațiuni înalte. Nu s'a putut însă să se constate, dacă prin solia trimisă la Constantinopol voit-a să lucre pentru Ferdinand sau să câștige tronul Tran-

¹⁾ Pesty : vol. I pag. 53 ; vol. II pag. 130.

²⁾ Hunfalvy: Az oláhok története, vol. II pag. 239.

silvaniei pentru sine¹⁾. E sigur înse, că la stăruința sa dieta din Oșorhei a hotărît la 9 Martie 1540, să se trimită o deputațiune la Buda, care a ridicat contra lui Martinuzzi mai multe acuze. Zápolya a aruncat delegații în temniță și poruncind lui Petroviciu și V. Török ca să pregătească oștire aleasă, însuși a pornit spre Transilvania în contra voevezilor infideli.²⁾ Mailat scutindu-se între zidurile cetății Făgăraș s'a apărât cu *vitejia-i îndatinată*, în contra lui Valentin Török și Andreiu Báthory, care cu 5000 călăreți ungurești, puține cete de Secui și numeroasă pedestrimă săsească. se hărțuiau cu garnisoana cetății, constătătoare numai din 300 de ostași³⁾. Lui

1). Szalay: Magyarország története IV pag. 191.

2). *Mindszenti* G. curtean și om încrezut alui Ioan Zápolya descrie această expedițiune. Din cele scrise de dânsul se constată originea română alui Mailat. *Mindszenti* numindu-l „om de nimic, venetic“ zice: „valának is sokan, kik királyunk ő felségének szemire hányták, hogy oly semmi, sohuni *oláh embernek, mind Majlát* uramnak, ő kegyelmének annyi hütôt, jószágot, méltóságot adott“. Hunfalvy: vol. II pag. 232).

3). Fessler: ediția I, vol. 6 pag. 549 die Belagerung der Fogorascher Burg leiteten Valentin Török und Andreas Báthory aus dem Hause Somlyó mit fünftausend Mann ungarischer Reiterei, einigen Széklerhaufen und vielem Sächtischen Fusvolke, wider diese Macht vertheitigte Mailáth seinen Platz nur mit 300 Mann.

Zápolya nu i-a fost dat să vadă nimicirea aceluia, care a voit să smulgă Transilvania din mâinile sale. Atins de apoplexie moare la Sas-Sebeș în 24 Iulie 1540 după ce cu puține zile mai înainte pregătise a trimite la Constantinopol pe Verbóczy cu daruri scumpe și cu 50000 galbini ca tribut pe doi ani, și după-ce i se comunicase vestea, că soția sa Izabela i-a dăruit pe *Ioan Sigismund*, a cărui soarte a încredințat-o episcopului Martinuzzi, lui Petroviciu și lui V. Török.

Ferdinand I. și Isabela 1540—1551; Ferdinand I. 1551—1556; Ferdinand I. Isabela și Ioan Sigismund 1556—1559; Maximilian 1564—1574 și Ioan Sigismund 1559 1571.

Tutorii lui *Ioan Sigismund* sau *Stefan*, după cum îi numiau Turcii, trimiseră darurile pregătite la Soliman cu rugarea, ca să vină în ajutoriul minorenului, pe care dieta din câmpia Rákos îl proclamase deja de rege în Septembrie 1540.

Invasiunea Turcilor aduse nouă miserie asupra Ungariei.

Pentru început lucrurile în Ardeal se încurcaseră în defavorul nou alesului rege. Voevozii Mailat și Balassa silesc pe Valentin Török să ridice asediarea Făgărașului. Mailat devenind acum stăpânul situațiunei, era de-

cis să smulgă Transilvania din mâinile Zápolyaniștilor și s'o câștige sau pentru sine, sau pentru Ferdinand. Acțiunea Turcilor înse puse de timpuriu capăt aspirațiunilor sale. Pe când Mohamed pașa forță despresurarea Budei, sangiacul Nicopolei, Ahmed, ajutorat de Petru Rareș și Radu Paisie, domnul Munteniei, pătrunse în Transilvania, ca să sugrume revolta d'aici. În preseara primejdiei îl părăsiră pe Mailat cei mai mulți din aderenții sei; ear el vezând, că nu va fi capabil să țină piept cu oastea numeroasă a dușmanilor sei, se închise ca și mai nainte între zidurile Făgărașului. Cetatea căzû de astădată mai de grabă, de cât ar fi putut cineva să creadă. Domnul Moldovei, Petru Rareș, dibaciu măiestru în urzirea întrigilor, a grăbit căderea conaționalului seu. El trimise vorbă lui Mailat, că ar face bine dacă s'ar preda sultanului și nu s'ar opune unei puterii covârșitoare îi promite totodată că va întreveni pe lângă Sultanul să fie agrățiat.

Mailat, ademnit de promisiunea vechiului seu prietin, se duse în tabera contrară și nu putea crede că i se va întâmpla vr'un rău, căci i-s'a fost trimis în cetate ca chizași, 2 Turci, la părere pašali osmani, care înse erau oameni de rënd îmbrăcați în vestminte domnesci. Bunacredința l-a făcut să între în cursa, ce i-o pregătiră dușmanii sei, și

n'a mai putut să scape din pericolul, în care întrase de bună voie.

Mailat ședea la masă în cortul lui Petru Rareș ; aici începură boerii Moldovei a-l lua în bătae de joc. Om pripit la fire, Mailat sări dela masă, puse mâna pe sabie, să-și resbune pentru batjocurile și nedreptățile, ce i se spuneau în față. Atunci Moldovenii se aruncară asupra lui și trântindu-l la pământ îl legară (19 Iulie 1541) și îl trimiseră la Constantinopol, unde își termină zilele sale în cele 7 turnuri. Inmediat capitulară Făgărășenii și deja în 22 Iunie depusere staturile Transilvaniei, reginei Isabela și fiului ei, jurământul de fidelitate¹⁾.

Mersul afacerilor luă, în scurt timp după această întâmplare, o direcțiune contrară aspirațiunilor partisanilor lui Ioan Sigismund. În 29 August 1541, 15 ani după catastrofa dela Mohács, se încuibară Turcii în capitala Ungariei. Împăratul Soliman dete reginei Isabela de știre, că donează fiului ei părțile Ungariei din colo de Dunăre și Transilvania, iar Buda și regiunile cisdanubiene le va ținea sub stăpânirea sa până când Ioan Sigismund va deveni maioren. Regina și consilierii sei porniră cu inima

¹⁾ Xenopol vol. II. pag. 575 ; Fessler : vol. III. pag. 514.

frântă spre Lipova, ducând cu sine coroana și insigniile regești. Lipova le oferea singuranță deplină. Aici se afla o citadelă bine întărită, ridicată în timpurile lui Vladislav II. prin marconul George de Brandenbug, soțul văduvei lui Ioan Corvin²⁾.

Luarea Budei în stăpânirea turcească a adus lumină asupra intențiilor preinșilor amici din Constantinopol. Cei mai mulți dintre partizanii reginei doreau să se împace cu Ferdinand, căci numai dela dânsul sperau elibărarea țerii de sub jugul păgânului. În urma pertractărilor de pace începute, câștigă Ferdinand influință hotărîtoare și asupra ținuturilor din răsăritul patriei. În 21. Iulie 1551 primî Castaldo, în numele lui Ferdinand, coroana din mâinile Izabelei și prin aceasta stăpânirea asupra Ardealului și a Banatului. *Petru Petrovicu*, credinciosul ei, trebuî să predee cetățile *Timișoara*, *Lipova*, *Logoj*, *Caransebeș* și *Becicherec*, și să se retragă la Munkács.

---

²⁾ Griselini: Geschichte des temesvarer Banats, pag. 65.

După moartea lui Ioan Corvin, care a fost fiul natural al lui Mathia, soția sa a fost constrînsă din motive politice a se mărita cu marconul G. de Brandenbug. Averele colosale ale Hunyadeștilor, dimpreună cu întreg ținutul din N. Cărașului, căzû astfel în mână străină.

Severinenii ajung astfel pentru prima dată sub stăpânirea Habsburgilor austrieci.

S'a arătat, că după lupta dela Mohács, adecă cu urcarea lui Ioan Zápolya pe tronul Ungariei, s'au întâmplat schimbări esențiale în Banatul Severinului. Din partea de din coaci de Orșova și din părți considerabile ale Cărașului s'a format *comitatul Severin*. Conducătorii sei s'au numit: *Bani ai Caransebeșului și Logojului*¹⁾.

Primul Ban a fost *Mihaiu de Somlya*. Știm, că a servit la 1525 ca călăraș curtean (aulicus huzarow regio maiestatis) în Caransebeș²⁾, iar acum, în calitate de Ban al Caransebeșului, a primit (la 1526) dela Ioan Zápolya ordinațiunea, ca să facă dreptate în cauza ocupațiunei, ce a comis-o orașul Logoj pe moșiile lui Nicolae Gârlișteanul și Andreiu Bizărea, în teritoriul comunei Găvozdia³⁾. În această dignitate îl aflăm și la anul 1543.

Șefii Severinului poartă titlul „*Bani ai Sebeșului*“; (astfel și Petru Petroviciu 1548 și 1549). Mai târziu ei se numesc „*Bani de Logoj și Caransebeș*“. Primul, care folosește această titulatură e *Blasiu Székely*, despre

¹⁾ Din Istoria Banatului Severin vol. I. pag. 98.

²⁾ *Pesty*: A szörényi hánság etc. vol. I. pag. 293.

³⁾ *Pesty*: Krassó megye története, vol. II. partea I. pag. 319.

care se face pomenire la 1553. Când vr'unul dintre „Bani“ nu întrebuițează titulatură dublă, titlul : „Ban al Caransebeșului“ era folosit cu predilecțiune. Numai 2 indivizi : *George Palaticiu* și *Stefan Békes* s'au numit „*Bani Logojeni*“

Asupra conduitei politice a locuitorilor din S. O. Ungariei, deci și asupra Severinienilor, a avut guvernarea lui Petroviciu influență hotărîtoare. Fiind în mîna sa concentrată dignitatea de comite suprem a Timișului și de Ban al Caransebeș-Logojului, avea destulă putere, ca să pedepsească pe cei ce înclinau spre Ferdinand. El a făcut mai multe încercări să cîștige pe Români în partea Habsburgilor ; dar mîna de fer și asprimea nemilosului Petroviciu, i-a ținut în supunere și ascultare față de fiul Isabelei al cărui tutor dînsul era. Din această cauză orașele Logoj și Caransebeș, de a căror soarte era legată în aceste timpuri soarta Severinului, țineau și acum cu Zápolyaniștii. Credința a fost remunerată în abundență. Isabela numește Logojul „*civitas reginalis*“¹⁾, iar Ioan Sigismund zice Caransebeșului : „*civitas regia nostra*“, întocmai cum s'au numit Buda, Peșta și Timișoara. În astfel de orașe

¹⁾ *Pesty* : *Krassó vármegye története*, vol. II. partea I. pag. 319.

privilegiate singuranța persoanei fiecărui cetățean era garantată prin legi particulare. Acela, care în astfel de cetăți trăgea sabia fără cauză și vulnera vr'un cetățean, se pedepsea cu pierderea capului⁵⁾.

Aveau interes partizanii lui Zápolya să țină Severinul în mână, nu numai pentru că p'aici le ducea valea cea mai scurtă către Constantinopol, ci mai vârtos pentru ca să nu li se încuibe Germanii în coaste și să-i încleșteze și din partea aceasta. Mai mult decât poziția a contribuit vitejia locuitorilor, ca Severinul să fie obiect foarte prețuit și din o parte și din altă parte.

Bravura militară a Românilor severineni o apreciază chiar Ferdinand în mai multe rânduri. Fiind vorba de trecerea lui Petroviciu pe partea sa, scrie lui Castaldo, „că după ce va câștiga Logojul și Caransebeșul, va aduna cavalerie foarte multă din aceste districte, ai căror locuitori sunt distinși prin hărnicie și virtuți militare“. Tot Ferdinand îndeamnă pe Martinuzzi, genialul vistiernic al Transilvaniei (într'o epistoală cu datul 5. Noemvrie 1551), „să facă tot ce-i va sta în putință, ca să țină Logojul și Caransebeșul în credință către rege, ear pe

⁵⁾ Idem: A szörényi hátság története, vol. II. pag. 196.

accia, care l'au părăsit, să-i câştige earăş în partea sa“¹⁾

Din epistola sa (21. Octomvrie 1551) către Castaldo cităm următoarele pasagii: „staturile ardelene și *Caransebeșenii*, credincioși nouă, dispun de atâta putere, încât sunt capabili de rezistență“; mai la vale se zice: „am trimis scrisoare către cele 3 națiuni ale Transilvaniei și către *Caransebeșeni*, și li-am pus la inimă apărarea țerii“²⁾.

Vitejia Sebeșenilor a fost apreciată în cercuri, care zac afară de periferia patriei noastre. Așa d. e. doi boieri munteni recrutează aici (în Septemvrie al aceluiaș an) mercenari, ca să scoată din scaun pe Mircea Ciobanul, voevodul Munteniei. În Severin deci era în veacul al XVI. căminul *condotierilor resăriteni*.

În timpuri grele, când fluctuațiunile politice dela ordinea zilei puteau să pericliteze drepturile autonome, de care era legată viața civilor din cetăți și din districte, limanul mântuitor le-au fost solidaritatea și ajutorul împrumutat.

Istoria ne-a păstrat exemple mărețe de solidaritate, izvorite din sufletele desinteresate ale străbunilor noștri.

¹⁾ *Pesty*: a szörényi bánság története, vol. I, pag. 54.

²⁾ *Idem*: vol. II, pag. 133.

Nu se pot arăta cu siguranță motivele, care i-au îndemnat să-și promită prin jurământ ajutoriu împrumutat. Credem înse a nu greși, când susținem, că cruzimile violentului Petroviciu și alte forțe majore i-au silit a se apăra cu puteri unite în contra asupraitorilor externi.

Așa d. e. se legătuesc prin jurământ (la 20. Septemvre 1544) juzii collaterali *Andrei Berta, Petru Pepa, Nicolae Annoca, Ioan Berla, Stefan Dragna și Ladislau Kenesa*, dimpreună cu alți civi Caransebeșeni (huios regiae civitatis Caransebeș.¹), că în interesul binelui public, pentru prosperarea orașului și familiilor lor, vor sta întru ajutoriu protojudelui *Ladislau de Racovița*, dacă l-ar ataca comitele Timișoarei (Petru Petroviciu), că nu-l părăsesc nici odată, — nici la bine, nici la rău, și că-i vor fi sfetnici iubitori, și credincioși fii ai patriei. Tot așa

¹) Eată numele lor : Francisc Bakawch (Băcuți ?), Ioan Peica, Mihaiu și Nicolae Lazăr, Mihaiu Mezew, Ioan și Toma Mikșa, Petru Zabo (Săbeu), Limota, Petru și Ioan Tot, Floare Phyles, Stefan Zabo, Francisc Moise, Frenda, Domșa, Plugowycza, Mya, Mihaiu și George Orszagh, Petraș, Micșa decanul, Manda, Aranyos, Ohaban, Kys, L. Dekean, Toma Stephon, Myheyla, Bazarab, Josyka, Dorca, Oláh, Dimitrie Hath, Georgiu Sebessyi Baya, Bwkwryna, Martin, Sywko, Nic. Bokosnycza și Petru Kenesa.

se obligă Racovița față de oraș și de concetățenii sei.⁴⁾

Dar nu numai civii aceleiași cetăți, ci locuitori din depărtări se obligă la ajutoriu împrumutat.

Astfel, *Benedict Vorgiciu, Andreiu Dimitroviciu, Lazăr Dragul, George Olahul* și alți fruntași din Cărașova, depun jurământ în numele lor și al altor locuitori, că vor apăra Caransebeșul (*judices, juratosque cives item senatores et omnes populos civitatis regiae Caransebes*) cu toată puterea contra ori-cărui inamic și tulburătoriu (1550); tot așa și Caransebeșenii au să le apere moșia și averea, în măsura, care s'a fost stabilit în timpurile mai vechi. Această legătuintă așa dară e întemeiată pe votul străbunilor din timpuri anterioare.

Valoare și înriurare hotăritoare asupra mersului afacerilor politice severinene a avut solidaritatea încheiată între frații de acelaș sânge din Logoj și Caransebeș. Efectul solidarității a fost simțit în decursul veacurilor.

Deja Ioan Sigismund nobilitează opidul Logoj și-l împreună cu Caransebeșul. Stefan Losonczy raportează cu d'amăruntul

---

⁴⁾ Pesty : Oklevelek, documentul Nr. 183, pag. 233.

lui Ferdinand despre această întâmplare în Maiu 1552. Într'o epistolă, cu datul Passau la 11 Iulie, ordonă regele lui Maximilian : să nu despartă Caransebeșul de Logoj și să nu se atingă de privilegiile orașului acestuia, căci se va perde întregul ținut, care cu ori-ce preț trebuie păstrat în supunere și ascultare. D'aici înainte cetățile surori, deși fiecare dintr'insele avea magistrat propriu, trimit adeseori deputațiuni comune sau își îndreaptă la olaltă petițiile către Castaldo, care era guvernatorul lui Ferdinand pentru Transilvania ; ear în note oficioase civii acestor 2 cetăți se numesc *totdeuna „frați“*. Civii sei erau atât de adânc pătrunși de sentimentul frățietății, încât solidaritatea nu s'a știrbit nici chiar după înfrângerea puterii otomane și eliberarea de sub jugul turcesc la anul 1688. Aflăm, că o deputațiune sebeșană, care luase calea spre Viena, a primit ordinul, ca să reguleze într'una afacerile nobilimei și ale cetățenilor acestor 2 orașe. Conduita deputațiunii a fost înainte precisată și subsrisă prin bărbați de influență din ambele cetăți. În bună înțelegere îi vedem regulându-și, în tot decursul veacului al XVI, afacerile publice, răsboinice și administrative. Chiar la pertractările dietei ardelene trimișii lor au

conlucrat totdeauna la olaltă și nu s'au despărțit nici odată¹⁾.

Dominațiunea lui Ferdinand I. asupra Severinului a fost trecătoare. Pactul încheiat cu Isabela pentru predarea Transilvaniei a deslănțuit furia sultanului din Stambul. El dete Transilvănenilor și lui Martinuzzi de știre, că-i va trece pe sub ascuțitul sabiei, dacă vor permite, ca Nemții să scoată pe Ioan Sigismund din domnie. Tot odată primî beglerbegul Rumeliei, Mohamed Socoli, ordinul, ca să invasionseze și să supună Ungaria (1551).

Timișana era p'atunci ușor de cucerit, căci suferințele locuitorilor, rău maltratați de mercenarii nedisciplinați, aduși aici întru apărare, nu mai erau de suferit. N'a fost sat, nici cătun, în jurul Timișoarei, să fie remas neajăfuit de oastea lui Ferdinand. Sermanii locuitori, oftau după jugul turcesc, care li se părea mai ușor, decât tirania unui prieten desfrânat. Orășelele *Bece*, *Becicherec*, *Cianad* și *Lipova*, apărată de *Ioan Pelcu*²⁾, cad după olaltă, fără multă vërsare de sânge în mâinile dușmanului. Nu-

¹⁾ *Pesty*: Krassó vármegye története, vol. II, partea I, pag. 322.

²⁾ *Fessler* îl numește *Johann Pelhő*, ear *Grise-lini Petko*.

mai asaltul asupra Timișoarei l'a respins de astădată Stefan Losonczy; ear după retragerea Turcilor fû recucerită Lipova, după o luptă crâncenă, în care *Ioan Turic*¹⁾, fiul vestitului Valentin, s'a distins prin fapte de vitejie.

Cu începutul anului 1552 concentrează Turcii puteri considerabile în Banat. Cunos-când *Kasim* pașa nemulțămirea locuitorilor, provoacă din Becicherec cetățile Logoj și Caransebeș a se pune sub scutul seu, zicând: „precum în trecut așa și acum va purta grijă, ca să nu sufere pagubă“. De ase-menea îi însciințează *Aldana* din Lipova, că a venit Kasim să le pustiască țara, deci să prindă armele și să se pregătească de luptă.

1) Izvoarele maghiare și Fessler îl numesc *Török*, iar Griselini: *Torak* și *Torok*. Familia aceasta o credem de origine românească din următoarele motive: 1. *Cristina Bizărea*, fiica lui Nicolae, despre care izvoarele arată că e Român de viță, a fost soția unui Ioan *Török*; 2. Stefan *Török* a primit donațiuni în părțile Făgetului în nisce timpuri, când drepturile districtelor valahe erau încă respectate din partea regilor maghiari; 3. Francisc *Török* a fost păstrat credință față de Mihai Viteazul și i-a fost pururea credincios chiar și după pierderea luptei dela Miris'eu; 4. Oscilările lui Griselini, care scrie odată *Torak*, altă dată *Torok*, și esistența mai multor familii cu numele *Turic* în părțile mureșene și crișene ne îndreptățește a presupune, că din *Turic* au făcut scriitorii maghiari *Török*.

Lui Ferdinand nu-i era cu putință să pună în stare de apărare provinciile din S. O. Ungariei, căci principile electoral *Moritz de Saxonia* nu numai pe el, ci și pe împăratul Carol, îl vârase tocmai atunci în mare strâmtoare. Puternicul Soliman însă sub pretext, ca să resbune uciderea lui Martinuzzi, întâmplată în Vințul de jos, și ca să restituie pe Ioan Sigismund în domnie, și-a ales Sofia Bulgariei drept loc de concentrare pentru oastea sa, care avea să năvălească asupra Banatului.

Comercianții Caransebeșeni deja pe la sfârșitul primăverii (1552) au dat de știre lui Ștefan Losonczy că Ahmet pașa a adunat la Sofia oaste multă; ear locuitori din Orșova răspândiseră pretutindenea vestea, că la *Horom* (Palanca nouă) zac grămezi de lemne, din care Turcii vor să facă pod peste Dunăre, pentru ca să poată înainta neconturbați spre Timișoara.

Toma Micșa din Caransebeș arată, într-un raport amănunțit, numărul ostășimei turcești, spunând tot deodată, că atacul inamicului a fost la început îndreptat asupra Caransebeșului, ear mai târziu, cu abateri dela proiectul acesta, s'a luat Timișoara ca ținta operațiunilor.

Numitul Micșa a căzut din întâmplare în mâna Turcilor, ceea-ce a îndemnat pe

Castaldo să creadă, că a fost trimis de Turci, pentru-ca să înduplece locuitorii să ține cu ei. Castaldo n'avea cauză să tragă la îndoială loialitatea Severinenilor, căci tocmai atunci venise la dânsul o deputațiune trimisă de Logojeni și Caransebeșeni, cu rugarea să le dea praf de pușcă, bani și să sporească garnisoanele.

În 27 Iunie 1552 se iviră avanposturile Turcilor înaintea Timișoarei. Viteazul Losonczy apăra cetatea. Avea pe lângă sine numai 2500 Spanioli, Germani și Ungureni. Zădarnică fù bravura lui St. Losonczy și a ostașilor sei; el trebui să se închine forței numerice și să predea cetatea în 26 August, așa dară după o asediare de aproape o lună de zile. Soartea sa tragică a cântat-o mai mulți din poeții Ungariei. El nu era între ce vii, când Ferdinand, având de scop să remunereze abnegațiunea, vitejia și patriotismul seu, a donat cu dreptul de moștenire fiicelor sale *Frusina* și *Ana* moșii bogate în Boroș-Sebeș, Buteni, Pâncota și Dezna în comitatul Zarand.

Timișoara era un stâlp puternic al Ungariei. Căderea ei a fost totodată pierderea acelei provincii, care dela începutul veacului XVIII. se zice *Banatul timișan*. Mai mult de cât un veac și jumătate a fâlfâit semiluna pe zidurile Gibraltarului

bănăţenesc, și a trebuit să se verse șiroaie de sânge, ca să se înalțe în locul semilunei earăș crucea lui Cristos.

Greșim însă, dacă credem, că deodată cu căderea Timișoarei a căzut și comitatul Severin. Nu se poate nega călcarea regiunilor mărginașe cu com. Timiș, dar miezul Severinului, fiind că aparține Transilvaniei, și-a păstrat independența așa cum a avut-o Ardealul. Părțile sale resăritene, și adecă: *Craina, Almăjul, regiunile muntoase ale Clisurei și cele de dincolo de munții almăjeni, până la împreunarea râului Căraș cu Dunărea, de astădată n'au fost călcate de piciorul inamicului*. Această stare a durat până la tradarea lui A. Barcsay, comisă față de Logoj și Caransebeș.

Era părerea generală că, după căderea Timișoarei, aceste cetăți nu vor fi capabile să reziste Turcilor. Castaldo însuș își dă pe față nedumerirea, când scrie lui Ferdinand: „că cetățile Logoj și Caransebeș, nefiind capabile de resistentă, vor trebui să capituleze“, și în adevăr locuitorii erau hotărâți a se preda, dacă, după cum ziceau dênșii, s'ar confirma știrea despre căderea Lipovei.

Lipova era considerată drept cheea Transilvaniei. Castaldo a spusat pentru forti-

ficarea acestei cetăți suma de 150.000 galbeni; ear Spaniolul Aldana adusese aici tunurile din Oradea mare și din Giula. Garnisoana avea 1100 ostași Spanioli, Germani și Ungureni, și mai multe cete erau pe cale să-i vină într'ajutoriu; deci întru apărarea ei se luaseră toate dispozițiunile posibile și bărbații competenți țineau cu tărie, că Lipova va rezista Turcilor timp mai îndelungat. Dar ceea-ce se credea imposibil, s'a întâmplat mai de grabă, de cât a putut cineva să cugete. Aldana n'a așteptat sosirea inamicilor, ci nimicind tunurile, spărgând zidurile cetății și aprinzând casele locuitorilor, a fugit mișelește spre Transilvania¹⁾. Istoriografii nu înregistrează ziua, când s'a perdut Lipova; Castaldo însă face amintire de tradarea lui Aldana într'o epistolă datată din 1 August, deci căderea a trebuit să se întâmple în zilele din urmă ale lui Iulie.

Ne cuprinde mirare, că nici acum, când garnisoanele din Logoj și Caransebeș erau reduse la numărul minimal și cetățile erau lipsite de apărători, nu se gândiră Turcii la cuprinderea acestor cetăți, ci se mărginiră numai la *cererea unui tribut*, la a *cărui plătire se obligară locuitorii în una*

¹⁾ Fessler: op. cit. vol. III. pag. 556.

din zilele dintre 6 și 11 August. Această faptă a lacomilor Turci, care de astă dată se mulțămără numai cu atâta, trebuie s'o considerăm ca incident norocos.

Cine oare avea să le vină într'ajutoriu? Mercenarii lui Castaldo? despre care el însuș a fost scris în Iulie lui Maximilian următoarele : „purtarea necuvincioasă a mercenarilor germani a înfuriat Ardelenii într'atâta, în cât nici moartea noastră a tuturoră nu i-ar mulțămă. Văd limpede, că ei au venit numai spre stricăciunea țerii; însuș căpitanul lor atestează, că n'a văzut ființe mai îndobitocite decât ei“. După vr'o câteva septemăni continuă astfel: „Țăranii s'au ascuns în păduri și s'au adunat la olaltă, pentru-ca să-și apere viața și averile în contra oamenilor noștri, care în lipsa lefei, sunt necesități să jăfuiască, ca să nu piară de foame. Nu trece zi fără păruială, și uciderile din o parte și din alta sunt la ordinea zilei“¹⁾.

¹⁾ Fessler : vol. III, pag. 557 : die Siebenbürger hat das Betragen der deutschen Söldner in solche Wuth gegen uns gebracht, dass ihnen unser aller Tod nicht genüge. Jetzt sehe ich klar, dass diese Söldner nur zum Verderben des Landes hiergekommen sind; sogar ihr eigener Hauptman gesteht, dass er viecherischere Menschen als sie nie gesehen habe . . . die Bauern zogen sich in die Wälder zurück und scharten sich zu-

Astfel de elemente turbulente nu puteau să fie spre nici un folos locuitorilor din Severin, asupra cărora era trimis Kasim paşa cu 40000 Turci. D'aceea pacea încheiată sub condițiuni atât de favorabile s'a numit un incident norocos. La încheierea păcii a contribuit și domnul Munteniei, *Mircea Ciobanul*, despre care Turcii ziceau că nu ar fi nici Turc, nici Creștin³⁾. Conclucrarea sa se constată din cuprinsul unei epistole adresate către magistratul din Brașov, în care spune cu mândrie, că a esoperat dela Turci, ca orașele Caransebeș și Logoj să plătească tribut comun.

Pentru politica expansivă, urmărită de Turci, Timișoara avea aceeaș însemnătate, care a avut-o Belgradul sêrbesc și Buda. D'aceea se destinau întru apărarea ei bărbați distinși, experți în ale războiului, — pașali superiori. Cel dintâiu a fost *Hassan paşa*.

Într'alte locuri fortificate, precum în *Ciacova, Vêrșeț, Becicherec, Panciova, Cuvin, Palanca noauă (Horom), Orșova etc.*

---

sammen, die weil sie ihren Sold vergeblich fordern, gezwungen sind, Nahrungsmittel zu rauben, damit sie nicht verhungern. Kein Tag vergeht ohne Schlägerei zwischen ihnen und den Bauern, und jeden Tag gibt es Tode auf beiden Seiten.

³⁾ Xenopol: vol. III. pag. 5.

așezară Turcii *Bei*; ear încassarea dărilor cădea în sarcina unor funcționari districtuali, care trebuiau să dea seamă de faptele lor *Hafnadarului* din Timișoara. Contribuțiunea era cea usitată la Turci: darea de cap și de vite. De afacerile judecătorești purtau grijă *Sardarii* sau juzii comunali, instituiți pentru fiecare comună. Astfel: *căderea Timișoarei aduse cu sine schimbarea constituțiunei în părțile apusene ale Banatului timișan*; administrațiunea și jurisdicțiunea de până aici este scoasă din vigoare și înlocuită cu sistemul de guvernare turcesc.

Despotismul Turcilor și nedreptățile comise sub umbra unor legi barbare pentru creștini, apăsau greu asupra locuitorilor. *Mulțime de Români, remășițele colonilor Romani*¹⁾, Rasciani și Servieni, care s'au fost așezat în țară, au aflat scăpare în *districtele* Logoj, Caransebeș și în unele părți ale Lipovei. Pe plaiurile și prin văile acestor districte, unde creștinătatea sub scutul lui Ioan II Sigismund nu era con-

1) *Griselini*: Geschichte des temesvarer Banats, la pag. 82: *Viele von den römischen Colonen, noch übrige Walachen* sowie Raizen und Servier, welche sich im Lande angesetzt hatten, flohen jetzt.

turbată de Turci, se sporî numărul locuitorilor și al satelor¹⁾.

În fruntea districtelor Logoj și Caransebeș aflăm acum (1554) earăș pe acelaș Petroviciu, care, pe timpul învoiei încheiate între Izabela și Ferdinand, a fost silit să părăsească Timișoara.

După căderea sa și după o scurtă vacanță urmează :

1552 *Ioan Gleșan* ca Ban al Caransebeșului. Știm, că a fost cel dintâiu, care a raportat lui Castaldo despre moartea lui Losonczy.

La 1553 se numește *Blasiu Székely* Ban al Sebeșului și Logojului.

Petru Petroviciu a stat apoi în fruntea acestor 2 districte dela 1554 până la moartea sa întâmplată la 1557.

Prin acest fapt se constată, că districtele numite au fost scăpate de sub dominațiunea lui Ferdinand. De altcum nici în Transilvania n'avú regimul seu viață lungă, mai vêrtos din pricina guvernatorilor Castaldo și Andreiu Báthori, niște indivizi, care mai ales au avut în vedere interesul

¹⁾ Idem la pag. 83: In den Districten von Lugos, Karansebes und einem Theile von Lippa hingegen, welche Iohann II Sigmunden in Besitz geblieben, und wo mithin die Christenheit nicht beinträchtigt war, wuchsen mit der Bevölkerung auch die Dörfer an.

propriu și n'au fost capabili să câștige simpatiile locuitorilor. În astfel de împrejurări promisiunile amăgitoriului Petroviciu, referitoare la recăștigarea Timișoarei și a altor cetăți bănățene, produsera rodul dorit, ear scrisoarea lui Soliman din Aleppo, în care îi amenință a-i pedepsi cu toată asprimea, dacă nu vor apuca partea Zápolyaniștilor, fú hotărîtoare pentru conduita Ardelenilor. Îndată ce voievozii români *Petrașcu cel Bun* și *Alesandru Lăpușnean* veniră la porunca sultanului cu 12000 de oameni în Transilvania, ei se lăsară de Ferdinand și jurară în 12 Martie 1554 credință Izabelei și fiului ei. Voevozii români merșeră întru întinpi-narea lor până la Sătmar, unde sunt dăruiți într'un chip strălucit, ceea-ce înse nu-i împedecă a devasta la reîntorcere Transilvania în modul cel mai crunt. Cu scrisoarea din Aleppo a fost denumit P. Petroviciu *sandjac* al districtelor Caransebeș și Logoj, care sunt eliberate de tributul, ce până aici aveau să-l plătească Turcilor.

Asupritoriul de mai nainte al acestor cetăți devine acum protectorul și îngrijitoriul lor. Petroviciu le pune în stare de apărare mai bună și zidește turnuri de observare în diferite locuri ale districtelor. Astfel de fortificațiuni sunt *Peatra Tur-nului*, după cum e numită în graiul popo-

rului ruina din vecinătatea comunelor Ruieni-Turnul, și turnul de observațiune de lângă Meedia, ale cărui ruine fantastice le privește călătoriul cu acelaș interes, cu care vede panorama drăgălașa, ce i se desfășoară înaintea ochilor.

Din lăsământul lui Ioan Zápolya, din intențiunea Turcilor și a lui Petroviciu, ca să ridice pe Ioan Sigismund la tronul Ungariei, sau cel puțin să-i asigure stăpânirea asupra Ardealului, s'a făurit pentru Logoj și Caransebeș pavăza, care le-a scutit pe durata unui secol de invasiunea ferosului inamic, precum și legătura de fer, ce a existat între Transilvania și între Banatul caransebeșan-logojan.

Comitatul Severin e considerat d'acum înainte drept parte întregitoare a Transilvaniei. Principii denumesc ocârmuitoarii sei, ear staturile au vot și scaun în dietele ardelenesti.

Luând regina în numele minorenelui ie fiu cărma Transilvaniei, căută să recâștige prin întervenirea Franciei și cu ajutoriul lui Petroviciu cetățile Timișoara și Lipova. Zădarnică fū încercarea ei. Se pare, că cererea ei a fost respinsă în mod categoric, căci după moartea lui Petroviciu (Octomvrie 1557) n'a fost bărbat, care ar fi avut îndrăsneala, nici măcar să se roage pentru

redobândirea lor. Abia cutezară ambasadorii reginei a pretinde (1559) regularea graniței spre Timișoara și Lipova. Regina moare în scurtă vreme după această întâmplare.

Ferdinand a făcut în anii din urmă tot ce i-a fost în putință, ca să lege armistițiu cu Turcii și să se împace cu Ioan Sigismund, care acum luase titlul de rege al Ungariei. Dorința ferbinte, de a lăsa fiului său o țară liniștită, n'a putut s'o realizeze. Murí în 25 Iunie 1564.

Urmașul său *Maximilian* I (1564--1576) a continuat pertractările de pace; dar fiind pretensiunile lui Sigismund exagerate, se încinse între rivali resboiul civil de nou, în care principile ardelean, sprijinit de Hassan, pașa Timișoarei, a fost la început biruitoriu. În tabera lui Hassan, din apropierea Dobrișinului, erau spahii turci, pedestrime rasciană și la 3000 de călarași români din Logoj și Caransebeș. Călărașii formau probabil rezerva principelui, care cu învoirea sa se luptau sub stindardele turcești.

Făcându-se înse pace între *Selim*, următorii resboinicului Soliman, și între *Maximilian*, a fost necesitat și Ioan Sigismund să se împace cu rivalul său. El moare la 1571 fără următori.

Rudolf 1576—1608, Stefan Báthory 1571—1576

Sigismund a denumit de executor testamentar pe Românul *Gaspăr Békes* — *Bichigianul*¹⁾. Acesta e fiul lui *Ladislau*, care după Petrovicu a urmat în scaunul Banilor sebeșeni (1558).

Cu banii căpătați dela protectorul seu a cumpărat cetatea Făgăraș dela văduva Mailat și s'a silit să câștige protecțiunea Turcilor, ca să restoarne din scaun pe *Stefan Báthory* (1571—1576), noul principe al Transilvaniei. Întru realizarea aspirațiunilor sale promise Turcilor îndoirea tributului și cedarea districtelor Logoj și Caransebeș, ear prin făgăduințe referitoare la libertățile avitice, îndulci și atrase Secuiei în partea sa.

¹⁾ *Fessler*, vol. III pag. 610 mărturisește: *Békes* war ein niedrig und geborener Walache.

Petrovicu donează camerarului seu, lui *Ladislau Békes* și fiului acestuia lui *Gaspăr*, *Dâmbovița*, o comună situată între Logoj și Gavojdia. (*Pesty: Krassó vármegye*, vol. II, partea I, pag. 137). *Iacob Békes* ținea (1548) Făgetul în posesiune. Deja la 1509 se face amintire de *Ioan Bekews*, castelan al castelelor de *Unidoara*, *Mănăstur*, *Margine* și *Hațeg*. Acesta e probabil moșul lui *Gaspăr* (*Idem* pag. 148). *Bichigiu* e numele unei comune din vecinătatea Făgetului. Deși *Pesty Fr.* ne-o arată că există abia pe la începutul veacului XVIII totuș suntem de credință, că aici trebuie să căutăm scaunul strămoșesc al acestei familii. Din *Bichigianul* s'a format apoi *Békes*, precum s'a format din *Gârlișteanul-Gerlistei*, din *Racovițanul-Rákoviczay* etc.

Dar nici Báthory n'a stat locului. Prin răspunderea regulată a tributului obține grația Turcilor în măsură atât de mare, încât îi trimiseră oaste numeroasă în contra rivalului seu. Cu ajutoriul acestor tovarăși se aruncă asupra Făgărașului, unde se închisese Békes, și-l luă cu asalt (Octomvrie 1573) după un asediu de 19 zile.

Cu căderea acestei cetăți înse nu s'a terminat resboiul, căci lui Békes i-a succes să scape la Maximilian, ducând cu sine partea cea mai însemnată a tesaurului seu.

La tronul Poloniei, care într'aceea devenise earăș vacant, aspira principele ardealului și Maximilian. Ca să-și ajungă scopul trimise pe Békes cu oaste împărătească, adunată la Cașovia, asupra Transilvaniei (1575).

Bichigianul comise de astădată o greșală neiertată. În loc să se arunce asupra Belgradului preferă să aștepte ajutoriul Secuilor, amicilor și al altor tovarăși. Trăgă-narea îi fù spre stricăciune, căci Báthory avú timp să-și adune oștirile, ba chiar a se întări cu trupe auxiliare trimise dela Timișoara și dela voevodul Munteniei. Lupta dela St. Paul (Iulie 1575), în care armata lui Békes e zdrobită de puterea lui Báthory, puse capăt pentru totdeauna aspirațiunilor sale. El scapă și astădată dimpreună cu

vr'o câțiva prietini de sabia inamicului, și își află scut în Sătmar. Mai rău o pățiră cei căzuți în mâna lui Báthory. Dieta dela Cluj îi condamnă la moarte și la pierderea tuturor averilor. Șapte din partizanii lui Békes sunt decapitați, 34 Secui spânzurați, iar mai mulți, după ce li s'au tăiat nasurile și urechile sunt trimiși la ai lor, ca să le vestească: „că nu prin revoltă, ci numai prin supunere pot să redobândească drepturile și libertățile pierdute“¹⁾. În anul următor a părăsit Ștefan Báthory Transilvania și s'a dus în Polonia, unde prin votul staturilor polone i s'a oferit coroana regală. Scaunul ardelenesc îl ocupă acum *Andrei Báthory* (1575—1581) care conduce cu înțelepciune afacerile țării.

Sub steagurile lui Ștefan Báthory, care de altcând după ce se urcase pe tronul Poloniei se împăcase cu Békes, s'au luptat 300 călărași și 200 pedestrași din districtul Caransebeș, care aveau tunuri portative și erau înarmați cu sulite, cu săbii și cu securi²⁾. Probabil că promisiunea, ce o făcuse Békes Turcilor, i-au îndemnat să se lupte în contra Românului.

¹⁾ *Fessler* : vol. III. pag. 614.

²⁾ *Pesty* : A Szörényi Bánság, vol. II. pag. 144.

Rudolf 1576—1608; Sigismund Báthory 1581—1598; Andreiu Báthory 1599; Mihaiu Viteazul 1593—1601

Furtunele ce se descarcă asupra Transilvaniei și asupra părților sale anexate, sunt prevestite la începutul guvernării lui *Sigismund Báthory* (1581—1598). Mulțime de oameni pieriră în Bănat de ciumă; comunele *Bolvașnița*¹⁾, *Porecea*²⁾ și jurul Caransebeșului, remaseră aproape deșerte de locuitori. Miseria produse o destrăbălare totală a ordinii publice. Lotriile erau zilnice; cel tare apăsa și răpea avutul celui slab; nu era judecătorie, nici autoritate militară sau politică, capabilă să înfrângă pe cei violenți. Pentru restabilirea ordinii și pentru stirpirea tâlhăriilor dieta din *Aiud* (1586) a trebuit să ordoneze poteră generală.

În aceste timpuri de miserie ocârmuitorii districtelor Logoj și Caransebeș căutau să trăească cu Turcii în bună-înțelegere și să țină vecinătate bună, ca să scutească

1) *Bolvașnița* e comună apărținătoare preturei Caransebeș.

2) *Porecea*, insulă la e depărtare de 4 oare de Orșova. Pe insula aceasta se află, în față de Svinița, o comună cu acelaș nume. S'a ținut de districtul Meediei, ear astăzi aparține Serbiei. În satul *Porecea* s'a născut *Baba Novac*, vestitul general al lui Mihaiu Viteazul. Cruzimile lui au supărat pe Unguri, care îl spânzurară în Cluj la 1601. (Pesty: vol. II. pag. 463).

pe bietii locuitori cel puțin de lăcomia acestora. Buna-înțelegere înse a fost conturbată, din amândouă părțile prin aventurieri, tăciunari și lotri de profesiune, care în pofta de jaf, trecând peste hotar, călcau și pârjoleau satele mărginașe.

Turcul, care cuprinsese într'aceea partea cea mai mare din Ungaria, acum își pune ochii și pe districtele bănățene. Această tendență iese la iveală la anul 1589, când pașa Timișoarei trage la îndoeală dreptul de stăpânire al lui Sigismund Báthory asupra cetăților Logoj-Caransebeș, cerându-le pentru sine. Pe când pertractau asupra acestei afaceri, Turcii, se aruncă cu permisiunea pașei din Timișoara asupra comunei Ciura¹⁾, dau pârjol caselor locuitorilor, și răpindu-le averea, prind bărbații, femeile și copiii satului, îi iau cu sine și îi vind în selăvie.

Astfel de fapte barbare, precum și pretenșiunea Turcilor, ca să li se lase în stăpânire teritoriul, care în faptă erau ale principelor transilvăneni; în sfârșit cererea lui Sinan pașa, ca să-l ajute cu toate for-

---

¹⁾ *Ciura*, e comună din apropierea Logojului, lângă Nevrincea de astăzi. Catastrofa a fost atât de cumplită, încât Ciura dispăre din șirul satelor. (Pesty: *Krassó vármegye*, vol. I. pag. 114).

țele militare ale Transilvaniei în resboiul între Turci și *Rudolf* (1576—1608), îndeamnă pe Sigismund Báthory, să rumpă toate legăturile, cu Turcii, și să treacă în partea Creștinilor.

Folos nespus aduse creștinătății alianța, ce a încheiat tinerul principe al Ardealului cu *Mihaiu Viteazul* și cu *Aron*, Domnul Moldovei.

Mihaiu Viteazul (1593—1601) dă năvală asupra Turcilor și îi măcelărește la București și la Giurgiu, tocmai atunci, când armatele regelui Rudolf suferiseră pierderi enorme înaintea Strigoniului (Esztergom) și la Árabonna (Győr), prin tradarea comandantului, a contelui Hardeck.

Ridicarea lui Mihaiu în niște timpuri nespus de critice, a espus viața și averea supușilor sei la furia unui dușman feros, care cu 40.000 de ostași năvăli asupra Munteniei. Dar el îl bate în 3 rânduri și-l constringe a se retrage peste Dunăre. Tot p'atunci venia din Banat spre Orșova un corp de Tatars, încărcăți cu imensă pradă; Mihaiu, lovindu-i, ucide din 20.000 mai bine de jumătate, le ia prada și eliberează mii de creștini din mâinile lor. Într'aceea Mustafa pașa își reformase armata și se apropia earăș de Muntenia. Mihaiu însă trece în luna lui Martie Dunărea înghețată și lo-

vește Turcii cu atâta furie, încât Mustafa pașa însuș rămâne pe câmpul de luptă. Oamenii lui Mihaiu devastară ținuturile de pe rîpa dreaptă a Dunării până dincolo de Nicopolea.

Cu asemenea bravură se luptară Moldovenii sub Aron vodă. Cuprinseseră cetățile dela gura Dunării și Dobrogea. „Cruzimile sevêrșite asupra Turcilor“, — zice Xenopol, — „erau înspăimântătoare; nici sex, nici vîrstă, nu găsia iertare înaintea furiei lui și cadavrele celor jertfiți erau lăsate neîngropate în prada fiarelor și paserilor“.

Cu puteri unite cuceriră apoi voevozii români Brăila, ultima cetate, ce mai rămăsese Turcilor. Acum puteau să sboare șoimii români până la Balcani, și prin atacuri îndrăznețe să răspândească frică și spaimă în palatele de lângă Bosfor.

Turcii, înspăimântați de progresul Românilor, hotărîră să-și îndrepte toată puterea spre principate, ca să nimicească cuibul eroilor, care le pricinuiseră atâtea desastre. Hotărîrea s'a luat cu consimțirea noului sultan *Mohamed*, care în Ianuarie 1595 se urcase pe tronul turcesc.

În preseara furtunei amenințătoare Sigismund Báthory a crezut că a sosit vremea să supună țerile române. Sub pretext, că s'ar fi dat în partea Turcilor, Aron vodă

este prins și înlocuit cu *Stefan Răzvan*; iar lui Mihaiu i se impuseră condițiuni și mai umilitoare, decât acelea, care îl legau de Turci. În speranță, că cu ajutoriul lui Băthory va fi în stare să apere independența țării sale, este nevoit a se supune tuturor condițiunilor prescrise și a se face vasalul principelui transilvanian.

În speranța ajutoriului făcuse Mihaiu și această jertfă. Pe când însă marele vezir Sinan pornise cu 100.000 ostași asupra Munteniei, Sigismund își sărbătorea nunta cu arhiducesa Cristina, și în loc d'al ajuta, îl pofteste la nuntă. Afară de trupele auxiliare ale lui Albert Király, care din luptele de mai nainte se aflau pe lângă dânsul, Domnul român nu primí, în acest moment critic, nici un sprijin din Transilvania. Armata lui Mihaiu consta din 16.000 ostași, inclusive cele 2000 de Ardeleni, de sub comanda lui Király. Cu această oaste, neînsemnată la număr, Mihaiu prin geniul seu militar și prin bravura sa personală, câștigă în 13 August 1595 la *Călugăreni*, victoria cea mai strălucită asupra unui inamic de 7 ori mai numeros, înaintea căruia trémura Europa.

Era imposibil, ca în ziua următoare să reziste cu oastea sa obosită atacului Turcilor, care ușor puteau să-l încun-

giure și să-i taie calea spre mează-noapte. Deci, lăsând Bucureștii, Târgoviștea și alte orașe în pradă Turcilor, se retrase la satul Stoienești, unde întărindu-se la un loc muntos aștepta ajutorul lui Báthory, care văzându-și țara amenințată, ridică oaste multă, cu care străbătú până la fortificațiunile improvizate de oamenii lui Mihaiu Viteazul. Armata turcească cuprinsă de frică se retrase repede spre Dunăre. Mihaiu luând comanda Creștinilor se repezî pe urma ei, recucerî Târgoviștea, Bucureștii și ajungînd la Giurgiu în momentul, când inimicii se îmbulziau la podul de peste Dunăre, îi lovi cu atâta furie, încât mulțime de Turci se îneacă în Dunăre, ear carele de muniție, proviziile de răsboiu și prada ce o căștigaseră, sunt lăsate în mâinile învingătorilor. Au perit în această expedițiune peste 22.000 de Turci.

Scriitorii maghiari și germani pun aceste victorii strălucite în socoteala lui Sigismund Báthory ; ear Hammer, istoriograful imperiului otoman, mărturisește că Mihaiu Viteazul a avut rolul conducătoriu în tot decursul răsboiului.

Și locuitorii Banatului se pregătesc de luptă, ca să scuture jugul apăsătoriu al Turcilor. Crezînd Românii și Sêrbii din această provincă, că a bătut oara libertății

și pentru ei, trimit la Sigismund Báthory o deputațiune condusă de *Vlădica Todor*¹⁾ ca să ceară ajutoare. Principele primind solia cu bucurie și trimițând resculaților un steag, promite a-i lua în scutul seu.

Vlădica Todor și *Doțian* ridică stindardul libertății, în jurul căruia se adună 1500 Români și Sârbi; li se asociază *Ioan de Logoj*, *Petru Maysocz* și așa numitul *Iancu*, ca conducători de cete mai mărunte²⁾, Această oaste scoase fortărețele *Obad* și *Dobra* din mâinile Osmanilor, învinse în 2 rânduri pe pașa diu Timișoara, cucerî *Becicherecul* și trimise în semn de biruință la Alba-Iulia mai multe steaguri dobândite cu rugarea, să le trimită ajutoriu în contra Turcilor, care acum îi amenință cu putere îndoită. Sigismund le trimite într'ajutoriu pe unul din cei mai vrednici bărbați, pe *Moise Székely*.

1) Din manuscriptul căpitanului *Schwab*: Die Walachen und Serben sandten eine Deputation an Sigismund Báthory unter der Anführung der nur unter dem Namen *Teodor* bekannten *Wladica* (Bischof).

2) Acelaș manuscript: Die verbündeten Walachen und Raizen, gegen 1500 Mann stark, ergriffen hierauf die Waffen und wurden durch Teodor und Doczian angeführt zu welchen auch Iohann von Lugos, Peter Maysocz und ein gewisser Iancu, als Rottenführer sich gesellen.

E mirare, că după atâtea lovituri Turcii mai țineau la prietenia lui Báthory. Perderile lor le atribue lui Hassan, care pentru diferențele, provocate și pentru certele hotar-nice, a fost ridicat din comanda Timișoarei.

Urmașii sei *Amhat* și *Mehemed* se plâng mai cu seamă asupra Românului *Stefan Békes-Bichigianul* (fiul lui Gașpăr), care urmase lui *George Paliciu* în scaunul Banilor de Caransebeș-Logoj. Ca bărbat îndrăzneț și viteaz iubea aventurile resboinice, și fiind-că din pricina tătâni-seu avea motive să urască toată haita turcească, prin atacuri îndreptate asupra Osmanilor din Banat și prin măcelurile sale groaznice băgase nespusă frică într'ênșii. Se constată aceasta din arătările pașalilor către Sigismund, în care se plâng asupra atrocităților comise de oame-nii lui Békes, și în care dânsul e numit: brutal și provocătoriu.

În urma acestor acuse Báthory îl revoacă din Severin, dar în aprecierea virtuților sale militare, îl trimite dimpreună cu pe Mihaiu Horvát la Moldova, în ajutorul lui Aron. Aici se luptară amândoi cu mult noroc în contra Tatarilor.

Locul lui Békes îl ocupă, la 27 Maiu 1595, socru seu *George Borbély*¹⁾.

¹⁾ *Griselini* îl numește *Barbeli*.

Din motive de oportunitate a cedat principele cererii turcești; dar înlocuirea prin acest bărbat eminent a fost signalul unor lupte sângeroase, ce se încinseră în câmpiile Banatului.

Noul Ban ieșind la 8 Iulie 1595 din Caransebeș, duce vitejii sei mai întâiu asupra Bocșei²⁾. Douăzeci și șapte de tunuri se în-

²⁾ *Bocșa* e numele unui orașel montan lângă râul Bêrzava, din care cauză astăzi e numită *Bocșa montană* sau *germană*, pentru a o deosebi de *Bocșa veche* sau *română*. Numele seu se derivă dela cuvântul roman *bocca*, ceea-ce corespunde situațiunei sale topografice. Zace ca într'o căldare încungiurată de dealuri. Deja coloniștii romani se ocupau aici cu băieșitul, ceea-ce constată hârburile de vase romane, descoperite la 1875, într'o ocnă de granit în regiunea numită „cracul cu aur“. Nu se știe când și prin cine s'a zidit fortăreața, ale cărei ruine le aflăm pe o colină, numită de Români: „buza Turcului“. În tradițiune se susține, că ar fi stat în legătură subpământescă cu Gula Vêrșetului. În acte publice se face pentru prima dată amintire la 1534. Trei frați români *Petru*, *Martin* și *George de Racovița* de o parte, și nobilul *George Vrabia* de altă parte, se legătuesc în scris (4 Decemvrie 1534), că fiind la viață, nu vor intriga unul contra celuilalt, că nu se vor conturba în posesiune, nici nu se vor eschide din *cetatea Bocșei* (ex castro Bokcha). În raportul lui Rakovsky către Ferdinand I. (1552) se zice, că *cetatea Baczka*, adecă Bocșa, se ține de Timișoara, dar e în mâna Logojenilor și a Caransebeșenilor. După cuprinderea Timișoarei a căzut probabil și Bocșa în stăpânirea turcescă. Banul Borbély o ia din mânilor lor, dar nici cuprinderea aceasta n'avu durată lungă. Stăpânii sei devin când Turcii, când

dreptară asupra cetății, care fu cucerită și garnisoana constrinsă a trece pe sub ascuțitul sabiei. În asemenea chip se petrecură lucrurile la *Vêrșeț*, de unde Borbély porni steagurile sale spre *Totvărădia*, *Făget* și *Lipova*.

În Făget¹⁾ erau la 200 Turci, care văzând, că nu sunt capabili de rezistență,

ai noștri; în sfârșit pe la capătul anului 1658 sau începutul lui 1659, când Baresay cedează Turcilor, pentru sceptrul Ardealului, Banatul caransebeș-логоjan, garnisoană creștină o nimicește. În decursul veacurilor destul de furtunoase pentru Bănățeni, au trecut p'aici cete d'ale lui Veterani, Curuții lui Tököly și alți dușmani numeroși; ear la anii 1848/9 s'au turnat în topitoarele sale ghiulele pentru honvezii ungurești Pesty: *Krassó vármegye vol. II. partea I, pag. 56.*

¹⁾ Numele *Făget* se derivă dela cuvântul fag; zace în valea Begeiului, lângă drumul, ce duce dela Timișoara spre Transilvania. E cunoscut că la anul 1548, când se face amintire de Iacob Békes, a existat aici deja o fortăreață. După cucerirea Timișoarei a căzut și Făgetul dimpreună cu Lipova, Șoimoș etc., sub stăpânirea turcească. Banul Logojului, George Palaticiu, îl recăștigă, dar numai pentru o durată de tot scurtă; căci în toamna aceluiaș an (1594) aflăm pe Moise Székely înaintea Făgetului, luptându-se cu Turcii pentru dobândirea cetății. Mai norocos fu Borbély, care luând cetatea, o încredințază ginerelui seu; acesta se numește d'aici înainte *Stefan Békes Făgetanul*. Remase apoi sub stăpânirea principilor transilvăneni, până când Gavrilă Bethlen, pentru dobândirea coroanei, îl dete Turcilor dimpreună cu Lipova și alte cetăți bănățene (1616). Cu izgonirea Turcilor din Banat se puse capet versărilor de sânge, petrecute în abundență, împrejurul acestui orașel.

hotărîră a preda cetatea, dacă li se va da voie a se îndepărta cu toate onorurile militare. Borbély primí condițiunea, și pe când Turcii, retrași în lăuntrul cetății, se pregăteau de cale și așteptau să fie a doua zi escortați la ai lor, — ocupă cu 100 de ostași suburbiile cetății. Escortarea era necesară, căci haiducii și o parte a ostășimei creștine avea de cuget, să le pregătească o cursă și să-i despoaie. Barbeli, un bărbat distins prin nobleță sufletească, trimise în spionagiu pe *Ioan Logojanul* (Lugassy) cu oaste aleasă, ca să împedecă asasinarea, ce aveau de cuget să comită creștinii față de aceia, căroră le garantase retragere liberă. Abia pornise întru îndeplinirea misiunii sale și se reîntoarse în ruptul capului, aducând știrea, că pașa Timișoarei vine cu 8000 Turci întru eliberarea celor asediați. Borbély întocmindu-și oastea, întâmpină dușmanii la îndepărtare de 2000 pași, dinaintea Făgetului. Amândouă părțile se luptară cu multă vitejie, dar fiind Turcii mai bine înarmați și mai numeroși, se părea, că vor repune pe Creștini. Atunci Borbély îndreptă asupra unei coline cete de Sași, care pentru vestmintele lor negre se numiau legiunea neagră, ca d'acolo se cadă în flancul inamicului, ear el în fruntea ostășimei din centru se răpezi cu toată furia.

asupra inamicului. Focul legiunei negre și asaltul întrepid al lăncerilor din centru, aduseră confuzie în rândurile Turcilor, care începând a se clătina o iau la fugă. Pe când înse sângele curgea în șiroaie în câmpiile dinaintea cetății, garnisoana turcească în zgomotul și caosul, ce se născuse prin aruncarea în aer a prăvăriei și a altor fortificațiuni, se silea să treacă prin rândurile garnisoanei din giurul ei și să se împreune cu cei-ce le venise într'ajutoriu. Nu le-a succes Turcilor nici asaltul fără veste, nici machinațiunile acelora, cărora după-ce capitulaseră, li s'a fost promis retragere onorifică. Atacul pașei din Timișoara a fost respins, ear Turcii din Făget au fost, pentru frângerea legătuinței, pedepsiți cu pierderea vieții.

În această luptă, întâmplată la 13 August 1595, au perit mulțime de Turci; Ahmet pașa însuș a fost rănit greu și nu mai prin iuțimea calului și-a mântuit viața.

Dar și cetatea era o ruină; de restaurarea ei nu s'a îngrijit nimenea mai mult, deși în timpurile posterioare se mai face amintire de castelani ai Făgetului.¹⁾

Vestea despre victoriile lui Borbély iuspăimântă pe Turci. Ei părăsesc Șoimoșul,

¹⁾ Pesty: Krassó vármegye története, vol. II, pag. 150 și 151.

Șiria, Cenadul și Aradul în ruptul capului; chiar Lipova li se închină după un asediu de 2 zile. Redobândirea acestei cetăți umplu de bucurie inimile tuturor. Se credea că puterea semilunei e în apunere și că a bătut oara eliberării din sclăvia, în care gemeau Bănățenii. Locuitorii cetăților Logoj-Caransebeș sunt cei dintâi, care în entuziasmul lor nemărginit, deneagă tributul de 2000 galbini, ce trebuiau să plătească în fiecare an Turcilor; bucuria lor fu nespusă, când banul lor sərbătorit, eroul atâtor fapte strălucite, se întoarse la sediul seu.

În mijlocul bucuriei generale, principele transilvănean, căruia i se atribueau succesele strălucite obținute pe câmpul de luptă, stete nepăsătoriu. El nu era mulțumit cu soarta sa. În crierii sei încolțise ideea de a se lăpăda de lume și măririle ei, de a se despărți de soție și de coroană și a duce după obiceiul pustnicilor o viață ferită de zgomotul lumei. Spre scopul acesta a călătorit incognito pe la începutul anului 1596 la Praga, desvălind aci înaintea lui Rudolf tainele sufletului seu. Ideile sale însă de astădată nu întâmpinară consimțirea consilierilor imperiali și trebuî să se întoarcă fără ca să-și fie realizat propusul. Abia ajunse din această cale lungă acasă și curierii lui Borbély îi aduc pe la finea lui

Aprilie știrea, că pașa Timișoarei a venit la Lipova cu toată puterea sa. Borbély și căpitanul citadelei Stefan Petki respinseră cu vitejie 2 asalturi turcești; vezându-și Soliman oastea zdrobită și auzind de apropierea lui Sigismund Báthory, ridică asediul și se retrase spre Timișoara.

Deja în 10 Iulie sosi oastea lui Báthory înaintea acestei cetăți și generalii sei Gașpăr Corniș, Albert Király și Stefan Toldi începură s'o bată din 3 părți. A doua zi, când se întocmiau rëndurile de un nou atac, loviră 16000 Tatarsi și 5000 ianiceri și spahii tabera creștină; dar S. Báthory, sprijinit de vr'o câteva cete, ce împresorau Timișoara, îi lovî cu atâta noroc, încât inimicii o tăiară la fugă și căutau să scape în ruptul capului peste Dunăre. Turcii pierdură peste 10.000 în această luptă.

Báthory a stat înaintea Timișoarei 40 de zile. Neavând înse artilerie suficientă și venindu-i știrea, că Turcii pregătesc oaste nouă, ridică asediul și trecând la Lipova peste Murăș se împreună cu armata imperială, condusă de arhiducele Maximilian.

Amândoi se luptară, din 23—25 Octomvrie 1596, la Mezókeresztes cu multă bravură, dar cu puțin noroc în contra Turcilor. Creștinii sunt zdrobiți, pierd aproape

toate tunurile și 12000 sunt uciși sau se îneacă în mlăștinele acestui ținut.

După înfrângerea aceasta a trebuit să fie suprins principele Ardealului de vestea unui ciauș turcesc, care în numele sultanului promite uitarea celor până aici petrecute, iertarea tributului, împreunarea Moldovei și Munteniei cu Ardealul, dacă se va lăsa de alianța încheiată cu Rudolf. Báthory trimite această scrisoare aliatului seu, ear pe Turci îi ține în amăgire prin promisiuni șirete.

Auzind Turcii dela hotarele Munteniei de izbânda dela Mezökeresztes încep să pradeze marginile ei. Mihaiu ca să pună stavilă acestor jafuri trece Dunărea și asediază Nicopolea. Sandjacul d'aici, care știa bine, câtă stricăciune era în stare să pricinuească Mihaiu în a sa furie, îi promise, că-l va împăca cu Sultanul, și în adevăr el a și mijlocit un armistițiu favorabil pe seamă Domnului Muntean.

O parte a boierilor însă, care îl dușmăneau și erau sătui de guvernarea lui Mihaiu, d'abia apucară să-l acuze lui Báthory, zicând, că ar fi aplecat să se alieze cu Turcii în contra Creștinilor. Ca să astupe gura calumniatorilor și pentru ca să-și explice purtarea, plecà Mihaiu însoțit de Banul Mihalcea, Radu Buzescu și de o mică suită

spre Alba-Iulia, unde ajunse în 30 Decembrie 1596. Báthory îi trimise, în fruntea unei mulțimi de nobili, pe secretariul Senyei, ear el îl întâmpină cu toată dragostea înaintea cetății. Zilele petrecute în Alba-Iulia au fost pentru Mihaiu Viteazul zile de glorie. Ele sunt dovadă de superioritatea sa asupra stăpânului seu, devenit acum groaznic și amenințătoriu prin alianța, ce i-o oferiau Turcii. Domnul ajunse să fie vânat de 2 puteri mari¹⁾.

Întorcându-se acasă încheie armistițiu cu Turcii, căci Mihaiu avea trebuință de pace casă cugete serios asupra încurcăturilor din Transilvania.

Sigismund Báthory adecă era hotărît să abzică de domnie și să predee Ardealul lui Rudolf. Spre acest scop călători dimpreună cu Mihalcea, în Februarie 1557, la Praga. Visita aceasta n'avea scopul unei înțelegeri asupra măsurilor resboiului cu Turci, ci stabilirea condițiunilor pentru cedarea Transilvaniei. Aici se primiră următoarele puncte :

1. Sigismund predă Ardealul împăratului ;
2. El primește în schimb ducatele sileziene Oppeln și Rätibor și o pensie anuală de 50.000 de scuzi ;

---

¹⁾ Xenopol : vol. III. pag. 225.

3. Se decretează despărțirea de soția sa, care înse păstrează și mai departe titlul : principesă a Transilvaniei.

Nu era tocmai ușor să îndeplinească ceea-ce se legătuse. Staturile votară în Alba-Iulia ajutoarele pentru continuarea războiului, dar observară că principele e cuprins de un gând ascuns, înse nu are cutezarea, să-l destăinuească adunării. Știa bine că *Iojica* e inamicul cel mai învârșunat al politicei germâne, și unicul bărbat capabil, să-i strice rostul ; d'aceea, ca să-l îndepărteze din Ardeal, îl trimise într'o expedițiune în contra Timișoarei. *Iojica* asediază cetatea 2 luni de zile, din 27 Septemvrie până în 27 Noemvrie, din cauza ploilor torențiale înse e necesitat a se retrage, fără ca să se achiteze de misiunea încredințată. Acesta e al cincilea asediu al Timișoarei.

Minciuna și intriga sunt d'aici înainte armele joshnice cu care se luptă întru realizarea planurilor sale. Căderea frunțășilor din Ardeal, sumuțarea unuia contra altuia, cu scop să-i sfășie și să-i slăbească, ca apoi să-i poată înfrânge ; eată intriga urzită și pusă cu multă dibăcie la cale de iezuiții, care acum erau stetnicii sei. După ce scrise mai întâiu lui *Gaspar Cornis*, că l-a pus în fruntea oastei, ca să-i urmeze în domnie, promite a doua zi lui

Stefan Bocskay, că n'ar dori să ajungă coroana pe mana valahului adecă a lui *Stefan Iojica*, deci îl pofteste a-l sprijini întru realizarea intențiunilor sale.

Stefan Iojica¹⁾, un Român de origine din Caransebeș, a fost ajuns cancelariul Transilvaniei și avea influență deosebită asupra principelui. Și lui îi făgăduise S. Báthori Ardealul, și ca să-l amăgească cu deservărire trimise soli la Constantinopol, ca să ceară steag pe sama lui Iojica; mai mult, cu învoirea principelui scris cancelariul viceregelui din Cașovia, lui Maximilian, ca să nu trimită comisari pentru primirea Ardealului, căci principele s'a schimbat și nu

¹⁾ Părintele cancelariului e *Ioan Iojica*, nobil din Caransebeș, Sigismund donează la 1590 lui Ștefan cetatea *Sidowar* (Jdioara) în districtul Caransebeș, comitatul Severin, dimpreună cu tunurile și cu toate mașinile de resboi precum și alte multe sate cu dreptul de moștenire în linia fraților sei Nicolae, Francisc, Ladislau și Lupul. Familia Iojica avea în Severin posesiuni și moșii foarte mari, ceea-ce se constată din petițiunea văduvii *Maria*, adresată pe la mijlocul veacului XVIII, către *Maria Terezia* în care să roagă, să doneze fiului ei *Dănilă Jdioara* și satele din prejur: *Tincova*, *Sacul*, *Jena*, *Sgribești*, *Dragomirești*, *Selbăgel*, *Găvojdia*, *Măgure*, *Cireșa-Timiș*, *Criciova* și *Crivina*, afirmând că familia aceasta a avut cândva în *Bănat* după cum arată documentele ce sunt în mâna fiului ei, 115 comune și 16 puste. (Pesty: *Krassó vármegye*, vol. II, partea II).

are voie să abzică. Rudolf trimise îndată, după ce primi scrisoarea, trei comisari la Transilvania, ca se o primească în numele seu.

Ajungând Rudolf în locul lui Báthory la stăpânirea Ardealului, poziția lui Mihaiu se schimbă cu totul. El ajunsese vecinul unui stăpân puternic, care prea ușor putea să pună capet independenței țerii sale. Astfel robia turcească ar fi schimbat-o cu robia creștină.

Ca să zădărnicească schimbul, îndemnă pe Ștefan Iojica, unul din cei 3 oligarhi, cărora le făgăduise Báthory Transilvania, ca să apuce coroana acestei țeri. Vezându-se Iojica împins de Báthory și sprijinit de Mihaiu, își puse pe față candidatura, și stăruî să-și face partizani în dieta țerii.

Dar nici lui Iojica nu i-a fost scris să stăpânească asupra Ardealului, în care Românii formau absoluta majoritate a locuitorilor. Căderea i-a cauzat-o, dimpreună cu Bocskay¹⁾ și cu solii împăratului, tocmai acela, care mai înainte ceruse dela Turci insigniile Domniei pe sama cancelariului seu. și care îl îndemnase a scrie lui Maximilian să nu vină la Transilvania, fiindcă principele s'a decis să nu abzică. Eată întriga mișească, urzită cu conlucrarea Iesuiților :

¹⁾ Numele familiar în vechime a fost *Bocșa* (vezi: Pallas nagy lexicon.)

Dietele transilvanene se țineau de regulă în biserica din Alba-Iulia. De astădată însă staturile sunt poftite la palatul principelui. Veniră mulți la dietă; veni și Iojica. Dar îndată ce intră în sală gardiștii ocupară ieșirile și ședința se începú. Comisarii imperiali, dând cetire învoelilor încheiate la Praga, spuseră că au venit să primească Transilvania. Declarând principele la rëndul seu, că tocmai aceasta e și voința sa, provoacă pe cei prezenți, ca să primească aceste învoeli, căci în cazul contrariu „își vor lăsa capetele în mânilor trabanților dela ușe“. Arătând apoi epistola scrisă de Iojica lui Maximilian ziseră comisarii, că nu se pot destul mira, că există între magnații Transilvaniei astfel de bărbați, care au cutezarea să desfacă, ceea-ce a încheiat stăpânul lor cu împăratul. Perfidul și lașul principe avú nerușinarea să declare solemn, că acele scrisori s'au făcut fără știrea și consimțirea sa. „Iojica deci“, zise el, „e inimic al împăratului și al Ardealului“. În urma celor petrecute Iojica e pus la închisoare și estradat comisariilor, care după ce îi confișcară averea, îl duseră la Sătmar. Prin această procedură Báthory își ajunse scopul. Nimenea din cei de față nu îndrăzni să-și ridice graiul întru apărarea dreptății, și mai mult din buze, decât

din inimă, jurară cu toții credință împăratului. Abia după depărtarea comisarilor îndrăzniră unii să ceară eliberarea lui Iojica, care nu numai că era cel mai înalt dignitar al țerii, ci și înrudit cu cele dintâi familii, chiar cu a principelui¹⁾; mai ziceau că pentru crimele sale ar trebui să fie judecat și pedepsit după legile țerii. Tiranul respunse delegaților: „că Iojica se află în mâna comisarilor, deci aceștia îl vor pedepsi pentru faptele sale“. Iojica și-a luat pedeapsa. A fost decapitat mai târziu în Sătmar.

Nainte de a se despărți de Transilvania (Maiu 1598) trimise fățarnicul despot o solie la Mihaiu Viteazul, asigurându-l, că n'are de scop a părăsi pentru totdeauna Transilvania, ci se duce numai în străinătate, ca prin întervenire personală la curțile străine să câștige popoarele Europei pentru cauza creștinilor din orient. Erau vorbe sfârșitoare, ieșite din creierul nu prea sănătos al unui om vanitos; căci în fapt, el n'a purtat grijă de soarta acelor pe care îi părăsise, ci se gândea numai la sine, și era

---

¹⁾ Sigismund Bathory zice într'o epistolă despre soția lui Iojica: *consanguineam nostram*. (Vezi Pesty: A szörényi Bánság, vol. I. pag. 470, genealogia lui Iojica).

fericit de preamărirea și de primirea triumfală, ce i s'a pregătit la porunca lui Rudolf pretutindenea în calea sa spre Oppeln și Ratibor. „Triumful lui Báthory asupra sa însuș“, ziceau germanii, „e mai presus decât victoriile, ce până atunci îi împodobiseră viața“. Laude d'acestea și zugrăvirea la poruncă a principelui, cu multe figuri alegorice, referitoare la abdicere, umpleau de bucurie sufletul seu.

Mihaiu Viteazul a cunoscut prea bine valoarea promisiunilor lui S. Báthory; d'aceea el se hotărî să primească numai decât suveranitatea austriacă, căci numai așa putea să scape de Turci. La stăruințele lui Mihaiu sosesc la Târgoviște trimișii lui Rudolf Stefan Suhai, episcopul Vațului și Nicolae Istvánfy istoriograful Ungariei, care primind declarațiunea, că voește să *unească Muntenia cu coroana Ungariei*, se stabilește următorul contract:

Impăratul se leagă a da lui Mihaiu pe timpul resboiului turcesc 5000 ostași întru apărarea Munteniei; recunoaște pe Mihaiu Viteazul, pe fiul seu Petrașcu și descendenții lor din linie dreaptă ca Domni ai Munteniei, care ca vasali ai împăratului sunt obligați să-i trimită în semn de supunere în fie care an câte un dar, ales după voia lor; întâmplându-se ca să moară fără

următori, împăratul e datoriu să întărească pe acela, pe care îl va alege țara; se hotărî în fine, ca biserica română să fie liberă, neatinsă de nimenea.

Nu se poate trage la îndoială, că prin tractatul acesta devine Mihaiu vasalul lui Rudolf, dar el conține garanții puternice, cu privire la alegerea Domnului și la păstrarea intactă a legii strămoșești. Condițiile sale nu sunt nici pe departe atât de umilitoare, ca cele impuse odinioară de principele ardelean. Motivele conduitei prevenitoare a solilor imperiali le aflăm în succesele strălucite ale Domnului viteaz, care era considerat de pavăza creștinismului spre orient.

Deodată cu fumul tămâii, presărate în calea lui S. Báthory, a dispărut bucuria și voia de a mai rămânea în castelul din Ratibor. Disgustat de viața ordinară a unui simplu muritoriu, lipsită de vuetul taberilor și de onorurile unui suveran, el începe a dori tot mai ferbinte poziția, de care se despărțise într'un acces de nebunie, și începe să mediteze și asupra mijloacelor, prin care ar putea să dobândească tronul. Primind răspuns favorabil la epistola sa, adresată lui Bocskay, se depărtă pe furiș din Ratibor și ajunse la Cluj în August 1598. Cu ajutoriul lui Stefan Bocskay și Gașpăr

Corniș, care erau comandanții ostășimei, ajunse de nou stăpânul Transilvaniei. Dar nici de astă-dată nu ținū statornicia sa. Earăș disgustat abzise în favorul vărului seu, a cardinalului *Andreiú Báthory*, care venind din Polonia la Sibiiu, după ce asigurà lui Sigismund o viață potrivite rangului seu, fū aclamat în luna lui April de principe a Transilvaniei.

Fățărnicia și nestatornicia lui Sigismund dete naștere la un șir nentrerupt de complicațiuni politice stricăcioase, ba chiar funeste pentru nefericita țară. Efectul șovăirilor sale se simte amarnic în decursul deceniilor următoare.

Ori cât de stricăcioasă a fost pentru Transilvaneni firea nestatornică a lui Sigismund Báthory, datori suntem a constata, că întru eliberarea Banatului s'au întreprins lucruri, care au trecut peste puterile sale. Astfel sunt: expedițiunile în contra Timișoarei, recucerirea mai multor orășele bănățene, punerea lor în stare de apărare, sporirea ostășimei în locuri mai de frunte, care sub conducerea unor căpitani îndrăzneți, pun deocamdată stavilă expansiunei și prădăciunilor turcești și iau din ghiarele lor de sigur nu fără vėrsare de sânge, comunele: Surduc, Cliciova, Susani, Jupani și Paulești; apoi districtele: Bujoru, Furdia,

Marginea și Mănăstur, în fine satele : Doclin, Biniș, Valeadenii, Ruginos etc. Recăștigarea acestor din urmă 2 sate e dovedă, că Turcii se apropiaseră foarte tare de hotarele Caransebeșului.¹⁾

Pentru pierderile suferite *Eukan*, pașa Belgradului, au încercat să-și resbune asupra Creștinilor. Trecând Dunărea îndreptă oaste numeroasă asupra districtului almăjan, dar poporul năvăli asupra lui cu atâta furie, încât nici prin fugă rușinoasă nu putu scăpa de pierire. Aproape toți oamenii sei sunt măcelăriți în strimtorile munților, și *Eukan* însuș cade în luptă. Capul seu e trimis lui Sigismund, care ordonă să-l pună în semn de biruință d'asupra porții Belgradului ardelenesc²⁾.

Șovăirile principelui încurcară în fine Logojul într'o luptă sângeroasă cu Turcii.

În Iunie 1598 *Soliman*, pașa Timișoarei, a trebuit să se lase de asediarea Cenadului. Ca să se spele de această rușine, porni cu 2700 ostași asupra Logojului. Fiind comandantul cetății, *Andrieu Barcia-*

¹⁾ *Valeadenii* se află la apusul Caransebeșului într'o distanță de 20 Km., iar *Ruginosul* de 14 Km.

²⁾ *Pesty*: A szörényi Bánság, vol. I. pag. 80.

*mus*¹⁾, (Barcsay), avisat de ceea-ce plănuiau Turcii, aduse aici tunuri și ocupă cu ostași aleși punctele, asupra cărora credea, că se va îndrepta atacul inamicului. Dispozițiunile sale de luptă sunt următoarele: Provisorul cetății, *George Giuracă*, avea să signalizeze prin o pușcătură de tun direcțiunea din care avea să vină inamicul, ear căpitanul însuș se postase într'un loc ascuns, la 2000 de pași înaintea orașului, pe unde se credea, că se va apropia Soliman. Nu este lămurit, că din a cui vină s'a dat signalul, care avea să vestească lui *Barcianus* direcțiunea și apropierea Turcilor abia atunci, când Soliman ocupase deja unul din suburbiile Logojului. El venise pe alte cărări, nu din partea în care greul garnisoanei creștine stătea la pândă, și în zorile dimineții se furișase neobservat în Logoj. La flacăra unor case aprinse se încinse între Turci și Creștini o luptă desperată. Turcii erau mai numeroși, ear Creștinii mai viteji. Ploaea de gloanțe și atacul întrepid al vitejilor lui

¹⁾ *Istvánfy* îl numește *Barcianus*; *Fessler* și *Böhm Barczy*, ear *Pesty* afirmative pe baza documentelor originale *Barcsay*. *Barcianus* însuș se întitulează la anul 1597: capitaneus presidii Caransebisiensis; la 1598: căpitan al Logojului și Caransebeșului, ear la 1599, trimițându-i *Andrieu Báthory* două epistole, îl întitulează: *Bano Districtum Caransebes et Lugos*.

Andrieu Barcian, care tocmai în momentul cel mai critic, veniseră în ajutoriul Logojenilor, au decis lupta. Șirurile decimate ale inamicilor încep a se clătina, și o rup în fine la fugă. Soliman a scăpat prin iuțimea fugariului seu escelent, căci ajungând la podul distrus de ai noștri se aruncă în Timiș, de unde numai cu greutate putu să scape de sabia învingătorilor, care mereu se țineau pe urmele sale. În toată viața sa nu i-a plesnit lui Soliman mai mult prin minte să se măsoare cu Logojenii. În luptă au escelat în deosebi căpitanul pedestrimei *Ioan Capturi*, distins prin putere fizică și însușiri sufletești extraordinare, apoi *Mihaiu Vaida-Voevodul*, *Ioan Logojanul* (Lugasy) și *Francisc Fodor*, care se luptau acolo, unde era pericolul mai mare.

Din partea Turcilor căzură vreo 500 de oameni. Capetele lor sunt puse în țepe în jurul Logojului, întru aducerea aminte de această victorie. Au fost prinși 250 Turci, între care mai mulți oficeri distinși și *Ibrahim* aga, care s'a rescumpărat cu 8000 de galbini. În mâna Logojenilor a ramas steagul lui Soliman și alte stindarde aurite. Perderea Creștinilor a fost neînsemnată; s'a regretat mai cu seamă moartea lui *Ioan Iosipoviciu*¹⁾.

1) *Pesty: Krassó várm*, v. II. p. I. p.330—331.

Acest episod s'a întâmplat în dimineața lui 7 Iulie 1598, așadară pe timpul când S. Báthory plictisit de rolul pasiv, la care se condamnase prin abdicarea de bună voie, medita asupra mijloacelor, prin care ar putea să câștige domnia Ardealului. Împrejurarea aceasta explică titulatura neobișnuită a lui Barcian, care nu e numit după usul vechiu „Ban“, ci „căpitan al cetăților Logoj și Caransebeș“. Noul atribut, ce se dă acum ocârmuitorilor, e dovadă că Severinul trecuse sub stăpânirea lui Rudolf, și că împăratul l-a fost instituit cu titlul de căpitan în capul acestor districte. În urma schimbărilor produse prin ridicarea cardinalului în scaunul Transilvaniei însă, imperialii pierdură de odată cu Ardealul și Severinul. Se constată aceasta din 2 epistole d'ale principelui trimise lui A. Barcian, în care i se încredințază conducerea mai departe și în care e numit: Banul districtelor Caransebeș și Logoj.

Andrei Báthory era omul Polonilor, care p'atunci trăiau în prietenie cu Turcii; se mai încuscrise pe d'asupra cu Ieremie Movilă, inimicul de moarte al lui Mihaiu Viteazul, și s'a fost hotărît, ca după moartea lui Ieremie, să câștige ginerele sau coroana Moldovei. Prin încuibarea cardinalului în Transilvania și prin proiectele urzite, si-

tuățiunea lui Mihaiu era critică, nesuportabilă chiar. El trebuî să încingă sabia și să taie legăturile, ce-l stringeau atât de năprasnic. Cu toată ura și dorul de răsbunare, ce ascundea a sa inimă, însă fiind-că avea lipsă de răgaz pentru întocmirea armelor sale, el subsemnă în 26 Iunie 1599 tractatul de vasalitate cătră acela, care sub toate privirile îi era inferior; ear boerii declarară printr'un act separat, că vor fi cătră densusul cu aceeaș credință, cu care s'au purtat față de Sigismund Báthory.

De odată cu intrarea lui A. Báthory în Transilvania se plăsmuise în sufletul Domnului român ideea măreață: *de a se folosi de poziția lui de vasal al împăratului pentru a cuceri sub scutul acestuia țara Ardealului, apoi și Moldova, și a întruni astfel în persoana lui aceea triplă coroană a țărilor române, cu care Báthoreștii încercaseră să-și încununne fruntea¹⁾.*

În înțelegere și cu bani trimiși de Rudolf adună sub munți o armată numeroasă, cu care trecu la 18 Octomvrie, prin pasul Buzeului spre Transilvania. Lui i se alăturară în Brașov vreo 8000 Sași și Secuii. Mihaiu dispunea acum de 25—30.000

¹⁾ Xenopol: vol. III. pag. 257.

de ostași. Aproape egală era armata transilvăneană cu care îl întâmpină Andreiu Báthory la Schellenberg (Șelimber) lângă Sibiu. Prin geniul seu militar și prin bravura sa personală Mihaiu învinse la 28 Octomvrie 1599, pe contrarii sei.

Mersul seu îl îndreptă d'ací asupra Alba-Iuliei, unde era reședința principilor ardeleni și unde locuitorii, îmbrăcați în haine de sărbătoare, ieșiseră întru întâmpinarea lui. Xenopol descrie triumful eroului în următorul chip :

„Mihaiu purta un calpac unguresc, împodobit cu o fulie neagră de pene de cocor, legată cu o copcă de aur ; o mantie lungă, albă de mătăasă țesută cu fir, având pe laturi cusuți vulturi de aur, o tunică albă de aceeaș materie, ciorapi de mătăasă albi, cusuți cu pietri scumpe și cisme de săftian galbin ; de brâu atârna o pală de taban împodobită cu aur și rubine. O ceată de lăutari urma îndată după Domn, cântând cântece naționale. Opt șeizi duceau de frâu opt cai cu șele prețioase, lucrate în aur și argint, caii împodobiți la cap cu pene mari. Apoi venea o mulțime de boieri și ofițeri străluciți, toți călari, și o număroasă trupă de soldați. Lângă Domn, se purtau steagurile lui Andreiu Báthory, luate în bătălia dela Sibiu. Ele erau desfăcute și plecate

spre pământ, în semn că Ardealul era supus. Astfel în mijlocul concertului trâmbiților, tobelor și al altor instrumente, în sunetul clopotelor și în vuetul tunurilor, la care se uniau strigătele de bucurie ale poporului, întră Mihaiu în capitala Ardealului“. Câtă deosebire între acum și între timpurile, când venise să se justifice înaintea lui Sigismund, a suveranului seu !

O singură lovitură zdravănă, cea dela Șelimber, a fost suficientă, ca să devină stăpânul de fapt al Ardealului. Mihaiu avea cuvânt a se numi: „Voevodul Munteniei, consilierul prea sântei Sale Maiestăți cesaro-regești, locoțiitoriul ei în Transilvania și căpitan general al armatelor sale din Transilvania de dincoaci și a părților ungu-rene supuse ei¹⁾).

Pe când Mihaiu era sărbătorit, bietul cardinal, travestit în haine de țeran bătea ca pribeag potecile pădurilor și munților din Secuime, și căuta să scape în Moldova. Descoperindu-l niște păstori în coliba unui tovarăș, îl uciseră și capul îl prezentă lui Mihaiu, care ordonă să i se facă o înmormântare pompoasă, mergând însuș după carul funebral.

1) Xenopol: vol. III. pag. 273.

În dreptul de suveran al Ardealului și al părților anexe Mihaiu distribue moși bogate partisanilor sei. Aflăm că donează lui *Mihaiu Balota* și *Francisc Turic*, (Török) mai întâiu satul *Cliciova*, ear mai târziu, prin literile donaționale de datul Alba-Iulia la 16 Decembrie 1599, moșiile din *Suzani*, *Jupani* și *Paulești*¹⁾. La 1 Ianuarie 1600 donează lui *George Borșun*, *alias Pitariu*, nobil de Caransebeș, dimpreună cu toate drepturile regești posesiunea din *Sărăzani*, apărținătoare opidului *Bujor*, în comitatul Timișului. Inscripțiunea sigilului de pe acest document și subscrierea lui Mihaiu Vițeazul e scrisă cu litere cirile²⁾. Fără îndoială că donațiuni de asemenea natură va fi dis-

¹⁾ Pesty : Krassó vármegye, vol. II, partea I, pag. 275.

²⁾ Idem : Krassó vármegye oklevéltára, doc. 505 pag. 229: Nos Michael Valahiae Transalpinæ Vaivoda, Sacrae Caes. Regiaequæ Maiestatis Consiliarius, per Transilvaniam Locumtenens, et eiusdem cis Transilvaniam parciūmque eidem subiectarum fines Exercitus Generalis Capitaneus etc . . . tum vero condignam habentes rationem fidelitatis et fidelis servitiorum Egregy *Georgy Borzun* alias Pithar, de Caransebes Provisoris Albensis, quæ ipse nobis a compluribus iam annis, in omnibus rebus et negotiis fidei et industriae sui concreditus summa cum animi sui promptitudine et dexteritate nominis que sui non exigua laude exhibuit et inpendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est. Totalem et integram possessionem nostram Zarazany

tribuit Mihaiu în abundență nobilimei române băștinașe, dar dovezile faptelor sale s'au pierdut în decursul veacurilor, ca și descendenții acestor familii privilegiate, care intrând în legături de căsătorie cu alte neamuri străine, își pierdură limba, legea strămoșască și chiar numele familiar. Era lucru firesc ca să favorizeze, dacă nu poporul, cel puțin fruntașii aceluiaș neam, din care însuș se născuse. Dar și acest lucru firesc, izvorît din inima sa românească, îl exploatarea inimicii sei, și în acusa înaintată împăratului se plâng oligarhii maghiari, *că oficiile țerii le ocupă cu Români*¹⁾.

Românii aveau mari speranțe în Mihaiu. Ei credeau. că un Român, ieșit din sângele lor, a venit să zdrobească oligarhia maghiară și să-i elibereze de sclăvia, în care zăceau de atât amar de ani. De aceea ei se ridică în contra nobilimii. năvălesc asupra curților boierești și le jăfuesc. Nunțiul papei Malaspina arată într'un raport

vocatam, in pertinentiis Oppidi Busor et Comitatu Teomeosiensi existem . . . imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenendam, possidendam et habendam.

¹⁾ Dass er die Amter mit Walachen besetze (Fessler: vol. IV, pag 49).

al seu : că țăranii s'au resculat contra stăpânilor și i-au jăfuit cu totul.⁴⁾ Inima lui Mihaiu însă nu era accesibilă pentru asemenea porniri. Luând dispozițiuni și măsuri severe, ca să înăbușască mișcarea Românilor, respinse ajutoriul neprețui, ce is'a oferit din partea poporului băștinaș. Era imposibil, că acela, care jertfise clasei boierilor pe țerani să-și întocmească în Ardeal modul de guvernare altcum, de cum îl întocmise în Muntenia. „A trebuit Românul să împedee pe Români a scutura lanțurile robiei²⁾“. Respingând dela sine sprijinul firesc și ajutoriul oferit de poporul român, a pierdut de sub picioare temelia de granit, pe care ar fi putut clădi durabil mărirea națională.

Greșala aceasta, precum și purtarea brutală, cruzimile și jafurile armatei sale, compusă din Albanezi, Sârbi, Cazaci și Munteni, au avut drept rezultat recirea inimilor celor de acelaș neam cu el.

Lui Mihaiu îi trebuiau sume enorme pentru soldul mercenarilor sei. Subsiidiile, la care se obligase împăratul, curgeau subțire și neregulat, și fiindcă în urma resboaielor necurmăte de până aici i se sleiseră resursele, d'aceea poporul de rând a trebuit

¹⁾ Xenopol : Istoria Românilor, vol. III, pag. 320.

²⁾ Idem : pag. 322.

să supoarte toate sarcinile și să sufere pe d'asupra toate brutalitățile militarilor sei desfrânați. În acele timpuri era obiceiul lefegiilor : *să facă pradă și să se recompenseze prin jaf*, când stăpânul nu era în stare să le plătească soldul, și deoarece Mihaiu a fost mai totdeauna lipsit de bani, prădăciunile și revoltele militarilor erau zilnice.

Un raport al lui Thoracominus din 1600 arată : că tirânia militarilor a înfuriat bieții locuitori într'atâta, încât este de temut, că se va naște un războiu intern. Turburată în gradul suprem a fost mulțimea mai ales prin dărîmarea marelui și frumosului oraș Hunedoara, pustiit în zilele acestea cu foc și cu sabie. Locuitorii ne mai putînd suferi siluirile de tot felul, la care erau expuse fetele și nevestele lor, se resculară și uciseră vr'o 50 de pedestri. Cetățenii apucînd înainte cu jalbele pentru crimele suferite, căștigaseră iertarea voevodului, când la 6 August, ei fără veste fură încunjuțați de 2000 militari cazaci și valahi ; cincizeci de cetățeni sunt uciși și nici copiii nu sunt iertați ; și dînd foc orașului, din 300 de case, nici una nu mai remase¹⁾. Astfel de barbarii, deși comise fără știrea și consimțemîntul lui Mihaiu, nu puteau

¹⁾ Idem : vol. III. pag. 356.

să însuflească multă iubire, pentru guvernatorul împăratului.

Într-o epistolă datată din Mediaș la anul 1605, arată principele Ștefan Bocskay, că *Sigismund Sarmasághi de Găvozdia*, soțul văduvei lui Iojica, donează credinciosului său *Nicolae de Hărmădia* pe vecie satul Hauzești, pentru că înainte de vr'o câțiva ani, a fost apărut cu multă vitejie în decurs de 29 zile cetatea Jdioara (Zsidovár), contra lui Mihaiu, inamicul Ardealului¹⁾. Nu poate fi cu putință, că după ce i se închinase Transilvania, Banatul caransebeș-логоjan și părțile Ungurene anexe, Jdioară singură, care de altcum era o cetate neînsemnată, să fie avut cutezarea să se opună puterii colosale a lui Mihaiu Viteazul și să fie fost capabilă să-i reziste 29 de zile. Întâmplarea, de care vorbește Bocskay, nu poate fi decât o rechizițiune a vr'unei cete din lefegii lui Mihaiu, analogă întâmplării din Hunedoara, care de regulă se puneau cu intențiune în socoteala Domnului român, ca să se producă amărăciune în cercuri cât mai largi și să-l facă urgisit în toate păturile sociale.

Sistemul rechizițiunilor și desconsiderarea elementului român sunt două greșeli

¹⁾ Pesty: Krassó vármegye, vol. II, partea II, pag. 314.

cardinale, care determinară soarta și grabiră căderea viteazului Domn. Cei de un neam cu el vîzîndu-se înșelați în aspirațiunile lor juste, și batjocoriți și jăfuiți de cei-ce erau în soldul voevodului, — remaseră nepăsători în fața machinațiunilor nobilimii maghiare, căreia i încredințase funcțiuni însemnate în armată, ear acum aceeaș nobilime îl săpa și îl ura, din motiv, că era Valah, prin urmare fiu al unui popor urgisit și condamnat la sclăvie vecinică.

Staturile Transilvaniei erau convinse, că numai cu propria lor putere le este imposibil a repune pe acel viteaz, care devenise spaima Turcilor, biruitoriul Ardealului și al Moldovei; întru realizarea acestui scop aveau lipsă de sprijinul împăratului, și ca să-l obțină i se închinară cu solemnitătea obicinuită și îi jurară credință în 7 Septembrie 1600.

Comisarii lui Rudolf, David Ungnad, președintele consiliului de resboiu aulic, și Székely, trimiși ca să pertracteze cu Mihai în afacerile Transilvaniei, țineau partea Ungurilor. În rapoartele trimise către împăratul, calomniau pe Mihai zicînd: că tractează cu Turcii spre paguba creștinilor; că prin contribuții nesuportabile și prin prestațiunile în natură a provisiunilor și îmbrăcămintelor pe seama armatei despoaie

orașele și așa destul de sărăcite; că confiscă averea nobilimei și o donează Secuilor în paguba Sașilor și Maghiarilor; în fine că răpește aurul și argintul țerii, și că a pus mâna pe tesaurul Báthoreștilor, care în parte îl folosește pentru câștigarea Turcilor. „Pentru încungiuurarea atâtor rele“, zic comisarii, „ar fi timpul suprem să fie scos cu binișorul ori cu forța din Transilvania“¹⁾.

Pe basa acestor acuse, exagerate și în parte neadevărate, scrie împăratul: să se dea lui Mihaiu Viteazul cu drept de moștenire Muntenia, ear Transilvania s'o părăsească voevodul și s'o lase în a sa posesiune. Spre scopul acesta îi inmanuară comisarii diploma împărătească, cu datul Pilsen 11 Febr. 1600.

Tronul Munteniei, cu dreptul de moștenire, care acum i se oferea ca preț pentru serviciile sale gigantice, era pentru Mihai un lucru neînsemnat, ridicol chiar. Răspunsul, ce-l dăde comisarilor, ascunde oarecare amărăciune, dar ne arată totodată o inimă plină de demnitate bărbătească. Mihaiu pretinde dela comisari Ardealul, Muntenia, Moldova, Severinul, mai multe comitate ale Ungariei de sus, precum și acele părți ale Banatului timișan, care are de gând

¹⁾ Fessler: vol. IV. pag. 49.

să le scoată de sub stăpânirea Turcilor, declarând că Transilvania n'o va părăsi; ear dacă împăratul nu-i va trimite ajutoarele de bani făgăduite, să știe, că se va alia cu Turcii și își va îndrepta armele sale în contra lui Rudolf.

În considerarea vitejiei și a succeselor strălucite, obținute în răsboaie, Turcii do-reau cu toată serioșitatea să câștige alianța voevodului. Ibrahim era gata să-i cedeze cetățile Brăila, Giurgiu, Lipova, Ienopolea, Caransebeșul și Logojul. Mihaiu însă n'a dorit nici când alianța Turcilor. Scopul adevărat al pertractărilor cu inimizii Creștinătății, după cum arată Mihai Székely, delegatul împăratului, nu era altul, decât să stoarcă dela Rudolf concesiuni cât mai favorabile. D'aceea ținea cu vorbe pe solii otomani de astăzi pe mâne¹⁾.

Când earăș i se prezentară pe la începutul lui April comisarii imperiali, Mihaiu muștrându-i le spuse : că Sigismund Báthory a intrat în Moldova de unde va veni asupra Transilvaniei și dacă îl vor părăsi garnisoanele din Lipova, Ienepolea, Logoj și Caransebeș, căroră nu poate să le plătească soldul, ear cetățile acestea vor ajunge în mâna

---

1) Pesty : A szörényi Bánság, vol. I. pag. 81.

Turcilor, atunci nu va ști unde să-și aplece capul.

În decursul divanului a propus unul din sfetnicii voevodului, ca să predee aceste cetăți împăratului și să-l îndatorească a grijă de soldul și de susținerea garnisoanelor dintr'ênsele. Această propunere a fost respinsă din partea celorlalți consilieri, arătându-se, că având Rudolf cetățile numite în mâna sa ușor va scoate pe Mihaiu din Transilvania.

Din cele petrecute comisarii căștigară convingerea, că Domnul român e hotărât a sta în Transilvania, chiar în contra voinții împăratului; deci chestia stăpânirii Ardealului trebuia să se deslege prin arme.

Ungurimea și mai multe cete de mercenari îl părăsiseră deja de mai nainte; oligarhii ardeleni așteptau cu sete sosirea lui Basta, pentru ca să pornească asupra Valahului afurisit, cum numiau ei pe Mihaiu Viteazul.

„Acum ar fi fost momentul sau nici odată“, zice Xenopol, „ca Mihaiu să alerge la Români Ardealului. Dacă ar fi încercat-o, e probabil, că cu toate nemulțămirea, țărănimea l-ar fi urmat. Ca o nălucă ar fi pierit nobilimea Ardealului, și Mihaiu ar fi devenit întru adevăr stăpânul cuceririi sale, stăpân prin sine însuș și

nu din îngăduirea împăratului german. Chiar dacă Mihaiu ar fi căzut în urma revoluțiunii țărănești, cel puțin și-ar fi croit în sinul focului atot cuprinzătoriu un mormânt vrednic de glorioasa lui carieră și nu ar fi pierit mișelește în câmpia dela Turda“.

Nici acum însă nu apelă Mihaiu la sprinul natural al Românului, ci credea, că prin înduplecarea îngâmfatului Moise Székely, care era capul nobilimei maghiare, și prin grația Neamțului, întru a cărui apărare ridicase armele sale, — îi va fi cu putință să împrăștie furtunele, ce se grămădiseră asupra capului seu. Ignorarea elementului român și cerșitoria ajutoriului străin, sunt greșala de căpitanie în politica viteazului Domn, o greșală care atrase după sine nimicirea din temelie a unei opere mărețe, clădite cu iscusința unui bărbat genial.

Basta, care își împreunase la Turda armele sale cu ale nobilimii, dispunea de 30—35.000 ostași, pe când Mihaiu abia mai avea pe lângă sine 22.000 de oameni.

Ridicând tabera dela Alba-Iulia și alergând înaintea contrarilor, porunci generalilor sei să se așeze în câmpia, ce se întinde între Aiud și Mirislău. Spre locul acesta pornise și Basta, dar aflând câmpia ocupată, se postă lângă *Mirislău*. Aici armata

lui Mihaiu fú zdrobită în 18 Septemvrie 1600, înainte de a putea Andreiu Barcian să ajungă la timp potrivit cu ostășimea din *Lipova*, *Logoj* și *Caransebeș*¹⁾, cu care plecase în ajutorul Domnului. Bănățenii așadară erau pe partea lui Mihaiu Viteazul, ceea-ce se constată și din epistola adresată cătră Rudolf, în care dânsul se fălește, că atunci, când l-a părăsit Moise Székely și a fugit în Polonia, cu excepțiunea comitatelor *Hunedoara* și *Severin* s'a resculat Ardealul întreg²⁾.

După lupta dela Mirislău, în care Mihaiu pierdú 10.000 ostași și artileria toată, rămășițele armatei sale se retrag spre Făgăraș. Auzind aici, că Polonii au restituit în scaunul Moldovei pe Ieremia Movilă și că au de cuget a pune în scaunul Munteniei pe fralele seu *Simeon*, alerga întru apărarea tronului seu. Ca să înfrunte furtuna, fu

¹⁾ Basta 1600 év. szeptember 18-án a vajdát Enyed és Miriszló közt megverte, még mielőtt Barcsai András a lippai, lugosi és karánsebesi hadakkal a vajda segítségére érkezett volna (Pesty: Krassó vármegye, vol. II. partea I. pag. 334).

²⁾ A Rudolf császárnak írt levelében Mihály vajda azzal kérkedik, hogy midőn Székely Mózes Lengyelországba futott Báthory Zsigmondhoz, az erdélyiek, kik onnan segítséget vártak, felkeltek, — kivéven *Hunyard* és *Szörény* megyét — ezek a vajdával tartottak. (Pesty: A szörényi Bánság, vol. II. pag. 146.)

silit să ceară ajutoriu dela inamicul seu cel mai înverșunat, dela Basta, trimițându-i ca ostateci pe aceia, care erau odorul sufletului seu : mamă, soție și fiu. Nu-i folosi însă nici această încercare. Neavând alt ajutor decât forțele proprii este bătut în 20 Octomvre 1600, lângă riul Teleajnu, între Ploești și Buzeu. Restriștea sa e completă ; armata e macelărită sau împrăștiată ; tot lagărul, bagajele și 95 de steaguri cad în mâinile Polonilor¹⁾.

Alungat din Transilvania și Muntenia nu avea loc, unde fără pericol, ar fi putut să se oprească. Dar tocmai la timpuri de grea cumpănă se arată caracterul. „Ca să scape din situațiunea fatală, în care se afla, se hotărî Mihaiu“, zice Xenopol, — „la pașul cel mai îndrăsneț din întreaga sa carieră : să nu pibegească ca fugar prin țerile străine, ci să meargă tot ca Domn la Praga, la însuș împăratul Rudolf, cătră care el nu știa să fie greșit, deși fusese pedepsit destul de grav“.

Trecând în Banat își îmulțește la Logoj numărul cortegiului seu²⁾, și rescumărând cu 2000 galbini dela Gașpăr Corniș dreptul să atingă hotarele Transilvaniei,

¹⁾ Xenopol, Istoria Românilor.

²⁾ Idem : vol. III. pag. 378.

apucă pe lângă Deva, la Lipova, Ienopolea, Oradea mare, și ajunse în 1601 la Viena, unde arhiducele Matia îl primi cu multă afabilitate, dar nu așa împăratul, care îi refuză audiența cerută.

La stăruințele cancelariului polon Zamojsky și ale căpitanului suprem Stefan Csáky, proclamase într'acea, la 2 Februarie 1601, dieta dela Cluj pe Sigismund Báthory earăș de principe al Transilvaniei. Basta trebuî în urma întâmplării acesteia să părăsească Ardealul; Gașpăr Corniș, Pancrațiu Sennyei și alți oameni d'ai împăratului sunt puși la închisoare, ear majoritatea nobilimei, pururea protivnică Nemților, se închină a treia oară imbecilului principe.

Austriacii crezură, că vor afla între Unguri un instrument spre a scăpa de Mihaiu Viteazul; dar ei înșiși sunt înșelați de nobilimea maghiară și întrebuițați pentru a se mântui de stăpânirea Valahului. Păcălitorii sunt păcăliți¹⁾.

Pe baza motivelor memorandumului înaintat lui Rudolf obținú Mihaiu iertarea și grația cesaro-regească; ear farmecul ficei sale Florica, care provocase în bătrânul împărat idei de căsătorie, și în sfârșit întâmplările petrecute în Ardeal, în timpul din urmă,

¹⁾ Idem la pag. 387.

îl hotărîră să denumească pe Mihaiu earăș de guvernator al Transilvaniei, inmanuându-i pentru întocmirea armatei suma considerabilă de 100.000 galbini¹⁾. Fiind provocat să opereze în contra lui Sigismund Báthory, dimpreună cu Basta, se întâlnește cu vechiul seu dușman în Cașovia, la masa generalului Ferdinand Gonzaga, unde rivalii, în semnul uitării tuturor dușmăniilor din trecut, își întinseră mâna²⁾.

Împăcăciunea nu putea să fie sinceră; Mihaiu nu putu să-i uite relele pricinuite, ear Basta era greu jignit, că nu el, ci Valahul e denumit guvernator.

Cu inimile pline de ură plecară amândoi în fruntea unei armate, compuse din mercenari, Valloni și Haiduci, erau de toți la 18.000 oșteni, spre Transilvania. Sigismund și generalii sei îi întimpină (dela Cluj spre N. V.) la *Guruslău* cu 30.000 ostași. Ardelenii sunt bătuti în 3 August 1601 și lăsând 54 tunuri, 130 steaguri și 10.000 de morți pe câmpul de

---

¹⁾ Fessler (vol. IV. pag. 51), descriind realegerea lui S. Báthory, zice: Das bewog Rudolf vollends Michael, dem er schon verziehen, dessen Tochter Flora sogar Heirathsgedanken bei ihm geweckt hatte, abermals die Statthalterschaft in Siebenbürgen zu übertragen, ihn mit 100000 Dukaten auszustatten etc.

²⁾ Xenopol: Istoria Românilor.

luptă, remășițele armatei, cu principele în frunte, află scăpare în Moldova. Mihaiu și Basta cuprind după aceea cetățile de frunte, pedepsindu-le cu toată asprimea pentru atâta nestatornicie față de împărat. Mihaiu și-a vărsat mânia mai cu seamă asupra Clujenilor, care spânzuraseră în carnevalul aceluiaș an spre bucuria și batjocura locuitorilor, pe Baba Novac, viteazul și iubitul seu general.

Era de prevăzut, că Mihaiu și Basta nu vor coopera timp îndelungat lângă oaltă. Gândul, că Domnul român apare în ochii lumii, ca învingătorul dela Guruslău, și că, după supunerea Transilvaniei, el va governa în numele împăratului această țară, plăsmuî în sufletul seu negru planul : ca să-l delătore, pentru-ca să-și asigure ocârmuirea țerii. Pretexte pentru gâlceavă se aflară destule prea de grabă. Mistuirea Turdei prin foc o puse Basta în sarcina oamenilor lui Mihaiu Viteazul ; se mai întâmplă, că Gașpăr Corniș și Sennyei, partizani d'ai împăratului, sunt atacați pe când se duceau în tabera lui Basta de o ceată de Români și unul din ei e ucis, ear celalalt e greu rănit ; în fine pretensiunile exagerate ale lui Basta în cauza unor tunuri câștigate în lupta dela Guruslău, până acum neîmpărțite, și alte certe de asemenea natură,

produseră atâta încordare și amărăciune, încât Mihaiu, om dela fire nerăbdătoriu și grabnic, ar fi zis: „că nu recunoaște autoritatea nimenuia, nici alui Basta, nici chiar a împăratului“. Pentru a se lămurí asupra acestor cuvinte a fost chiebat Mihaiu în cortul lui Basta; dar fiind-că nu voi să se înfățișeze, trimise Italianul o ceată de Valloni și două de Germani, ca să-l aducă cu sila la sine. Căpitanul Beauri pătrunzând în absența oamenilor lui Mihaiu în cortul lui, îi zise: „că este arestat“. Atunci densusul, chiebat un locotenent, se repezî la sabia. În momentul acesta năvăliră ostașii cu sabiile scoase asupra lui și unul lovindu-l cu sulita în inimă, îl doborî la pământ, — în 19 August 1601.

„Astfel pierí eroul român, cu sabia în mână, apărându-și viața contra celor ce voiau să i-o răpiască, precum își apăraseră poziția în contra celor ce voiau să i-o surpe, — moarte năpraznică și viforoasă ca întreaga lui carieră“¹⁾.

Întru justificarea faptei criminale a raportat Basta împăratului, că voevodul ar fi stat în legătură cu Turcii și cu Sigismund Báthory și că voind să se asigure de persoana lui, el s'a opus, prin urmare a trebuit să fie ucis.

¹⁾ Xenopol, Istoria Românilor.

Rudolf 1576—1608; Matia II. 1608—1619; Ferdinand II. 1619—1637; Ferdinand III. 1637—1657;

Sigismund Báthory 1602; Moise Székely 1603; Stefan Bocskay 1605—1606; Sigismund și Gavrilă Báthory 1607—1612, Andreiu Géczy 1611; Gavrilă Bethlen 1613—1629; George Rákoczy I. 1630—1648; George Rákoczy II. 1648—1660; Francisc Rhédey; Ahațiu Barcsay.

După asasinarea lui Mihaiu Viteazul remase Basta stăpân al situațiunii. Mâna brutală a călăului o simțiră atât orașele cât și partisanii lui Báthory. Pe când unele din cetele sale desfrânate jăfuesc aurul și argintul din biserici și din curțile domnești, altele încasează cu toată asprimea contribuțiunile puse asupra cetăților și orașelor, — haiducii pârjolesc casele țărănești și după ce le răpesc vitele, despoaie pe oameni de toate, îi lasă în nespusă miserie, fără casă și fără pâne. O foamete teribilă se ivește în ținuturile lovite de mercenarii nemilosului căpitan.

Prin cruzimi a crezut Basta, că va înfrânge cerbicoșia oligarhilor și va fi în stare să supună această țară împăratului. Dar socotelile sale greșite de o parte, pofta de guvernare a principelui fugărit de altă parte, deslănțuesc furtune nouă și aduc zile de jale asupra Transilvaniei.

Ca să recâştige tronul pierdut, Sigismund Báthory trimise o solie la Constantinopol, să ceară protecţiunea şi ajutorul Turcilor. Între ei şi între Austrieci curgea lupta cu învâşunare în câmpiile Ungariei. Sultanul având interes, ca să nu prindă puterea Neamţului rădăcini în Transilvania, de unde eventual putea să fie sprijinit în resboaie, dăte ordin paşei din Timişoara să pornească cu toată puterea sa în ajutorul principelui Sigismund, adunând într'aceea oaste numeroasă de Poloni, Căzaci, Români, Turci şi Tatari¹⁾, se coboară din Moldova şi cuprinde aproape Transilvania întreagă, afară de cetăţile Sibiiu şi Cluj, care le ţinea Basta. Atacul asupra Clujului îl respinseră ostaşii lui Basta şi fiind timp de carne se retrase spre Deva; aici căzând în vechea lui nepăsare închee în luna lui Martie 1602 armistiţiu cu Basta şi tocmindu-se cu împăratul se deobligă, pe lângă primirea unei rente anuale de 50.000 galbini, să-i dea Ardealul. Planurile sale înse întimpinară de astă-dată resensul tuturor partizanilor sei; ba Moise Székely şi George Borbély aveau de cuget, să-l prindă şi să-l pună la închisoare. Cu ajutorul unor oameni trimişi de Basta, fugind din Transil-

¹⁾ Fessler : op. cit. vol. IV. pag. 52.

vania, se duce în Boemia, unde acest om nestatornic și slab de caracter, moare după 12 ani de zile.

La ordinul lui Basta, se adunară unii dintre nobili la Cluj și jurară credință împăratului; cei mai mulți înse, alegând pe Moise Székely de conducătoriu, se opuseră cu arma în mână dominațiunei germane. Ei sunt bătuți la Alba-Iulia, Moise Székely, Găvrilă Bethlen și alți căpitani fug la pașa din Timișoara, unde sunt bine primiți și găzduiți, pe când ceilalți tovarăși trebuiră să sufere tirănia învingătorului, care deveni earăș stăpănul Transilvaniei.

S'a arătat că, sub conducerea înțeleaptă a unor ocârmuitori viteji, locuitorii din Banatul caransebeș-логоjan au fost luat mai multe sate și opide dela Turci. Entusiasmul și puterea barbarilor decăzuse într-atâta, încât nu îndrăsniră, nici măcar să întreprindă ceva întru recăștigarea pozițiunilor perdute, deși timpurile furtunoase, tulburările și svârcolirile din Ardeal, erau priincioase și le-ar fi înlesnit ofensiva.

Dar după scăparea lui Moise Székely la Timișoara începură Turcii o campanie învērșunată contra Bănăștenilor. Motorul operațiunilor ofensive și al tulburărilor din Banat era căpetenia oligarhilor fugari, care având de scop să cuprindă Transilvania,

a întărâtat pe Bektas paşa asupra împăratului. Lui Bektas îi veni în ajutoriu paşa Anatoliei. Având de scop să scoată pe Basta din Transilvania o parte a cetelor turceşti porniră pe Murėş în sus şi ceea-laltă spre Severin. Deja în 7 August 1602 Turcii dau năvală asupra *Logojului* şi pârjolindu-l de jumătate, nimicesc magazinele de bucate şi duc cu sine vitele locuitorilor¹⁾. Ca să se poată apăra în viitoriu în contra Turcilor, se rugară în aceeaş zi Logojenii de Basta să le trimită ajutoriu. Nici *Făgetul* nu putú să fie mântuit de sricăciunea Turcilor. În absenţa lui Stefan Békes-Bichigianul, care se afla în Alba-Iulia, la şedinţele dietei convocate de Basta, năvălí în Decemvrie al aceluiaş an Bektas cu 500 pedestraşi, 250 călăreţi şi cu 20 tunuri asupra cetăţii. Soţia sa, fiica lui Borbély, o apăra cu vitejie în contra inamicului, care numai peste cadavrele castelanilor

1) Se pare că şi acum era tot *Andreiu Barcian* Banul acestor districte. Precum odinioară a ţinut cu credinţă până la sfârşit cu Mihaiu Viteazul, așa acum, nu s'a despărţit de Basta. (Pesty: *Krassó vármegye*, vol. II. partea I, pag. 335), Tinuţa sa indică conduita locuitorilor din Severin, care remân credincioşi împăratului şi nu iau parte la revolta oligarhilor ardeleni. În împrejurarea aceasta aflăm motivul, care a îndemnat pe M. Székely să aţîţe oardele Turcilor asupra Bănăţenilor.

Balaş și *Kendefy* intră în cetate. Stăpâna cetății, fiind greu rănită, cade în robia turcească, din care a scăpat mai târziu prin fugă¹⁾.

În urma luptelor din Ungaria Basta e necesitat a scoate din Transilvania partea cea mai însemnată a trupelor sale. Moise Székely, ajuns într'aceea principe, crezú momentul potrivit ca să ocupe țara. Pe la finea lui Martie, pe când nici earba nu încolțise, însoțit de Bektas pașa, de Turci, Tataři și Secui, porní spre Caransebeș. Înaintea sa pleacă Keresztesi cu 500 Tataři și vr'o câțiva Ungureni, ca să sfătuească pe Caransebeșeni să se predea. Keresztesi atrase în partea sa pe *George Vaida*, protojudele orașului, pe *Francisc Fodor*, *Lațcu* și alți fruntași, inimici ai Nemților, care se sileau să câștige și alți nobili în partea lor. Contrari acestora, prin urmare credincioși împăratului, erau : *Stefan Vaida*, *Nicolae Gârlișteanul*, *Nicolae Căstruț*, *Danilă Kun*, *Nicolae și Francisc Iojica*, *Nicolae Todor* și alți mulți cetățeni. Certele între partisanii erau atât de acute, încât desbinarea între frații de acelaș sânge putea să fie mai primejdioasă decât inimiții din afară. Partisanii lui Keresztesi motivând,

¹⁾ Idem : acelaș volum pag. 153.

— că în casul unui asediu prea ușor vor prinde foc acoperișele de șindilă ale caselor, și s'ar păgubi locuitorii din suburbiile estinse ale orașului, ear zidurile slabe și mucedale ale cetății, fiind despoiate de tunuri și de alte mijloace de apărare, nu le dau nici un fel de garanță, ca să se poată apăra cu succes în contra unui inamic numeros, — obținură majoritatea oportuniștilor, deci se hotărî capitularea și predarea cetății¹⁾. În chipul acesta deveni Moise Székely fără vărsare de sânge stăpânul Caransebeșului.

Plecând dela Caransebeș spre Logoj și întocmindu-și tabera lângă Găvojdia trimise d'aici un fruntaș sebeșan, cu numele George Giuracă, și pe credinciosul seu Stefan Somogyi, ca să câștige favorul locuitorilor români și sârbi ai orașului. Banul districțului *Petru Huszár*, un bătrân venerabil, s'a fost închis cu 10--12 tovarăși în cetate și era decis, apărând cetatea lui încredințată, să moară moarte vitejască. El provocase înzădar pe cetățeni să apuce arma întru apărarea cetății; zădarnică i-a fost încercarea să iee mercenari în sold; căci mulțimea înfricată de oastea numeroasă a dușmanilor și amăgită de promisiunile oamenilor lui

1) Pesty: A szörényi Bánság, vol. I. pag. 148.

Székely, îl provoacă între insulte și amenințări, să capituleze și să predee cetatea. Refusându-li-se cererea, poporul se aruncă asupra fortificațiunilor, și pe când unii să frământă ca să spargă porțile, aleargă alții cu scări și trec zidurile și punând mâna pe bătrânul Huszár îl leagă și-l duc în tabera principelui. Székely îl trimite în cortul lui Bektas cu rugarea, ca să-i fie milă de bătrânețele lui și să-l agrățieze.

Auzind Tatarii de această întâmplare alergară la cortul lui Bektas și cerând cu înțelegere extradarea Banului, ziceau, că vor părăsi numai de cât steagurile, dacă nu le aduce jertfa aceasta. Nu folosiră nici promisiunile, nici amenințările lui Bektas și ale principelui. Tătărimea cuprinsă de mânie se repezi asupra cortului, în care se afla nefericitul Ban și luându-l cu puterea îl descăpăținează. Atunci Mirza, Kanul Tatarilor, îmbrăcat în haine de sărbătoare, apropiindu-se de corpul celui ucis, după săvârșirea unor ceremonii barbare, sprijini în mână sângele, ce țignea încă din rane, și-l beu în fața taberei spre nespusa bucurie a hordelor sale sălbatice. Capul lui Huszár fu trimis în semn de biruință seraskierului Mehemed pașa care, pentru vestea bună, dăruie aducătoriului

100 galbini. În chipul acesta cuprinse Moise Székely Logojul în 11 Aprilie 1603¹⁾.

Căștigând prin cuprinderea acestor două cetăți o bază sigură pentru operațiunile sale, înaintă lăsându-și familia în Caransebeș, prin poarta de fer spre Transilvania. Armata lui Székely era compusă din 6000 panduri, 2000 Tătari, Turci din Timișoara și din Sârbi, avea pe lângă sine la vr'o 10000 ostași. În timpul cel mai scurt i se supuseră, afară de Sibiu și Sighișoara, orașele Transilvaniei și staturile îl proclamară în Alba Iulia de principe al țerii. Succesul acesta neașteptat silește pe împărat a-i oferii Ardealul, Lipova, Ienopolea, Logojul, Caransebeșul, dimpreună cu teritoriile acestor cetăți, sub condițiunea, ca să nu se atingă de părțile ungurene. Noul principe, orbit de noroc, respinge aceste condițiuni favorabile și începe a se pregăti pentru dobândirea comitatelor Bihor, Maramureș, Cetatea de peatră și Selagiu. Invasiunea însă, de care legase speranțele cele mai frumoase, a fost un vis frumos, dar nerealisabil.

Radu Șerban (1602—1611), care cu ajutorul lui Basta ocupase scaunul Munteniei și își organizase cu banii împăratului

¹⁾ Idem: *Krassó vármegye*, vol. II. part. I, pag. 338.

armata, vine lui Rudolf întru ajutoriu în timpurile cele mai critice. Pătrunzând în Ardeal, bate și ucide pe Moise Székely în lupta de lângă Brașov (17 Iulie 1603), și ia dela Turci 32 de steaguri, care le trimite protectorului seu¹⁾. Muntenii urându-l, pentru că tradase odinioară pe Mihaiu Viteazul, în furia lor pun în țapă înaintea cortului lui Șerban, capul principelui ucis, ear trupul îl aruncă pradă cânilor. Judele Mihaiu Weiss din Brașov îl îngroapă mai târziu în grădina proprie²⁾.

În vălmășagul luptei a perit Nicolae Bogáty, Mateiu Perusics, cinci frați Apor și mulțime de nobili, care însoțiseră pe principe la Timișoara. Bektas pașa numai prin schimbarea hainelor, pribegind pe poteci ascunse, a putut să scape de sabia Românilor³⁾.

Peste puține septemâni, după lupta de lângă Brașov, Basta sosí ca să întocmească, pe placul seu, afacerile Transilvaniei.

George Borbély (Barbeli), capul revoluționarilor, convocă în puterea verii o adunare la Orăștia, pentru a lua dispozițiunile necesare întru apărarea Ardealului în contra imperialilor, care înaintau de cătră mează-

¹⁾ *Xenopol*: Istoria Românilor.

²⁾ *Pallas nagy lexikona*: 15, pag. 519.

³⁾ *Fessler*: op. cit. vol. IV.

noapte și de cătră Lipova spre internul țerii. Borbély, mergând întru întâmpinarea corpului de armată, ce venia de cătră Lipova, repurtă o victorie parțială, — cea din urmă a vieții sale, — asupra lui Henric Duvault, dar înțelegând, că Basta se apropie de Alba-Iulia și că locuitorii la îndemnul lui Grigorie Makó (Macu) fug spre Banat, se grăbi și dânsul dinpreună cu oamenii sei spre poarta de fer, ca să scape la Caransebeș. Era mare numărul acelora, care pedestru, călare sau în trăsură, după cum le da mâna, își îndreptaseră mersul într'acolo. Erau nobili și oameni de rând, bărbați și femei, copii și bătrâni, parinți și mame cu pruncii în brațe și cu avutul în spate, care pentru a-și scăpa viața se îmbulzau mereu înainte, căutând pe la Români adăpostire și cerșind câte o bucățică de pâine, ca să-și potolească foamea. Afară de Hunedoara, nu era altă cetate potrivită, ca să-i adăpostească în siguranță. Aici înse stăpânea Valentin Török, omul lui Basta și inimicul lui Borbély. De altcum nici cetatea nu era destul de spațioasă, ca să cuprindă atâta mulțime de oameni; d'aceea ținû Borbély: că e mai consult să fie pereclitat în Caransebeș, de cât se piară în Hunedoara.

Basta repezi în călcâiul fugarilor pe Ludovic Rákóczy și 800 de haiduci, cu

însărcinarea : ca să-i lovească la timp potrivit. Rákóczy s'a achitat de această poruncă, atăcând fugarii în 8 August, în strâmtoriiie porții de fer. Cavaleria polonă și ungurească sări întru apărarea nenorociților pribegi, dar în disordinea și în vălmășagul, pricinuit prin stagnarea șirului lung de trăsurii și prin țipetul desperat al femeilor și pruncilor — nu putea să fie vorbă de luptă dreaptă. A fost un simplu măcel, din cele mai crude, ce-l comiseră aici oameni lui Basta. Căzură osteni și neosteni de o potrivă. Nici pădurile din vecinătate, nici visuinile de prin văile cele mai ascunse, n'au oferit fugarilor adăpost, sunt urmăriți pretutindenea și despoiați de obiectele ascunse prin peșteri și prin scorburile de arbori. Abia ne putem închipui starea sufletească și miseria aceloră, care avură norocul să calce pe pământul Severinului.

Cei mai mulți dintre pribegi se așezară în Caransebeș ; alții și ostășimea înse simțindu-se, din cauza situațiunei prea apropiate de marginele Transilvaniei, periclitați aicea, își îndreptară pașii spre Logoj și Timișoara, unde Bektas pașa îi primi cu multă afabilitate și îi găzdui în abundență. De altcum orașul era prea mic, ca să adăpostească fără periclitarea siguranței publice, totalitatea expatriaților.

George Borbély și elita pribegilor înse remase în Caransebeș. Rudenii și odiasle din sângele principilor ardelenesti, veterani distinși prin fapte resboinice, magnați și nobili, dimpreună cu familiile lor, sunt ocrotiți și ospătați de locuitorii orașului în ciuda lui Basta, care își concentrase armata la Deva, ca să împedecce eventuala invasiune a emigraților, dacă cumva vor obține ajutoriul Turcilor.

Referințele din Transilvania, unde mercenarii lui Basta pustiau curțile domnești, ucideau și spânzărau¹⁾ partisanii lui Székely, răpește emigraților puțină speranță și credința în posibilitatea reîntoarcerii. În aceste zile de jale bătrânul Borbély căuta să înalțe inimile zdrobite ale compatrioților sei și prin adrese trimise sultanului, ca să fie reîmpatriați și restituiți în drepturile de mai nainte, se nisuia să ațite pasiunile și ura în potriva celor ce le pricinuiseră atâtea rele.

Basta recucerise întraceea fără rezistență Transilvania și a fost ajuns cu trupele sale la Lipova. Aici venind o deputațiune²⁾, trimisă din Caransebeș. Basta

¹⁾ A fost spânzurat la Brașov ginerele lui Borbély cu numele *Nicolae Vaida* din Caransebeș.

²⁾ Trimișii deputațiunii se plâng, că unii din pribegi se află respândiți prin Timișoara și pe la casele Logojenilor și Caransebeșenilor, ear alții rătăcesc pe munți și prin văi ascunse.

promise că va a permite emigraților reîntoarcerea în țară, estradarea moșiilor confiscate și iertarea tuturor păcatelor de până aici. Această veste bună e primită cu multă bucurie și ca să se poată reîntoarce chiar și cei lipsiți de mijloace materiale, George Borbély hotărî de timpuriu ziua, în care aveau să plece. Terminul pornirii amânându-se de azi pe mâine, îi suprinse știrea că Basta, demisionând haiducii, a părăsit Lipova și a sosit la Alba-Iulia și Cluj.

Haiducii și Rascianii dimisionați ai lui Basta își îndreptară pașii spre Caransebeș și giurul seu. Oamenii aceștia, porniți spre jaf și vîrsare de sânge, începură să pustiască sat de sat. În astfel de împrejurări eșirea din cetate era pentru Ardeleni imposibilă. Pe când căpeteniile emigraților se consultau asupra modului de scăpare, căpitanul haiducilor George Raț, — pe care oare când Radu Șerban l-a fost trimis lui Basta într'ajutoriu, — străbate într'un suburbiu al Caransebeșului și cerú să vorbească cu George Borbély. El încărunțise deja și fiind bolnav nu putea nici să umble, nici să-și miște brațele. Zăcînd pe o conapeauă așteptă, în mijlocul oamenilor sei, pe acela, care ceruse să-l agrăiască. La întrebarea căpitanului, „că din ce cauză nu se folosește de agrătierea lui Basta“, dînsul răspunde :

„că preferă să fie împresurat și să moară în Caransebeș, dimpreună cu oamenii sei, de cât să fie ucis mișelește de oardele haiducilor pe drumuri și să fie aruncat pradă cioarelor“.

După-ce făcură jurământ cetele haiducilor că nu le vor atinge averea și îi vor conduce nevătămați la Basta, deciseră Ardelenii la stăruințele lui Ianăș Logojanul (Lugasi), a unui alt căpitan de haiduci, să părăsească Caransebeșul. Convoiul a constat din 200 trăsuri și mulțime de pedestri. Zicând adio acelui oraș, de care îl legau suvenirile unui trecut glorios, ear acum, când căzuse în miserie, a fost adăpostit cu toată dragostea la căminul fiicei sale, a soției lui Nicolae Vaida, pe care pestilența o răpise dinaintea ochilor sei, — în calea sa cătră Cluj, eroul încărunțit s'a rugat neîncetat de Tatăl ceresc, să moară moarte naturală și să nu fie spânzurat pe zidurile Clujului. Dumnezeu i-a ascultat rugăciunea; Barbeli a murit în 15 Decemvrie 1603, a opta zi, după sosirea la Cluj.

După cuprinderea Transilvaniei Basta și comisariul imperial Pavel Krausengek făgăduise Caransebeșenilor și Logojenilor iertare, dacă se vor supune împêratului. Într'o scrisoare ddto Deva la 20 Septemvrie

1603, așa dară în timpul acela, când emigrații ardeleni se bucurau încă de ospitalitatea lor, descriind Basta starea deplorabilă și amărăciunea locuitorilor provinciali, promite de nou nobilimei, cetățenilor și ostașilor asigurarea averii și a vieții, apoi sanarea tuturor nedreptăților, dacă vor sprijini în curând cauza stăpânului seu. Severinenii i se închinară, ceea-ce se constată din cuprinsul adresei din 7 Noembrie 1603, în care se aduce la cunoștința comiților, vice-comiților și juzilor din comitatul Severin, precum și a juzilor și juraților orașului (civitas) Caransebeș și a opidului Logoj, — că a denumit pe Șimion Lodi (Horvath) de protocăpitan al Șebeșului, ear pe Pavel Andrian de căpitan al Logojului, care îndată după îndepărtarea lui Borbély ocupară funcțiunile lor încredințate. Momentul acesta e pentru sermanii locuitori începutul unui șir lung de suferințe.

Lodi a fost căpitan împărătesc și șeful unei cete de Sârbi. Creatură mai brutală și instrument mai servil în executarea poruncilor stăpânului seu, decât omul acesta, Basta n'a putut să afle în toată lumea largă. Denumirea acestuia de protocăpitan e cea mai deplină dovadă, că Basta a voit să pedepsească Severinenii, pentru-că trecuseră în partea lui Székely

și adăpostiseră rebelii ardeleni. Cu Lodi dimpreună se stabiliră în Severin haiduci, Sârbi și tot felul de canalie dimisionată din soldul lui Basta, despre care Belgiojoso, un general imperial, zice următoarele: „să dăm haiducilor pe lângă voia de jaf și soldă, atunci dênșii la ordinul nostru vor măcelări și pe părinții și mamele lor“¹⁾. Ne putem închipui, că desfrânarea, atrocitățile, tăciunăritul și jafurile elementelor demisionate și adunate aici în număr extraordinariu, au adus pe Severineni la desperare. Tabloul zugrăvit de *George Giurița*²⁾, conducătorul unei deputațiuni trimise la Cluj, ca să întrevină în cauză, arată, că suferințele locuitorilor erau ajunse la culme. Giurița spune aci în fața comisarilor imperiali, că Lodi nu e ocârmuitorul orașului, ci șeful unei bande de lotri sârbi, care își permit tot felul de crime. Suferințele de pe timpul Turcilor, și a Tatarilor, — zice dênșul mai de parte, — sunt incomparabile cu cele de acum și cu

1). Geben wir den Haiducken nebst der Erlaubniss zu plündern oberdrein Sold, so werden sie auf unsern Befehl ihre Vätter und Mütter zusammenhauen. *Fessler*: IV. p. 62.

2) *Szamosközy* îl numește Giuracă. E acelaș individ, care înduplecă Logojenii să se închine lui M. Székely.

crimele, care se comit zilnic în vederea sa și a stăpânirii; ostășimea rasciană, în pofta ei de pradă, nu cruță nici viii, nici morții; ea jafue bisericile, și altarele, sparge criptele și sicriile, despoaie cadavrele, răpește obiectele prețioase și le vinde în piețele publice. Din oraș nu se poate nimenea îndepărta fără periclitarea vieții; zbirii lui Lodi au prins, în satele vecine, la câmp sau pe drumuri, într'o jumătate de an la 1500 indivizi bărbați și femei și i-au vindut în sclăvia Turcilor. Cătră finea cuvântării arată Giurița, că Caransebeșul era odinioară încungiurat de sate numeroase, iar acum giurul seu e pustiu, ceea-ce însă nu Turcii, nici Tatarii, ci Rascianii și ostășimea creștină a pricinuit. În virtutea celor expuse se roagă membrii deputațiunii, ca să se îndepărteze Lodi și ostășimea sârbească și să li se dea comandant și garnisoană nouă.

Mizeria ne mai auzită a locuitorilor din Severin a străbătut până la curtea lui Radu Șerban, care s'a văzut îndemnat să întrevină la Basta și să soliciteze prin solii sei îmbunătățirea sortii acestor nenorociți.

Comisarii imperiali, prin ordinațiuni adresate protocăpitanului, ca să înfrâne nelegiuirile soldaților, încercară să îndrepte

reul; dar știind Lodi, că îndepărtarea Sêrbilor d'aci numai prin măsuri estreaordinare se poate efeptuí, nu se prea înterese de îndreptarea lucrurilor. Deci prigonirile locuitorilor, jaful și vêrsarea de sânge remân și d'aici înainte la ordinea zilei.

Dovadă despre aceasta: atacul regretabil asupra lui *Petru Todor* și *Petru Toth*, doi cetățeni dinstinși din Caransebeș, care produse iritațiune mare între locuitorii din oraș. Lucrul se petrecú în următorul chip: Pe când amêndoi veniau dela vie, 6 soldați rasci:ni, ascunși lângă țermii Timișului¹⁾, le ieșiră înainte. Amêndoi sunt urmăriți de Sêrbi până la marginea orașului. Aci succese unui Sêrb să tragă pe Toth jos de pe cal; Todor, sare în ajutoriu tovarășului seu și ucigênd pe unul din Sêrbi, scapă amêndoi din cursa ce li se pregătise.

Pentru sângele vêrsat al tâlhariului deciseră tovarășii sei să-și resbune asupra cetățenilor. Comunicând întâmplarea soților de arme din Meedia, Cărașova și Logoj, îi provoacă în secret a le veni în ajutoriu. Fiind-că era vorba de pradă sosiră Sêrbii la locul și oara fixată și pela 3 oare după ameazi, dând din toate părțile năvală

¹⁾ Numiții fruntași au venit fără îndoială din *Teuș*, unde în vechime erau viile locuitorilor din Caransebeș. Rîul *Timiș*, desparte egiunea numită de oraș.

asupra oraşului, sparseră porţile caselor, începură să ucidă şi să jăfuiască în deosebi pe la locuinţele celor avuţi. Rebeliunea, fiind pregătită de mai nainte, a erupt fără de veste în diferite părţi ale oraşului de odată. Cetăţenii înspăimântaţi, văzând, ori în cotro îşi îndreptau privirea, desastru şi vărsare de sânge, căutau mai cu seamă să-şi mântue viaţa dinaintea bandiţilor înfuriaţi.

Sêrbii au jăfuit cu această ocaziune bani gata şi obiecte de lux în valoare de 300.000 florini ungureşti. A căzut în mâna lor tesaurul lui G. Borbély, care se păstra în Caransebeş, ear din casa văduvei lui Nicolae Micşa s'au furat lucruri în preţ de 32000 floreni.

Din pomelnicul celor ucişi amintim : familia lui Nicolae Toth, pe Stefan Gârlişteanul şi soţia, Nicolae Giurma, Petru Crisior, alţi mulţi nobili şi cetăţeni de rând. Unii din cei mai distinşi bărbaţi şi în deosebi aceia, care locuiau la periferie, au scăpat căutând cărările ascunse sau slobozindu-se pe scări şi pe funii peste zidurile cetăţii. Între acestia înregistrăm pe numitul Petru Toth, care a scăpat în Muntenia.

Mai crunt, decât călăii, Sêrbi a fost Lodi. La ordinul seu George Giuriţa (Giuracă), oratorul deputaţiunei trimise la Cluj,

e legat în fere și adus înaintea sa. Zădarnică i-a fost mărturisirea, că e nevinovat; nu i-a folosit provocarea la comisari și că a fost totdeauna supus credincios al împăratului; capul lui căzú în țărînă, ca din această pățanie să vadă fiecare soartea, ce-l așteaptă, dacă cutează a se opune voinței tiranului.

Tipetele desperate ale văduvelor și ale orfanilor, care scăldau în lacrimi căminele pustiite și deplângeau cu amărăciune pe cei uciși, deșteaptă în peptul fie-cărui cetățan sentimentul că e timpul suprem a se pune capăt mizeriei și suferințelor produse prin ostășimea străină. Deputațiunea trimisă la Cluj, povestind comisarilor imperiali de cele întâmplate și descriind desperațiunea locuitorilor, declară, că locuitorii sunt gata mai bine se moară cu cinste, decât să sufere și mai de parte brutalitățile Sêrbilor, și dacă comisarii nu sunt în stare a le da ostașime într'ajutoriu, să li se permită ca însiși să-și facă dreptate, „căci orașul are încă destulă putere a se răfuî cu Sêrbii, în deosebi acum, când fiecare cetățan e cuprins de dorul răsburării“. Convingându-se comisarii despre stricăciunea Sêrbilor își detere consimțirea ca cetățenii să se mântuiască de „acei sêlbatici, care numai după exterior seamănă a oameni“.

Membrii deputațiunii, însoțiți de vr'o câteva companii de ostași germâni și valloni, ajungând în ascuns la Caransebeș și comunicând locuitorilor, rezultatul intervențiunii, se înarmară de grabă și năvăliră asupra Sêrbilor, ca să-și resbune pentru cruzimile, ce le-au fost comis mai nainte. O parte a mercenarilor este ucisă, alții află scăpare sărind peste zidurile cetății, iar aceia, care s'au refugiat în ascunsurile lor, sunt transportați la compatrioții lor din Logoj și Lipova, după ce se potolise în sânge furia locuitorilor. Din prada, ce o luaseră Sêrbii dela locuitori, s'a întrebuintat o parte spre scopuri publice, cealaltă s'a distribuit locuitorilor pãgubiți, ca să-și ridice earăș casele și căminele ruinate¹⁾.

O foamete groaznică, ce urmă acestui resbel, a mărit miseria populațiunii și a produs o stare atât de deplorabilă, încât cu durere trebuie să ne întoarcem fața dela scenele, care s'au petrecut în mijlocul locuitorilor. Sermanii erau necesitați să se nutriască cu lucrurile cele mai scârboase, să roadă carnea de pe corpul propriu și să vëneze după carne de om. S'au întâmplat de rudeniile se mâncau unele pe altele, și că părinții, nebuni de foame, își jertfeau

¹⁾ *Pesty*: A szörényi Bánság, v. II. p. 157—167.

chiar copiii lor. De multe ori a hotărit între membrii aceleiaș familii soartea, că cine are să fie jertfit! La atâtea calamități se adause și ciurma, care la rëndul ei decimă cumplit rëndurile locuitorilor chinuiți. A pierit fostul Ban logoj-caransebeșan George Palaticiu, George Makó (Macu), soția lui Moise Székely și alți bărbați distinși în viața publică a Severinului¹⁾.

Abia prin delăturarea lui Simion Lodi din scaunul Banilor (1605)²⁾ se pune capăt tirăniei ostăsești, teroarei și impilărilor la care au fost espuși locuitorii Severinului în decurs de 2 ani de zile. Întîmplările petrecute în Transilvania aduc cu sine schimbările referințelor bănățene.

Fiind Basta necesitat să se retragă în Aprilie 1604 iarăș din Transilvania, oligarhii rebeli, crezură că e sosit timpul,

1) Ibid: v. I, p. 87.

2) *Bethlen Farkas* susține, că Lodi, numit — după națiunea căreia aparține — și Horvath, a fost născut în Dalmația. Pesty Fr. însă arată, că acest tiran, instituit de „protocăpitan“, sau după cum îl întitulează alții de „Ban“ al Caransebeșului, e din Győr (A rabonna). El s'a căsătorit cu *Suzana*, fiica lui *Boronkay*. Deoarece numitul Ioan Boronkay n'a voit să binecuvinteze această căsătorie, Lodi a stăruiț să-l spânzure, și nu s'a sfiit să pășască peste cadavrul socrului seu al altariu.. Aflăm că Sigismund Rákóczy donează lui și soției sale, Suzana la anul 1607 moșii în Dalboșeț, Găvojdia, Dragomirești Zăgujeni etc. (Pesty: vol. I. p. 307).

ca să restituie guvernul național. Spre scopul acesta capul pribegilor Găvrilă Bethlen se pune în corespondență cu *Stefan Bocskay*, care avea moșii numeroase în Transilvania și era cel mai puternic magnat al Ungariei superioare¹⁾, oferindu-i dimpreună cu coroana ocârmuirea țerii. Marele vezir Lolla Mohamed, guvernând după moartea lui Mohamed III în numele minoreului Achmet, imperiul turcesc sprijini cu toată căldura planurile rebelilor și porunci Transilvanenilor să se înroleze

¹⁾ *Griselini* p. 93 și *I. H. Schwicker*: *Geschichte des Temeser Banats* p. 202, susțin că Bocskay ar fi avut în Severin mulți partizani încă de pe timpul, când a fost Ban al districtelor Logoj și Caransebeș. *Pesty*, scrutinătorul cel mai zelos al referințelor severinene însă, neagă că Bocskay ar fi ocupat cândva această dignitate.

Fiind esilat pe timpul lui Andreiu Báthory, din Transilvania, s'a dus la Praga și Rudolf, după ce l'a folosit ca consilieriu pentru regularea afacerilor ardelene, l-a restituit în moșiile, care i s'au fost confiscat. După reîntoarcere, crezând că în Ardeal viața îi este periclitată, se așază în Ungaria superioară, administrând moșiile situate în jurul Dobrișinului și Orădiei mari. Om vanitos și iubitoriu de mărire primi cu plăcere ofertul lui G. Bethlen și sub pretest, că credincoșii de confesiunea luterană, căreia aparținea și dânsul, sunt periclitați de catolicism, începù să ațite contra lui Rudolf a binefăcătorului seu. (Fessler: IV. p. 63).

sub steagurile lui Bocskay, a protegiatului de acum al padişahului¹⁾).

Ca un fel de preludiu a evenimentelor ce urmează, sunt a se considera luptele din Banat. Deja pe la 1604 luaseră Turcii dela Sârbi castelul Bocşei, ear încercarea generalului imperial Ludovic Rákóczy, de a scoate Turcii din Bece, a fost respinsă după multă vărsare de sânge²⁾. Pribegii ardeleni de prin Banat şi locuitorii districtelor Logoj şi Caransebeş³⁾, ademeniţi de G. Bethlen, se înrolează în urma acestor învingeri sub steagurile lui Bocskay. Rebelii se împreună la Logoj cu Tatarii şi Turcii lui Bektas paşa, cu scopul ca să învâsioneze peste Făget în Transilvania. Complotul s'a urzit în tăinicie şi imperialii nici nu visau de catastrofa, ce li-o pregătise creştinii. Totuşi manevrele Turcilor, asupra cărora veghia mereu garnisoana din Lipova, nu putură să remână neobservate. Generalii imperiali, auzind de concentrarea Turcilor, adună în pripă ostăşimea resfirată şi pe la mezul nopţii se aruncă fără veste asupra taberei inimice. Perderea Turcilor e desevisată. Aceia, care scăpară de

1) Fessler: Geschichte von Ungarn.

2) Pesty: A szörényi Bánság, v. I. p. 88.

3) Grisellini: p. 93.

sabia Austriecilor se ascund prin pădurile vecine, ear Bektas paşa şi G. Bethlen, lăsând toate, câte le aveau cu sine în taberă, abia scapă în Timişoara. Tot acum căzú în mâna imperialilor corespondinţa de până aci a lui Bocskay, referitoare la căştigarea Ardealului, şi descoperindu-se astfel complotul, Bocskay e necesitat să ridice pe faţă steagul rebeliunii.

În urma succesului de lângă Timiş imperialii repeziră o ceată compusă din Sârbi şi haiduci spre S. Banatului, care înaintă în Iulie până în apropierea Belgradului. Dênşii iau cu ocasiunea aceasta Cubinul cu asalt, prind 80 de Turci, 500 femei şi prunci şi să întorc încărcaţi cu pradă la Lipova şi la Caransebeş¹⁾ Deşi unii din locuitorii acestui oraş înclinau spre rebeliune totuş mulţimea remase fidelă împeratului, ceea-ce se constată din dispoziţiunile comisarilor imperiali, care, luând cetatea sub alor ocrotire, trimit întru apărarea ei 200 Secui şi muschetiri saşi.

Perderile din Banat ale rebelilor sunt recompensate prin succesele obţinute în Transilvania şi Ungaria superioară. Bocskay este ales într'o adunare, ţinută la 17 Aprile 1605 în Szerencse, de „principe al Ardealului

¹⁾ *Pesty* : A szörényi Bánság, I. pag. 88.

și a părților ungurene¹⁾ și se *susține* cu ajutoriul Turcilor²⁾ până la finea anului 1606. Severinenii n'au participat la adunarea aceasta; ei sunt între cei din urmă, care se îchină noului stăpân. Directiva Bănățenilor purcede de astădată dela Lipoveni, care dimpreună cu Ludovic Rákóczy trec în partea lui Bocskay. Acest exemplu îl urmează Caransebeșul, Logojul și alte comune bănățene, ceea-ce se constată din scrierile lui Bocskay, adresate cătră amicii sei, în care le arată, că deja din Martie a devenit Domnul acestei provincie și că a denumit pe *Pavel Keresztesi* de ban al districtelor Caransebeș și Logoj.

Din faptele lui Bocskay iese neîndoielnic la iveală, că dânsul a fost instrument servil al Turciilor și inamic neîmpăcat al împăratului. El bate pe Basta într'o luptă fățișă și după ce își supune Sătmarul, Cașovia, Tirnavia, Trencin și Skalicz, trece Dunărea,

1) *Fessler*: IV. p. 66, Bocskay nahm den Titel „Fürst von Siebenbürgen und der ungarischen Theile“.

2) Istoriografii maghiari, de care ne folosim la lucrarea aceasta, cu scopul ca să preamărească virtuțile națiunii maghiare atribue toate succesele oligarhiei nemulțămite; iar *Griselini* (p. 94) descrie această întâmplare în următorul chip: „Er (Bocskay) erhielt auf Befehl des Sultans 100.000 Ducaten; regulirte Truppen zu Pferd und zu Fuss; eine zahlreiche Schar Tataren, Artillerie und Munition“.

învasionează în Austria și Stiria și devastând aici 12 comune, după nenumărate nelegiuiri, vinde Turcilor la 80.000 de oameni care sunt mânați ca vitele la Constantinopol¹⁾.

Se poate zice că anul 1605 e unul din cel mai nenorocoși pentru locuitorii Ungariei, nu numai pentru pierderea cetăților Strigoniu (Esztergom), Vișegrad, Palota, Vesprim și Érsekujvár., ci în deosebi pentru dejosirea țerii, sevêrșită în câmpia Rákos prin îngenunchierea lui Bocskay înaintea lui Lolla Mohamed, din a cărui mână primî Bocskay coroana și titlul de rege-vasal al padișahului²⁾; prețul darului e cedarea cetăților Lipova, Ienepolia și a tuturor castelurilor bănățene, cucerite de George Borbély în epoca strălucită a principelui Sigismund Báthory.

După moartea lui St. Bocskay (19 Decembrie 1606) trei aspiranți nisuesc se ocupe tronul văduvit. Întâiul e *Valentin Homonnai*, care a fost designat în testamentul lui Bocskay de sucesor, al doilea e *Sigismund Rákóczy*, un moșneag trecut și slăbănog, și al treilea e *Gavrilă Báthory*, un tîner numai de 18 ani. Homonnai, însoțind remășițele pămîntești ale fostului

¹⁾ *Griselini* : p. 94.

²⁾ *Schwicker* : Geschichte des Temeser Banats.

seu protector către Alba-Iulia, unde aveau să se așeze spre odihnă vecinică, primî pe cale știrea neplăcută, că staturile au proclamat la Cluj (Februarie 1607) pe socrul seu, Sigismund Rákóczy, de principe al Ardealului. Ca nu cumva să-l întrecă ginerile, Rákóczy porní imediat după alegere deputațiuni la Praga și la Constantinopol, promițînd lui Rudolf primirea în țară a Jezuitorilor, ear Turcilor, pentru confirmarea alegerii, cedarea cetăților Lipova și Ienopolea, la care se obligase antecesorul seu, dar predarea încă nu se efectuise. Favoritul porții înse era Homonnai. Un ciauș (curier) turcesc aduse la Timișoara pentru Homonnai athname și buzduganul ; dar socrul nevoind să cedeze scaunul ginereului seu, chiemă la sine ciaușul și-l făcú să șteargă numele lui Homonnai și să întroducă în diplomă pe al seu¹⁾. Faptul acesta caracterisează, „patriotismul“ și spiritul, de care era pătrunsă oligarhia maghiară.

Nu-i folosiră lui S. Rákóczy uneltirile, nici împăcăciunea cu Homonnai, căruia îi dase tezaurul lui Bocskay și coroana, pe care acesta o prinise în câmpia Rákos dela

¹⁾ Ne surprinde că *Pesty Frigyes*, față cu desvălirea acestei falsificări arătate de *Fessler*, susține, că S. Rákóczy a fost ales în contra voinței sale.

Lolla Mohamed. Amenințat de Turci, chinuit de podagră, săpat de Gavrilă Báthory, incapabil să easă din atâtea încurcături, hotări: să depună coroana în mâinile dietei adunate la Cluj, unde staturile proclamară în aceeași zi (5 Martie 1608) pe *Gavrilă Báthory* de principe al țerii. La întreprinderea lui Bethlen la Constantinopol alegerea a fost confirmată și de Turci.

Pe vremea acestor rivalități Severinul, a cărui Ban era *Stefan Vaida*, a ținut parte lui Sigismund Rákóczy, ceea-ce se constată din dispozițiile sale referitoare la întocmirea afacerilor din districtele Logoj și Caransebeș; chiar districtul Făget, opidul Bocșa și părți ale Timișului îi erau supuse lui¹⁾.

Viața lui *Gavrilă Báthory* (1608—1613) a fost un șir necurmat de lupte, provocate de firea sa sălbatică și de intrigele unor oligarhi, care aveau de scop să-l surpe tronul. El a fost viteaz și de o tărie fizică extraordinară, dar arbitrar, desfrînat.

¹⁾ Pentru serviții credincioase, săvârșite în Logoj (în civitate noastră Lugas) donează S. Rákóczy lui *Mihail Deș* (la 1607) posesiuni parțiale în satele Severinului: *Mărul*, *Morenș**, *Sacul*, *Mătnic*, *Ohaba* și *Cernota***.

*Morenș a fost un sat hotarnic cu Sacul și Tincova de astăzi.

**Numele de astăzi al unui ținut aparținătorii comunei Sacul arată locul unde a fost satul acesta.

crudel, tiran și răsbunătoriu cu cei-ce cutezau a i-se opune.

Asprimea noului stăpân o simțiră mai întâiu Sașii, ca aliați ai regelui *Matia* (1608—1619), apoi Românii din Muntenia, a căror domn este bătut și necesitat să fugă în Moldova. Jaful cumplit și prădăciunea Secuilor și haiducilor lui Báthory o aflăm descrisă la Xenopol astfel: „nimic nu fu cruțat, nici biserici, nici mănăstiri; ele fură pradate nu numai de aurul și argintul lor, ci chiar și de coperemintele lor de plumb. Mormintele fură deschise și icoanele sfinților despoiate de tot argintul, aurul și podoabele lor. Poporul de jos se afla în starea cea mai desperată, fiind silit pe un ger cumplit a rătăci prin păduri“.

După o prădăciune de 3 luni de zile Báthory se întoarse la Sibiu; daici plecă asupra Brașovului, ai cărui locuitori, aflând de cruzimele principelui, deciseră a se lupta până la cea din urmă resuflare. Venindu-le într'ajutoriu Radu Șerban cu 7000 călăreți și 1500 pedestrași se încinse în 8 Iulie 1611 înaintea cetății o luptă sângeroasă, în care aproape toți oamenii lui Báthory sunt uciși, ear principele însuș abia a scăpat de sabia Românilor.

Cu sprijinul Turcilor și al haiducilor, luând earăș ofensiva scoase din Transilvania

ostășimea imperială și pe Radu Șerban, și după ce își resbună cumplit asupra locuitorilor din țara Bârsei, leagă cu regele Matia pactul dela Tokaj (27 Decembrie 1611); în puterea acestuia beligeranții depun armele și Báthory promite a trimite plenipotențiați la dieta proximă pentru stabilirea condițiilor păcii definitive.

Báthory era acum stăpânul de fapt al Transilvaniei. Ne având mai mult lipsă de sprijinul altora pentru a se menține în domnie, începuse să persecute pretenții și nepretenții de o potrivă, față de femeii a comis faptele cele mai nerușinate. Mulți dintre amicii sei îl părăsira din cauza aceasta, și chiar G. Bethlen, care până aici fusese mentorul seu, ca să nu-și piardă viața, e silit să fugă la Turci¹⁾.

Bethlen avea trecere la Turci. El putea să răstoarne tronul lui Báthory. Ca să împedecă stricăciunea, ce Bethlen ar putea să-i cauzeze, Báthory trimise în primăvara anului 1612 pe *Andrieu Géczy* cu daruri și cu promisiuni la Constantinopol, înse Géczy se făcuse trădătorul stăpânului seu. Descoperind tirănia principelui și condițiile pactului de la Tokaj și promițând că, dacă i s'ar da lui Transilvania, ar plăti

¹⁾ Fessler : IV. pp. 105—107.

punctual tributul ridicat la 15.000 galbini și ar ceda Turcilor nu numai Lipova și Ienopolea, ci chiar și Oradea mare: divanul încântat de omul acesta, hotărî a-l pune în locul lui Báthory, și punându-i la dispozițiune un corp de armată, îl trimise să ocupe Transilvania.

Lui Géczy nu i-a fost scris să șadă în scaunul țerii. Fiind bătut la Codlea, este necesitat să fugă din Ardeal; mai târziu înse, obținând iertarea lui Báthory, ajunse căpitan suprem al cavaleriei.

Căderea lui G. Báthory a cauzat-o protegiatul Turcilor, Bethlen, care intrând în Transilvania în fruntea unei armate de 80.000 ostași Turci, Tatarsi, Munteni și Moldoveni, este ales cu aclamațiune principe al țerii. Báthory simțindu-se prea slab să reziste acestei armate colosale, fugi la Oradea mare, unde este ucis la îndemnul lui Géczy și al lui Abaffy de niște subofițeri imperiali. El e cel din urmă descendent din familia Báthoreștilor.

Între Români Severinului se observă încă dela începutul guvernării sale tendința revindicării drepturilor din epoca strălucită a timpurilor de mai înainte, când nobilii și chinezii districtelor valahice deveniseră,

sub conducerea propriilor lor căpitani, bastionul Ungariei și spaima păgânilor. Izvoarele nu ne indică motivele acestei porniri.

Ni se pare că pățeniile anilor din urmă și stricăciunea mercenarilor adunați aici din toate părțile lumii, sentimentul solidarității izvorât din întrunirea forțelor tuturor locuitorilor districtuali: sunt momentele, care i-au îndemnat să reclame confirmarea vechilor drepturi și privilegii, care deși nu s'au fost abrogat, au suferit știrbire în urma schimbărilor sociale, produse în Ungaria prin copleșirea turcească, iar în Transilvania prin zguduirile provocate de revoluțiunile dese ale oligarhilor. Răul acesta, de care era cuprinsă Ungaria și Transilvania, ca de un polip cu mii de brațe, a înriurit, după cum s'a arătat, în mod desastroos asupra organizațiunii și asupra mersului afacerilor severinene. Restaurarea pe baza așezemintelor străbune era o necesitate adânc simțită; căci numai întruparea tuturor forțelor într'un organism priincios firii Românilor, putea să delătore răul ce cuprinsese Severinul. Deputațiunea Românilor, trimisă la curtea lui G. Báthory în Alba-Iulia, solicitând întărirea privilegiilor districtuale și în special ale Logojenilor, pledează cu atâta convingere, încât principele se vază îndemnat să con-

firmе în 3 April 1609 pentru vecie drepturile și privilegiile garantate de regele Ladislau V Românilor din cele opt districte, precum și nobilitarea Logojenilor, obținută dela regina Isabela, la anul 1551.

Credem a fi de interes să publicăm la locul acesta în tot cuprinsul seu în traducere hrisovul din chestiune al lui G. Báthory, referitoriu la autonomia Românilor din cele 8 districte și la nobilitarea Logojenilor¹⁾

Noi Gavrilă din grația lui Dumnezeu principele Transilvaniei, Domnul părților regatului ungar, comitele Secuilor etc. aducem la cunoștința celor ce se cuvine să știe, că în numele și în persoana fidelilor și generoșilor nobili Ioan Lugosy, Mihaiu Dees alias Literati, Martin Baniás și George Radul ni s'au arătat și prezentat, atât în numele lor propriu, cât și a tuturor celor alalți nobili și chinezi, precum și a celor alalalți Valahi din districtele Logoj, Sebeș, Media, Almăj, Carașova, Bârzava, Comiat și Ilidia, — doue documente (litterae); primul (document), un act confirmătoriu, donațional, esențional și privilegial al serenisimului Domn, de fericită aducere aminte, Ladislau, din grația lui Dumnezeu odinioară rege al Ungariei, Boemiei, Dalmației, Croației etc. duce al Austriei și Stiriei, marchion al Moraviei etc., e scris pe pergament, întărit și autenticat cu sigilul aceluiaș Domn rege, imprimat în ceară roșie a pecetei veritabile, acățate de acest document, prin

¹⁾ Textul latinesc la Pesty Frigyes: Krassó vármegye története v. IV, oklevéltár doc. 520 la p. 251.

care numitul Domn rege întărise și confirmase pe sama Valahilor nobili și a chinezilor, toate privilegiile, libertățile, imunitățile și prerogativele date și concese, între condițiunile și cautelele, între care li s'au fost conces de regii de mai nainte. Pe lângă aceasta garantează (Ladislau), ca în numitele opt districte să nu se dea altora posesiuni, de cât numai acelora, pe care Valahii și nobilii numiți (antefatis Walachis et Nobilibus), îi vor afla demni, ca să fie remunerați pentru servii credincioase. Le garantează mai departe: ca nimenea, nici însaș maiestatea sa regească să n'aibe dreptul a despărți satele și posesiunile sau ale conferi cuiva, ci să rămână pentru vecie a sântei coroane a țerii; susnumitul district Comiat să se împreune la cele 7 districte numite; între dênșii numai comitele să țină judecată, putând și având dreptul să apeleze la judele curiei și dela acesta nemijlocit la maiestatea regească. Li se concede mai de parte, că dacă comiții sau vicecomiții ar avea să încasseze pedepse în bani (in exigendis Birsagiorum oneribus), să nu li se secvestreze calul, armele și oile¹⁾ și că incassarea pedepselor se poate și are drept să se facă numai în prezența unui solgăbireu. In fine se arată că sunt scutiți de dare și că averile și bunurile nobilor și iobagilor lor sunt scutite de execuții, întocmai precum dênșii și iobagii lor sunt scutiți de a se înfățoșa la alte judecătorii. Ba încă li se concede ca pările nobilimei contra iobagilor lor, să se ridice și judece

¹⁾ În documentul original e scris *aves* (paseri), în copiile capitlului din Alba-Iulia înse *oves* (oile).

de nobilii lor însiși, ear ale nobilimei înaintea comitelui, de unde procesul se poate înainta la curie și d'aci la maiestatea sa regească. — Celalalt (document) e un act de donațiune al serenissimei Doamne Isabela, din grația lui Dumnezeu odinioară regina Ungariei, Dalmației, Croației etc., scris pe hârtie simplă, întărit cu sigilul privat al reginei, imprimat în ceară roșie. Considerând alipirea mai pe sus de ori-ce îndoială și servițiile credincioase, atât prezente, cât viitoare ale obștei opidului Logoj, maiestatea ei donează tuturor Logojenilor și următorilor lor pe vecie oareș-care emblemă sau insignii de nobilitare (quaedam arma xeu nobilitatis insignia), care în aceste litere, publicate în cele ce urmează, sunt descrise și esplicate, precum și libărtățile și prerogativele, ce le-au câștigat în urma acestei embleme. Rugarea umilimă, subșternută Nouă, în numele susnumiților: Ioan Lugosy, Mihaiu Dees alias Literati, Martin Baniias și George Radul și a tuturor celorlalți nobili, chinezi și Valahi ai districtelor numite ca să recunoaștem, ratificăm și întărim aceste 2 documente și toate câte se cuprind într'ênsele, și ca toate să le înducem din cuvânt în literele prezente, luând-o Noi în considerațiune aflăm, că se cuvine ca toate acestea să fie din partea Noastră pe vecie întărite și confirmate pentru dênșii și pentru toată posteritatea și succesorii lor.

Cuprinsul documentului prim¹⁾ e din cuvânt în cuvânt următoriu :

¹⁾ L'a publicat în text original *Pesty* în opul : *Krassó vármegye története* sub Nr. 312 și la pag. 75 și

Noi Ladislau din grația lui Dumnezeu regele Ungariei, Boemiei, Dalmației, Croației etc, ducele Austriei și Stiriei, marchion al Moraviei etc. în puterea celor de față dăm de știre tuturor celor-ce se cuvine, că luând în considerațiune suplica umilimă a credincioșilor nostri Mihaiu Dees zis de Thomoschel (Tămășel) și Stefan, fiul lui Sysman de Buziaș, subșternută maiestății Noastre în numele propriu și al tuturor nobililor și chinezilor și al celorlalți Valahi din districtele Lugoj, Sebeș, Media, Almăj, Carașova, Bârzava, Comiat și Ilidia; considerând mai departe fidelitatea și servițiile credincioase ale tuturor acestor nobili și chinezi, precum și a celorlalți Valahi, prin care dênșii nu numai predecesorilor nostri regi ai Ungariei, ci chiar înaintea noastră s'au făcut plăcuți și vrednici de recunoștință; considerând în deosebi, că avându-și locuințele la marginea regatului nostru, păzesc și apără vadurile Dunării contra invasiunilor dese ale Turcilor, obicinuiți să devasteze în partea aceea regatul, sau, fără privire la sex și etate, să ducă nepedepsiți în sclăvie locuitorii din aceste părți ale țerii noastre și dênșii nu se sfîesc a-și espune viața și averea, suferind daune, neajunsuri și nespuse rane; voind Noi să le arătăm și pentru aceasta

a disertațiunii întitulate „A szörény vármegyei hajdani oláh kerületek“; l'a publicat la anul 1857 Domnul Maniu în cartea numită: „Disertațiune istorico-critică și literară tractândă despre originea Românilor din Dacia traiana“ la pag. 541 și 542. Asemenând texturile am aflat că la V. Maniu lipsesc cuvintele: „ex parte quorum omni contra eos querulanti iudicium et iusticia inpendetur, prout dictabit ordo iuris“.

gratitudinea Noastră : întărim și confirmăm cu autoritatea Noastră regească pe sama acestor nobili valahi, chinezi și celorlalți Va'ahi de acum și următori ai lor, în general și în special, toate acelea privilegii ale Valahilor și chinezilor, — referitoare la libertățile, prerogativele și drepturile câștigate, ca și când ar fi introduse din cuvânt în cuvânt în literele noastre prezente, — cu respectarea condițiunilor, sarcinilor și servitutelor sub care s'au eliberat și conces de predecesorii Nostri, de regii Ungariei, și promitem a ținea și scuti libertățile prerogativele și drepturile fiecăruia dintr'ensii, fie acela mic sau mare. Și pentru ca acești nobili valahi și chinezi, prin uniune strânsă între dênșii, să poată continua, spre folosul Nostru și al țerii Noastre cu mai mult succes servițiile zise întru apărarea Dunării, decretăm : ca de acum înainte să nu se doneze în cele 8 districte numite nici odată posesiuni și sate (villas) vreunui străin¹⁾ decât numai acelora pe care dênșii în urma servițiilor or îi vor afia de vrednici ; că nu vom despărți aceste opt districte unul de altul, nici vom dona cuiva vr'unul din ele, ci le vom ținea după modul lor împreunate de sânta coroană a țerii noastre. Chiar și districtul Comiat, care odinioară prin serenisimul principe Domn Sigismund, împărat al Romanilor și rege al Ungariei etc, moșul nostru prea iubit, a fost pemnorat lui Ioan de Hunyad, guvernatorul regatului ungar și care prin locuitorii acestui district, se zice, că a fost deszălogit dela dênșul, — îl anectăm earăș

1) Astăzi ne copleşesc coloniștii.

la cele șapte districte numite, dispunând, ca districtul Comiat să se țină, ca ori-care altul, de corpul districtelor și să se bucure dimpreună cu ele de aceleași privilegii. Ne învoim mai departe, ca să nu judece asupra acelor nobili valahi și chinezi nimenea altul de cât comitele concerninte și dacă nu vor fi mulțumiți cu judecata sa, să poată și să aibe dreptul să apeleze la judele Nostru curial și d'aci nemijlocit la persoana maiestății Noastre. Voim afară de aceasta, ca comiții sau vicecomiții existenți ai lor, pentru încassarea pedepselor de bani și a speselor judecătorești, să nu sevestreze calul de călărit, armele și oile celor convincați sau convincânzi, în genere, să nu se încaseze pedepsele de bani. de cât în prezența unui solgăbireu al acestor Valahi. Voim apoi ca acești nobili valahi să fie considerați de egali nobilimii adeverate ai țerii noastre, precum și, ca chinezii acestor Valahi să fie esenți de plătirea ori-cărei dări, care ar trebui să se plătească Nouă sau altora. Nu permitem nimenuia să cuprindă sau să sevestreze posesiunea și proprietatea acestora și a iobagilor lor, nici să-i acuse pe dênșii sau iobagii lor la alte județe, sau să-i constringă a se înfătoșa naintea ori-cărei alte judecătorii, ci dacă cineva are vr'o pîră sau chestiune de drept sau dacă se simte îndreptățit la asemenea acuse în contra acestor nobili Valahi, chinezi și a iobagilor acestora, daraverile contra iobagilor acestor nobili valahi sunt a se judeca în prezența nobilimei lor, car cele îndreptate contra nobililor și chinezilor inaintea comitelui și a vicecomiților lor. Dacă dênșii ar trăgăna judecata, vătămăatul are dreptul să-și caute

dreptul la judele curiei Noastre, și dacă nici aici nu i-s'ar satisface, să se reclame înaintea maiestății Noastre, unde pîrîtorilor li se va face dreptate amăsurat ordinei justiciare. Spre memoria și vecinica întărire am edat literele presente provăzute cu sigilul nostru secret, de care avem obiceiul a ne folosi ca rege al Ungariei. Dat în Viena la sărbătoarea tăierii capului st. Ioan Botezătorul, în anul Domnului o mie patru sute cinci zeci și șapte, în al optsprezecelea al stăpînirii Noastre ca rege al Ungariei etc. și al patrălea ca rege al Boemiei.

Cuvintele documentului al doilea¹⁾ sunt următoarele :

Isabela din grația lui Dumnezeu regina Ungariei, Dalmației, Croației etc. dăm de știre tuturor celor-ce se cuvine, că în urma suplicei subșternute maiestății Noastre prin niște credincioși ai Nostri, luând în considerațiune fidelitatea, alipirea și servițiile credincioase ale fidelilor nostri curteni nobili valahi (consideratis fide et fidelitate fidelibusque serviciis fidelium nostrorum Egregiorum Nobilium Valachorum) și ale universității întregi din opidul Logoj, dovedite în present și în trecut, în diferite locuri și în toate tim-

¹⁾ După textul latinesc publicat la Pesty Fr. v. IV. sub Nru 408 al documentelor. Comparând publicațiunea lui V. Maniu (op. cit. la pag. 542 și 543) se constată la cest din urmă omiterea cuvintelor: *et presentibus elargimur*. La Maniu cetim pe la început: *Universitatis Oppidi nostri Lugas*, ear la Pesty: *Universitatis Oppidi Lugas*.

purile, sântei Noastre coroane, apoi serenissimei noastre maiestăți regale, precum și Nouă și Ilustrității sale fiului nostru, — concedem din plenitudinea grației Noastre deosebite lor, și tuturor următorilor și moștenitorilor lor, insigniile acestei marce, adică *lupul* șezând d'asupra coroanei, precum mâna zugravului l-a depins în colori la începutul sau în capul acestor litere privilegiale, și ne învoim prin presenta (et presentibus clargimur), ca dênșii, erezii și urmașii lor, să poarte, după usul altor armatori îndreptățiți, marca aceasta în luptă, la jocuri cu lancea (hastiludiis), la turnire, dueluri și cu ocasiunea tuturor celorlalte eserciții nobilitare și militare, precum și s'o folosească la sigiluri, veînțe, covoare, inele și la case, cu un cuvânt la toate uneltele și obiectele de trebuință; să se bucure și să beneficieze de toate și singuraticile grații, onoruri și libertăți de care supușii armatori de aceeaș categorie ai regatului Nostru din consvetudine sau de jure se folosesc și sunt părtași, pentru ca memoria și gratitudinea numelui Nostru să remână vecinică între dênșii și între erezii și posteriorii celor numiți. Întru confirmarea și eternă aducere aminte a acestor lucruri am binevoit a dispune estradarea literilor privilegiale, provezute cu sigilul, de care ne folosim ca regină a Ungariei. Dat în orașul (civitas) nostru Alba-Iulia la înălțarea Domnului, (7 Maiu) anul 1551.

Auzind și satisfăcând cu îndurare rugării premise, subșternute Nouă, am dispus, ca literile donaționale, esempționale și privilegiale de mai nainte, amêndouă, a serinisimului rege Ladislau și a serenissimei regine Isabela,

care nu s'au abrogat, nici nu s'au șters și nici într'o privință nu sunt suspecte ci sunt lipsite de ori-ce înșălăciune și suspițiune, — să se înducă și să se înscrie, fără scurtare și fără adaus, din cuvânt în cuvânt în literile Noastre presente; și fiind din partea Noastră, referitoriu la cuprins, clausule, articole și la toate punctele lor asupra modului de estradare și a legitimității, în virtutea cărora se atestază adevărul, acceptate și ratificate. — dăm consimțământul Nostru la toate, câte se cuprind în aceste două documente, și le confirmăm pentru toate timpurile pentru ei și pentru succesorii și posteriorii lor; le promitem și le concedem ca să usiteze și beneficieze în general și în special de toate libertățile, immunitățile și prerogativele, care le-au avut și de care s'au folosit până aici, excepționând însă dreptul permanent al fiscului nostru. Întru confirmarea și vecinica memorie a acestui lucru am binevoit a dispune: a se estrada pe sama tuturor nobilor, chinezilor, Valahilor și a celorlalți locuitori ai opidului nostru Logoj și a celor opt districte numite literile privilegiale presente, provezute și întărite cu sigilul nostru autentic. Dat în orașul nostru Alba-Iulia la 3. Aprilie 1609.¹⁾ Gavrilă principe, Stefan Kendi cancelar.

¹⁾ Originalul se află în arhiva de documente a familiei Macskás. Documentul lui Báthory e scris pe pergament. La începutul textului e zugrăvită emblema de nobilitare a Logojenilor. D'asupra coroanei se ridică în coloare albastră un lup alb.

Niște adnotări arată, că documentul acesta l'a decopiat recvisitorii capitlului din Alba-Iulia, la cererea

După ce s'a arătat în general nestatornicia și caracterul despotic și arbitrar al principelui nu ne surprinde dacă același individ, care a întărit privilegiile Românilor din cele opt districte, după puține luni de zile, le calcă în picioare, ca și când ar voi să constate, că voea tiranului e legea, înaintea căreia au sa-și aplece capul¹⁾.

lui *Geoge Simon* și *Ludovic Fiat*, în 5 Iunie 1659, așa dară imediat după predarea Logojului și Caransebeșului în mâinile Turcilor. Cu căderea acestor orașe, cele opt districte își perdură autonomia de până aci. Străbunii nostri însă, în speranța unui viitoriu mai bun, purtară grijă să-și asigure o copie autentică a privilegiilor usurpate de Turci, ca la timpuri potrivite să revindică drepturile avitice.

La rugarea lui *Sima Stefanoviciu* protojude al Logojului, a senatorului orașanesc *George Stefanoviciu* și a notariului *Moise Popoviciu*, împăratul *Francisc I.* a ordonat capitlului numit, să estradee o nouă copie autentică a documentului din chestiune, ceea-ce s'a și făcut în 24. August 1800. Copia din urmă o pastrează biserica grec. or. rom. din Logoj. (Pesty : *Krassó megye*, doc. vol. IV. p. 254).

¹⁾ Deja în 8 Maiu 1609 prezentându-se înaintea recvisitorilor capitlului transilvănean *Stefan Somogy*, *Mihai Literatul de Des*, *Martin Baniias*, *Iancul de Deva*, *Ioan Câmpul* și *George Radul*, acestia protestează în numele judeului primariu *Nicolae Toysa*, ai senatorilor, a Universității nobililor și a celor-lalți Români și chinezi ai opidului și districtului Logoj, pentru că principele *Gavilă Báthory* a donat, cu vătămarea privilegiilor, consiliariului seu lui *Gligorie Némety*, orașul și districtul Logoj, dimpreună cu apartenențele aflătoare în Comitatul Severin. (Ibid : v. IV. p. 256 și 257).

După Báthory a urmat *Gavrilă Bethlen*. (1613—1629.) Înainte de a fi investit cu insigniile de principe a trebuit să promită Turcilor cedarea cetăților Lipova, Ienopolea și Arad. Astfel înșiși principii, care prin jurământ se obligau a susține integritatea țării, prin asemenea daruri grabă stricăciunea și perdură de bună voe provincie, pe care Turcii n'au putut până acum să le supună. Predarea Lipovei formează o pată în viața de altcum bogată în fapte strălucite a principelui Bethlen.

La staruința Turcilor a alergat principele însuș cu trupele sale înaintea Lipovei, și după-ce a constrins garnisoana să capituleze, au dat cetatea dimpreună cu castelele vecine pe mâna barbarilor¹⁾. Prin căderea

¹⁾ *Pavel Keresztesi*, fostul Ban caransebeș-Logojan, în timpurile acestea căpitan al Lipovei, a primit dela G. Bethlen ordin să dea cetatea aceluia, căruia dânsul îi va porunci. Dieta transilvaneană îl provoacă la 6 Maiu 1616 să constringă Lipovenii, ca să emigreze la *Logoj și Ilie*, „deore-ce fără periclitarea Transilvaniei e cu neputință a se amâna predarea acestei cetăți“. Lipovenii însă nu voiau a se supune Turcilor. D'accea o ceată de 500 pedestrași fu orânduită în contra cetății, „ca să esecute decisușul țării asupra lotrilor de Lipoveni, chiar și în potrivea voinței lor“. Cuvintele acestea ale dietei caracterizează fără comentar frivolitatea celor trei națiuni privilegiate, care hotărau: *de nobis, sine nobis*. Keresztesi nu permise ostășimei ardelene să între în cetate. O parte din ea, mai

Lipovei s'a deschis de nou inimicilor calea spre Transilvania și spre districtele bănățene, a căror neatârnare d'acum înainte, este cu totul vremelnică.

În decursul stăpânirii lui Gavrilă Bethlen au stat în fruntea Severinului: numai doi bărbați unul e *Petru Bethlen*, celalalt *Petru Magnus*; acesta în timp de 27 ani a condus cu înțelepciune afacerile administrative ale Severinului și l-a apărat de primejdii.

Resboiul religionariu, care în decurs de 30 de ani zguduî viața popoarelor provinciilor cislaitane și a Germaniei, a produs complicațiuni sângeroase între catolicii și protestanții Ungariei. Ambițiosul principe ardelean, sub pretext, că legea nuilor credincioși e amenințată, ridică armele contra împăratului-rege *Ferdinand II* (1619—1637) și după lupte norocoase supuse toată Ungaria superioară. Obosiți în fine amândoi de sfășierile sângeroase, petrecute într'un șir lung de ani, beligeranții doriau încheierea păcii. Vicleanul principe însă, ca să stoarcă condițiuni cât mai favorabile, se rugă (1624) de pașa Budei să adune în

---

patriotică decât părinții patriei, fù câștigată pentru intențiunile Lipovenilor, iar ceealaltă e alungată din oraș. Din cauza aceasta trebui principele însuș să constrângă cu armele cetatea la supunere.

câmpiile dela Pesta Tatarii și Turcii din Timișoara și a Begilor din Giula, *Moldova*, *Orșova*, *Cianad* și *Solnoc*, unde va sosi cu oastea sa, compusă din Transilvaneni, Ungureni și Munteni.

Scrisoarea lui Bethlen varsă o rază de lumină asupra regiunilor din S. Severinului. Făcându-se amintire de *Orșova* și *Moldova*, două opide dunărene, se constată că în ele era sediul duor Begate turcești, deci amândouă se aflau în faptica stăpânire a Turcilor. Din lipsa izvoarelor regretăm, că nu putem arăta, când au fost cucerite de Turci și cât au purtat jugul selăviei¹⁾, cunoscut fiind din memorialele aceluiaș principe, că la anul 1526, așa dară cu 2 ani mai târziu, dânsul a ținut în *Orșova* odată 300 călăreți și 300 pedestrași, ear mai târziu 1000 călăreți și tot atâta pedestrime²⁾.

Actele oficioase și ordinațiunile lui Bethlen, provăzute adese-ori cu adausuri și glose originale, scrise de mâna sa proprie, dovedesc spirit pătrunzătoriu și voință tare întru stirpirea abusurilor și întru restabilirea ordinii adânc zdruncinate prin resboaiele și pestilența deceniilor din

¹⁾ Pesty: A szörényi Bánság, v. I. p. 92.

²⁾ Ibid: vol. II. p. 339.

urmă. Au fost dezaastroase catastrofele din anii 1581 și 1603; dar mai cumplit au trebuit să sufere locuitorii dela anul 1608 până la 1617, când mulțime de severineni sunt nevoiți să părăsească caminele străbune și să caute adăpostire la inimizii creștinătății. Causele expatrierii sunt: vărșările de sânge, provocate de cei-ce aspirau la tronul Ardealului și epidemiile ce se încuibaseră aici. Că nu Turcii li-au pricinuit izgonirea o constată reîntoarcerea Românilor, care tocmai din provinciile turcești veniau în mase și se așezară earăș la vetrele străbune.

Într'aceea persoane străine usurpaseră moșiile pârlogite. Reclamând acum vechii stăpâni proprietatea lor legală se născură tulburări, certe și atâtea procese de proprietate, în cât pentru regularea lor, cu abatere dela procedura ordinară, s'a stabilit ca normă că, dacă cineva e capabil să dovedească, că moșia sau satul de ceartă l'a avut continuativ în a sa posesiune „*inainte de ce a fost pustiit dimpreună cu comitatul întreg*“, — atunci nu i se poate denega dreptul de proprietariu. Din motivarea aceasta rezultă, că emigrarea locuitorilor nu s'a mărginit la 3—4 sate, ci s'a întins în măsură mai mare sau mai mică asupra tuturor comunelor din Severin,

deși documentele existente arată, că unele comune și predii, precum : Cernota (1624), Glimboca, Obreja, Calova, Rafna, Vercerova, Mal (1627), Brebul (1628) și altele, erau cu totul părăsite, ear altele, anume : Sacul, Morenți, Ohaba și Měrul, probabil fiind cruțate de necasurile, care zbiciuiau comitatul, aveau populațiune numėroasă și se aflau în stare bună. Mai multe din satele părăsite (Glimboca, Obreja, Brebul¹⁾ înfloresc în curând, altele înse (Calova, Rafna, Vercerova²⁾ dispar pentru vecie din șirul comunităților existente. Despre Cernota și Morenți avem date positive că s'au ridicat earăș pe ruinele cele vechi (1639), dar în urma catastrofelor mai apropiate de timpurile noastre, earăș au dispărut. Numele lor formează astăzi obiectul cercetărilor istoriografice³⁾.

În înțelesul dispozițiunilor testamentare a urmat după Gavrilă Bethlen soția sa *Ecaterina de Brandenburg* și nepotul seu *Stefan Bethlen*, ca guvernator. Fiind-că Ecaterina înclina spre catolicism și era con-

¹⁾ Glimboca și Obreja sunt astăzi comune puternice în pretura Caransebeșului; Brebul zace în comitatul Căraș-Severin, pretura Timiș.

²⁾ Locul lor s'a arătat în partea I-a a lucrării acesteia.

³⁾ Pesty : A szörényi Bánság, v. I. p. 93.

dușă în afacerile țării de favoriții ei, trebuî se abzică în favorul guvernatorului, pe care dieta din Cluj îl alese în 28 Septemvrie 1630 de principe. Stefan Bethlen nu s'a bucurat mult de încrederea supușilor sei; e simptomatic, că majoritatea acelora, care mai nainte îl puseseră în capul țării, proclamă în 26 Noemvrie al aceluiaș an la Sighișoara pe *George I Rákóczy* (1630—1648) de principe. St. Bethlen era sprijinit de Turci. Între rivali trebuia să decidă norocul armelor. Rákóczy câștigă lupta dela Salonta și diploma de întărire dela Turci.

Ca o stea, ce prevestește nenorocire și vërsare de sânge, se ivește la marginea orizontului imperiului otoman și austriac luceafërul furtunos al Rakotienilor, care după ce produse în Ungaria și Transilvania răboai sângeroase, apuse după un secol mai crunt și mai furtunos, decât s'a ivit¹⁾.

Guvernarea lui *George I. Rákóczy*²⁾

¹⁾ Schwicker: op. cit. p. 209.

²⁾ Arătăm la locul acesta după Pallas: Nagy Lexikona, v. 14. p. 374 genealogia familiei *Rákóczy*.

Csepán

Gyapol, 1228—52,
Pavel comitele 1278—1282

Csiz
Ladislau 1282, Csepán 1282 ve-
rosimil dela dënsul se trage
familia Izsép

Mihaiu, 1289—98

e pentru Banat începutul unui period de pace, în care comunele părăsite se împoporează de nou, casele lui Dumnezeu se desgroapă din cenușă și dreptul cetățeanului

Mihaiu, 1289—98

1. Blasiu de *Rakolcz*, *Rakoulch*, *Rakouch* 1328—1357
2. Avram de *Rakouch*

Pavel 1351

Benedict de *Rakolch*,
1348—50

Gyapol Iános de *Rakolch*,
1348—1350

Morvai Gyapolfy

Andreu, Ioan, Ladislau
1392 1392 1392

Din acestia se derivă familia

- a) Mihaiu Rakochy
naînte de 1409
b) Ioan Rákóczy
1440

Gyapol de Morva

c) Leucus Rákóczy

Ladislau

Stefan (soția sa Ana Bessenyei)

Benedict, preot, Mihaiu,
Gavrilă.

Andreu, Pavel 1466. Gașpăr 1495,
Rákóczy N. (după Kővári Gașpăr)

Sigismund, 1517. Francisc, Ludovic, Martin, George,

George, căp. în Sătmar, Ioan, 1588

Emeric, Ladislau, Ludovic,

Sigismund principele Ardealului 1608

Elisabeta soția lui Homonnay

George I. Rákóczy

George II. Rákóczy.

Din *Csepán*, numele original al Rákóțeștilor, s'a născut *Gyapol*, apoi *Rakolch*, *Rakoulch*, *Rakouch* (a se ceti Racuci sau Racuț), *Rakochi* și în fine neașul ungurese *Rákóczy*.

nu se revindecă cu ascuțișul sabiei, ci înaintea judecătorilor ordinare. Cu alte cuvinte: ordinea întemeiată pe lege, prima condițiune pentru prosperarea unei societăți, prinde earăș rădăcini în locul volniciei și a însălbătăcirea.

Stările favorabile din Severin atraseră mulțime de oameni fără căpătâi: Valahi, Munteni și Rusniaci, neobicinuiți la ordine, care voiau să scape de plățirea contribuțiilor și de prestarea serviciilor de rënd. În părțile resăritene ale Banatului și în comitatul Hunedoara se sporise numărul locuitorilor într'atâta, încât *Mateiu Basarab* putu să adune aici, și mai cu seamă în districtele Caransebeș și Media, mercenari români și rasciani. Conducătoriul cetelor acuirate era Vaida Bona (Vaidabuna a cronicarilor români¹).

În fruntea acestui corp de ostași, „cei mai credincioși servitori alui Mateiu“, porni densusul să ocupe tronul muntean și tăbărând mai întâiu la satul *Cornu*, fără îndoială *Corneă de astăzi*²), care sat era deja a

¹) Familia Vaida Bona e numită adeseori în diploamele vechi; Bona ca nume de familie îl aflăm și astăzi în Caransebeș și prin satele învecinate

²) Aparține preturei *Teregova*.

Turcilor, înaintă prin poarta de fer spre Țara românească¹⁾.

Expedițiunea lui Mateiu Basarab s'a întîmplat pe la finea anului 1632. Dacă Cornea era atunci a Turcilor, fără îndoială că *Orșova*, deunde dînșii intraseră în Severin, și *Media*, au fost anexate înmediat după moartea lui Gavrilă Bethlen. Stăpînirea turcească s'a întins — probabil — până la „Poarta orientală“, care deal formează în realitate cumpăna apelor între basinul Cerna-Belarechei și al Timișului. Turcilor le erau acum deschise porțile spre regiunile centrale, ale Severinului atît de cătră Lipova, cât și de cătră Media.

În anii din urmă ai vieții ridică George I. Rákóczy, la îndemnul Franciei și al Svediei, armele în contra împăratului *Ferdinand* III (1637—1657). Deși Severinul n'a fost arena luptelor sângeroase, totuș prin văile sale a resunat vuetul armelor, căci la sfatul vestitului seu general Ioan Kemény, aici s'a concentrat (1644) ostășimea munteană, care i-a fost trimis'o întru ajutoriu²⁾ aliatul seu Mateiu Basarab

¹⁾ Din lucrarea excelentă alui I. Sîrbu : „Mateiu Vodă Băsărabas auswärtige Beziehungen“, Leipzig, 1899, pp. 21—23.

²⁾ Pesty: A szőrényi Bánság, v. II. p. 168.

În anul 1644 a reposat Pavel Magnus (Nagy¹), binemeritul ban caransebeş-
logojan şi locul seu îl ocupă *Ahaşiu Barcsay*²). Rákóczy zice despre dânsul, că i-a
fost camerariu, că s'a distins prin morali-
tate şi cumpet şi ca diplomat i-a făcut
serviţii bune, ear acum ridicând arma întru
apărarea libertăţii a excelat pe câmpul de
luptă. Cu această recomandăţiune îl institue
în scaunul Banilor, ba *George II. Rákóczy*
(1648—1660) l'a denumit comite suprem al
comitatului Hunedoara şi i-a încredinţat
misiuni diplomatice la Constantinopol. Rá-
kóczy n'au presimţit, cât de fatal are să
le fie omul acesta.

A. Barcsay a condus cu înţelepciune
afacerile districtelor Caransebeş şi Logoj
până la 1658. La îndemnul seu principele
voind să cultive spiritul militar al Logo-
jenilor, despre care arhiepiscopul Strigoniului
şi cancelariul regesc *Nicolae Olahul* scrie
la anul 1536, „că toţi locuitorii sunt
militari excelenţi“, dispune *George II.*
Rákóczy (1654), ca toţi acei locuitori din
Logoj, care se țin de clasa economilor, să
fie liberi şi sub anumite condiţiuni îndrep-
tăţiţi la purtarea armelor, având în deosebi

¹) Pesty: Krassó vármegye története, part. I. v.
II. p. 344.

²) Ibid: A Szörényi Bánság vol. I. pag. 95.

a servi principelui ca călăreți și să apere orașul. Militarii, fiind supușii principelui și ai Banului, aveau să asculte de poruncile căpitanilor și oficerilor denumiți de Ban. Procesele Logojenilor au să se judece d'aci încolo înaintea scaunului capitanal, ear apelațiunile sunt a se înainta la scaunul banal, prin care afacerile de drept se terminau fără multe spese, mai de grabă, decât pe calea judecătoriilor ordinare. Obligământul militariu trece asupra posterității, precum și asupra acelora, care se vor așeza aici mai târziu; îndatorându-se a cătăni, vor fi eliberați de jugul iobăgiei. Privilegiile acestea având de scop ridicarea virtuților militare și crearea unui corp de elită pentru excursiunile resboinice ale principelui, au fost întărite și din partea dietei din Cluj (1655), cu restrângerea, ca să fie valide numai pentru Logojenii băstinași, esceptionându-se iobagii, care vor căuta aici mai târziu refugiu¹⁾.

Doce momente, anume: amestecul principelui în afacerile Moldovei, unde cu ajutorul bătrânului Mateiu Basarab ridică pe *Stefan Gheorghiiță* în locul lui *Vasilie Lupu* în scaunul Moldovei, și expediția tragică în

¹⁾ Pesty: Krassó vármegye története, part. I. vol. II. pp. 344—345.

contra Poloniei (1657), întreprinsă fără voia Turcilor, grăbiră căderea lui George II. Rákóczy, care a fost, fără îndoială, un principe zelos, viteaz, energic, dar iubitoriu de mărire și de aventuri. Înalta poartă, declarându-l „de rebel și nevrednic“ să șază în scaunul principilor transilvaneni, provocă staturile să-și aleagă alt principe.

De frica Turcilor și a chanului tătäresc Ghirai, care era gata să năvălească în Ardeal, alesere staturile în Alba-Iulia (Noembrie 1657) pe *Francisc Rhédey* de principe, cu condițiune, să abzică în folosul lui Rákóczy, dacă îi va succede a se împăca cu Turcii. Marele vezir, mulțămit cu alegerea lui Rhédey, îi trimite diploma de întărire; pentru donul danaic însă pretinse cetatea Ienopolea. Partisanii lui Rákóczy se opuseră și Rhédey însuș îndemnă staturile adunate la Mediaș (1658) să nu accepteze cererea Turcilor, zicând: „că dênșii vor pretinde în curênd Logojul și Oradea mare“. Pe când dieta se consulta Secuiei și haiducii lui Rákóczy atacă Mediașul, cetățenii înfricați le deschid porțile, ear staturile îl aleg principe a doua oară. Înțelegênd Sultanul de cele petrecute în Ardeal, trimise ordin pașei din Buda, ca să cucerească numai decât Ienopolea. Staturile adunate la Alba-Iulia temêndu-se să voteze principelui ajutoriu,

dênsul pornî în fruntea mercenarilor, — erau la 9—10000, — în contra dușmanilor și lovindu-i lângă Lipova îi bate într'o luptă sângeroasă. Rákóczy ducându-se d'aici la Oradea mare, se rugă de marele vezir Köprili : să fie întărit în domnie.

Turcii îi respunseră cu armele în mână. Ei îndreptară un corp de armată spre Ienopolea și Tătărimea spre Transilvania. Ienopolea capitulează în 2 Septembrie 1658, fără rezistență, iar Transilvania, e devastată atât de îngrozitoriu, încât staturile adunate în Șinca mare, trimit la marele vezir pe Ahațiu Barcsay, Francisc Daniel, Secuiul și pe Ioan Lutsch, judele Sașilor, cu instrucțiunea vagă, să mântue Ardealul de cruzimea barbarilor¹⁾.

Barcsay avea cunoștință, nainte a pleca spre Ienopolea să tracteze de pace, că Köprili l'a fost designat de următoriu al lui Rákóczy, și ambițiosul Ban era hotărît să se urce cu ori-ce preț în scaunul Transilvaniei.

Pertractările, au început la 7 Septembrie, și au ținut 7 zile. Din ținuta șovăitoare a deputațiunei Köprili câștigă numai decât convingerea, că pretensiunile sale au să fie primite. La cererea Turcilor de a se ridica

¹⁾ Fessler : v. IV. p. 287.

tributul de până acum al Transilvaniei și de a li se da cetățile Logoj și Caransebeș dimpreună cu ținutul lor, observă Barcsay: că nu-s îputerniciți nici la extradarea cetăților numite, nici la urcarea tributului. Prin acest răspuns în doi peri Barcsay n'a voit altceva, decât să ascundă intențiunile sale frivole, căci prea de grabă subscrise următorul pact: 1. Tributul Ardealului se urcă dela 15.000 la 40000 de galbini; 2. Țara se obligă a plăti 500.000 taleri ca spese de resboiu. 3. Logojul și Caransebeșul se predau Turcilor; 4. Din venitele acestor districte, care dimpreună cu satele și cu iobagii lor se despart de Transilvania și se anexează sandjacului timișan, se trimit anual 15000 galbini ca milostenie la Mecca și Medina.

Îmediat după subscrierea acestui pact, marele vezir denumit (14. Septembrie 1658) de principe pe Barcsay și investindu-l cu insigniile domnești îl trimise în Transilvania. Deja în 12 Septembrie, așadară înainte de încheierea definitivă a pactului și înaintea investirei, Barcsay provocase districtele și cetățile menționate să se predee de bună voie Turcilor. Prin jertfa aceasta, scrie dânsul, s'ar scuti cele lalte părți ardelenene de robie, și cetățile de nimicire, căci „pentru dușmăniile din anii

trecuți și pentru cerbicoșia lui Rákoczy“ Turcii fiind înverșunați, abia a putut să-i îmblânzască și să-i abată dela resbunarea cruntă, ce aveau de gând să o săvârșască. Adauge în fine promisiunea seducătoare, că după ce va ocupa tronul Ardealului, va da locuitorilor în locul moșiilor pierdute, altele de aceeaș valoare în Transilvania¹⁾.

Condițiunile acestui pact au produs amărăciune atât între Transilvaneni, cât și între locuitorii districtelor astfel, că după un an de zile trebui să fugă din țară și să caute scăpare la Turcii din Timișoara²⁾, deunde earăș scrise Logojenilor și Caransebeșenilor (9. Octomvrie 1659) să se închine sultanului³⁾. De frica oardelor tatar, concentrate între Caransebeș și Logoj, locuitorii, trebuiră să se supună Turcilor.

Tractatul, ce-l înheiă Ahațiu Barsay, cel din urmă Ban caransebeș-logojan, cu Turcii, formează fără îndoială un moment epocal în viața districtelor bănățene. Ajunse ele prada inamicilor Creștinătății, mărirea autonomie districtuală a Românilor bănățeni apune pe vecie. Cercetând cauzele, care au pricinuit căderea, trebuie întâi, să

1) Pesty: A szörényi Bánság v. II. pp. 172, 171.

2) Fessler: v. IV. p. 290.

3) Pesty: A szörényi Bánság v. II. p. 173, și

Krassó vármegye története, part. I. v. II. p. 348.

constatăm, că schimbarea sistemului de apărare, întemeiat pe cete de mercenari, care își vărsau sângele nu pentru binele popoarelor, ci pentru interesele omului care plătea, — a zguduit din temelie vechea organizație militară a Românilor și a grăbit decădența virtuților ostășești. A doua : vina o poartă stăpânitorii ardeleni, care sub masca patriotismului și a conservării independenței naționale, făcându-se vasalii Turcilor, le deschid porțile țerii, s'o pustiască, s'o stoarcă și apoi s'o îngenuncheze. Zápolya aduce oardele barbare în țară, G. Bethlen le cedează Lipova, ear A. Barcsay le jertfește independența districtelor din Banat.

În pacea dela Vasvár (1664) a sancționat și împăratul—rege *Leopold I* tradarea comisă de Barcsay. Într'un punct special, se dispune, ca să fie Caransebeșul și Logojul cu teritoriile lor a Turcilor ; astfel districtele acestea, rămân d'aci înainte fără întrerupere sub stăpânirea turcească până la anul 1688, când, după multă vërsare de sânge, vulturii imperătești izbăndesc asupra semilunii.

Registrul

Organelor de guvernare și administra-
țiune ale Severinului până la a. 1658.¹⁾

Banii Severinului

Familia *Antalfy* susține, că întemeie-
torul ei ar fi *Antonie* (ung. Antal), un des-
cendent al familiei romane *Curtius*. *Antonie*
ar fi fost la 1094 Ban al Severinului. Fiul
seu *Petru* după tatăl său, zis *Antalfy* (fiul
lui *Antonie-Antal*), încă ar fi ocupat această
dignitate. El a murit la 1160.

Andrieu Lehoczky (*Stematographia* v.
I. p. 142) începe șirul Banilor cu *Stefan* și
Pavel Sarmasági.

Într'un act donațional al împăratului-
rege *Ferdinand III*, enumerându-se meritele
familiei *Bossányi*, se zice, că *Dominic Bassan*

---

¹⁾ *Pesty Fr.*: A szörényi Bánság etc. v. I și *E.*
de Hurmuzaki „Documente privitoare la Istoria Ro-
mânilor.“

a fost deja la 1210 (pe timpul lui Andreiu II) Ban al Severinului.

Gebhardi e de părere, că regele Stefan I ar fi întemeiat Banatul severinean. După ce a supus pe resvrătitoriul Gyula junior, fiul lui Zombor și după ce l'a alungat din țară st. Stefan a cucerit Banatul Craiovei și anexându-l Ungariei a format din el și din părțile Ungariei, hotarnice cu Muntenia, Banatul Severinului.

Aceste afirmațiuni, că adecă : deja pela începutul veacului XI ar fi guvernat în numele lui Stefan I. persoane denumite de acest rege în Banatul Severinului, nu se confirmă nici prin documente, nici prin date autentice. La tot casul înse instituțiunea Banilor e foarte veche, am putea zice foarte apropiată de timpurile căderii ducelui Achtum.

Nu se poate trage la îndoială, că Banatul severinean a existat la 1233. Între martorii, care subscriu actul, prin care Béla IV. se obligă prin jurământ a ținea condițiunile pactului încheiat între dânsul și tată-seu, figurează *Luca*, Banul Severinului.

La anul 1240 conferește Béla IV mănăstirii Cisterciensilor mai multe biserici catolice din țara Bârsei ; între martori figurează *Oslu* ca ban al Severinului.

1243 *Stefan* fiul lui *Ciac*, (Chac) B. Severinului.

- 1247—1254 stăpânesc *Ioaniții* asupra Severinului.
- 1255, *Pous*. (Zichy. codex I. p. 23, publică o diplomă a regelui Ștefan V. din 1270, în care se zice că *Pous* a fost Ban al Severinului și tavernic al regelui. Deoarece în chrisovul acesta nu se arată anul, când a fost Ban, domnia lui cade probabil imediat după îndepărtarea *Ioaniților*, așadară la 1255).
- 1257—1262 *Ștefan*.
- 1263—1267 *Laurențiu* din familia *Oslu*, totodată și tavernic al reg. Ștefan V.
1268. *Ugrin*, Banul Severinului, dăruiește magistrului *Dionisie* două sate în comitatul *Nograd* din Ungaria.
1268. *Alesandru*; (ducele Ștefan donează lui *Alesandru*, banul Severinului, mai multe moșii în Ungaria, ca recompensă pentru serviciile prestate cu oamenii sei în resbelul, ce l'a avut cu Bizantinii).
1269. *Laurențiu*;
1270. *Ponith*, Ban al Severinului.
- 1271 și 1272. *Laurențiu* și *Pavel*.

1272. *Albert* ;
- 1273—1274 *Pavel* ;
1274. *Ugrin* ;
1275. *Ugrin și Micud* ; primul a devenit jude curial, căci într'un document din 1275 (fără arătarea zilei) cetim : Ugrino Bano, Iudice curiae nostrae.
1276. *Micud, Ban al Severinului și Petru comite al Hațegului.*
1278. *Pavel* ;
1279. *Laurențiu și Micud* ; Ladislau IV Cumanul, amintește despre meritele, ce le-au câștigat Micud și oamenii sei (adecă Bănățenii) în resbelul cu Boemii.
- 1280—1283. *Timoteu* ;
- 1284—1286. *Macu* ;
- 1287—1290. *Rafael Káthay* ;
1290. *Laurențiu, comite suprem al comitatelor Keve (Cuvin) și Căraș.*
1291. *Laurențiu, Ban al Severinului.*
1330. *Dionisie Széchy, fiul lui Nicolae, a primit dela Carol Robert, după ce a cucerit Turn-Severinul, dimpreună cu cetatea și dignitatea de Ban al Severinului.*

1342. *Stefan*, fiul lui Dionisie, Ban al Severinului.
- 1343—1350. *Stefan Lossontz* fiul lui Dionisie. La anul 1348 dimpreună cu fratele seu Dionisie ia parte în Italia la expedițiunea lui Ludovic cel mare.
- 1350—1356. *Nicolae Széchy*, Ban al Severinului. Ludovic, regele Ungariei, laudă (1350) virtuțile militare ale voevodului *Stefan* din Transilvania, care trecând în regatul Siciliei cu mulțimea *ostașilor transilvaneni*, a învins în mai multe rânduri pe Ludovic de Tarent. Între martori N. Széchy ca ban al Severinului.
- 1356—1359. *Dionisie Bubec*.
- 1364—1365. *Ladislau Koroghly și Conia Széchenyi*.
- 1368, 1369, 1372. *Vlad* (Vladislav, Vlaicu), Voevodul Țerei românești, Banul Severinului și duce al Făgărașului. (Jireček : Geschichte der Bulgaren, la p. 327 susține, că Românii din Muntenia au stăpânit asupra Banatului Severin dela 1367—1376).
1376. *Ioan Trentul de Nevna* e numit Ban al Severinului într'un act

de împăcăciune între Bogdan, fiul lui Stefan din Mûtnic, și între cetățenii din Caran, din incidentul unei controverse de hotare.

1377—1378. *Ioan Trentul de Nevna.*

1379—1382. *Ioan de Alsan..*

1383—1387. *Stefan Lossontz.* La anul 1387 sunt amintiți Stefan și Ladislau Lossontz împreună ca *Bani ai Severinului.*

1388. *Ioan de Caplea și Széchenyi.*

1389 și 1390. *Ioan de Capla.*

1390. Sigismund, regele Ungariei, confere lui *Nicolae* (la Pesty: *Nicolae Peren*), Banul Severinului, un castel și mai multe moșii, ca recompensă pentru virtuțile sale militare în luptele cu Turcii. Tot în acest an îi dăruiește castrul *Șimleu* din comitatul Cărașului, dimpreună cu dependențele sale.

1390—1391. *Nicolae Peren*, Banul Severinului, roagă pe regele Sigismund să amâne procesul lui Stefan cu magistrul *Ladislau*, fiul lui *Dan*, până va veni însuș regele în Banat cu baronii sei.

- 1390 și 1391. *Mircea*, Voevodul Țerei românești, etc. Comite al Severinului, încheie alianță cu Vladislav regele Poloniei, în contra lui Sigismund, regele Ungariei.
1391. *Nicolae Drugeth* (la Pesty).
1391. *Nicolae Peren*, Banul Severinului, cere dela Sigismund, ca să plătească leafa unor militari din Banat, dându-le bani ori sare. Idem : convoacă nobilii și chinezii districtelor valahe : Sebeș, Logoj, Caran și Comiat, să judece procesul dintre chinezul Bogdan din Mûtnic cu orășenii din Caran pentru o părticică de pământ de lângă Timiș.
1392. Sigismund amintește meritele lui *Nicolae*, ale Banului de Severin, care cu oamenii sei (cu Bănățenii) trecând în Serbia a atacat cu vitejie pe Turci. În anul acesta se mai amintesc, ca Bani ai Severinului, *Simeria* și *Ditric Bubeç*.
1393. *Ditric Bubeç* ;
1395. *Mircea* etc, Banul Severinului, încheie cu Sigismund un trac-

- tat de alianță ofesivă și defen-
sivă în contra Turcilor.
1396. *Vlad* (fiul resvrătitoriu al lui Mircea) Voevodul Țerei Basarabilor și Ban al Severinului, se declară vasal al regatului polon.
1397. *Stefan Lossontz*, fiul lui Dionisie.
- 1398—1408. *Banatul Severinului în posesiunea Țerei românești*. (În documentele diplomatice ale Ungariei din sec. XIV și XV. de câte ori Banatul Severinului se afla în posesiunea Țerei românești, faptul se amintea în clausula finală a documentelor cu cuvintele: *Demnitatea de Ban al Severinului neocupată*).
- 1408—1409. *Pipo (Filip) de Ozora*, Ban al Severinului.
- 1410—1430. *Demnitatea de Ban al Severinului neocupată*.
1430. *Nicolae Redwitz*, magistrul ordinului teutonic, sosind în urma invitației reg. Sigismund în Ungaria, ia titlul de ban al Severinului. Nobilii și chinezii din districtul Almăjului nu voiesc să-l recunoască de Ban și cer ca procesul dintre dênșii cu

nobilul Emeric de Remete să
fle judecat de însuș regele.

1430—1435. *Nicolae Redwitz.*

1435—1436. Demnitatea de Ban neocupata.

1436—1438. *Franc de Taloucz* (Talut) (Pesty
îl scrie Tallóczi) Ban al Seve-
rinului.

1438. Demnitatea de Ban neocupată.

1439. Albert, reg. Ungariei, dăruște
vr'o câteva moșii lui *Ioan Cor-
vin de Hunyad* și fratelui seu,
care în acest timp erau înve-
stiți cu demnitatea de bani ai
Severinului.

1440. Vladislav dăruște lui *Ioan
Corvinul* și fratelui seu —
Banilor de Severin — mai
multe comune în comit. Hune-
doarei și domeniul *Bosar* din
Banat, în semn de recompensă
pentru eminentele lor virtuți
militare, și anume: pentru
eroismul lui *Ioan Corvinul*, cel
tîner, care fusese rănit de
moarte în luptele cu Turcii, și
pentru servițiile, ce le făcuse
dênșii, apărând cu oamenii lor
castrele dela *Orșova*, *Severin
Media* și *Gewrin*.

- 1441—1443. *Ioan Hunyadi* și fratele seu Bani ai Severinului.
1445. *Ioan Hunyadi.*
1446. *Ioan Hunyadi*, Voevod al Transilvaniei, Ban al Severinului, căpitan al Castrului Belgrad din Sêrbia, și Vicariu al regatului ungar și *Nicolae Ujlaki.*
- 1447—1448. *Mihaiu de Chorna* (Ciorna). În anul din urmă nobilii români din Măcicaș, anume Șerban Dumitru și Ladislau, stând la judecată cu iobagiul Negrilă și cu fii sei, pentru dreptul de posesiune asupra unor munți, numiți Selia, ca judecători aleși figurează : Dionisie, Bogdan și Ioan din comuna Mûtnic, Mihaiu Bobul și Luca din Măcicașul de jos, Andreiu Dava și Valentin din Măgura și Nicolae Nața; ca *Ban al Severinului* e amintit Românul Mihaiu de Ciorna.
1449. *Mihaiu și Blaș de Ciorna.*
- 1450 și 1452. *Mihaiu de Ciorna.*
- 1452—1454. *Mihai de Ciorna și Petru Davciu Sebeșanul.* Acest din urmă cheltuește 1500 fl, pentru ținerea în stare bună a Severinului.

- 1454—1457. Demnitatea de Ban neocupată. Corvinii, care așezaseră în scaunul Munteniei pe Basarabeschi, familie înrudită cu ei, n'aveau interesul, prin desmembrarea Severinului, să le îngreuneze poziția în ocârmuirea Munteniei.
1458. *Vlad (Țepeș) și Gligorie Bethlen*, Bani ai acestei provincie.
1459. Demnitatea de Ban neocupată.
1460. *Ladislau Doczy*.
1462. *Nicolae Ujlaki*, fiind ridicat în demnitatea aceasta de regele Mathia Corvin, șede în scaunul Banilor doi ani de zile.
- 1464—1467. Demnitatea de Ban neocupată.
1467. *Mihaiu și Stefan de Mûtnic*.
- 1468—1471. Demnitatea de Ban neocupată.
- 1471—1478. *Emeric Hedervári*.
1478. *Ioan Erdő și Dominic Bethlen*.
1479. *Ambruș Török și George Szent-helsebethi*.
- 1480—1482. *Bartolomeiu Pathóczy și Francisc Haraszti*.
1483. *Francisc Haraszti și Andreiu Szokolyi*.
1484. *Bartolomeiu Pathóczy și Andreiu Szokolyi*.
1485. *Francisc Haraszti și Andreiu Szokolyi*.

1486. *Bartolomeiu Pathóczy și Andreiu Szokolyi.*
- 1487—1489. *Francisc Haraszti și Andreiu Szokolyi.*
1490. *Emeric de Ozora.*
- 1491—1492. *Emeric de Ozora și Andreiu Dánfy de Dubos.*
1492. *Filip More de Chula (Ciula), Banul Severinului, bate pe Turci și trimite în semn de biruință la Buda doue cară tixite de capete turcești.*
1492. *George More de Ciula și Francisc Balassa.* Nagy Iván zice despre Banul Severinean *Francisc Balassa*, că a perit în lupta dela Mohács și că a avut 3 soții; cea dintâiu a fost *Margareta Ficior*, sora Banului Severinului *Ladislau Ficior*, (Nu putem arăta când a fost numit Ficior „Ban“, dar numele curat românesc al Margaretei Ficior ne îndreptățește a presupune, că familia Balassa e de origine română).
- 1493—1494. *George More de Ciula și Francisc Balassa.*
- 1495—1501. *Petru Măciçaș și Iacob de Gârliște, Bani ai Severinului.*

1501. *Iacob de Gârliște și Barnabas Belai.*
1502. *Iacob de Gârliște și Petru Măciçaș.*
- 1503—1508. *Iacob de Gârliște și Barnabas Belai.*
- 1508—1513. *Mihaiu de Pacos și Barnabas Belai.*
1514. *Barnabas Belai și Ioan Zápolya.*
- 1515 și 1516. *Nicolae Hăgimaș de Beregseu.*
- 1517 și 1518. Nu se face pomenire de Bani severineni.
1519. *Barnabas Belai.*
1520. *Nicolae de Gârliște.*
- 1522 și 1523. Românu (din familia Ubul) Ioan Kállai Viteazul.
- 1524—1526. *Ioan Zápolya și Ioan Kállai Viteazul.*
- 1527—1531. nu se face pomenire de Bani severineni ;
1532. solgăbireii din Caransebeș raportează direct regelui Ioan Zápolya despre procesele de pe atunci,
- 1533—1535. nu se face amintire de Bani severineni.

Banii caransebeș-логоjeni

1536. *Mihaiu de Somlya, Banul Sebe-*

- şului¹⁾ (a servit la 1525 fiind călăraş curtean, „aulicus hazarov regio maiestatis“ în Caransebeş. La anul 1530 i-s'au încredinţat misiuni diplomatice la Turci).
- 1538—1541. nu se face amintire de Bani.
1542. — — — (comitele suprem al Timişului ordonează castelanilor şi universităţii nobililor din Caransebeş, ca să esecute o sentinţă anumită).
1543. *Mihaiu de Somlya*, Banul Caransebeşului.
1544. — — — (într'o ordinaţiune a lui Petru Petroviciu se face amintire de comitatul Severin ; fiind ordinaţiunea îndreptată către chinezii şi crainicii comitatului rezultă, că dreptul de jurisdicţiune al lui Petroviciu s'a extins asupra Severinului).
- 1545—1546. — — —
1547. — — — (Gligorie şi George Vaida, ne fiind mulţămiţi cu sentenţa tribunalului din Caransebeş, referitoare la comunele Domaşnia şi Corniareva,

---

¹⁾ Adecă Banul Caransebeşului. Românii dimprejurul Caransebeşului numesc şi astăzi acest oraş : *Sebeş*.

- înaintează apelațiune către P. Petroviciu, comitele suprem al Timișului).
1548. *Petru Petroviciu*, comite suprem al Timișului
1549. *Petru Petroviciu*, comite de Wnarz, comitele Timișului, protocăpitan al ținutului de jos și Ban sebeșan.
- 1550 și 1551. — — —
1552. *Ioan Gleșan*, Banul Sebeșului, a fost cel dintâiu, care a făcut raport lui Castaldo despre moartea lui Stefan Lossontz.
1553. *Blaș Székely*, Ban al Sebeșului și Logojului.
- 1554—1557. *Petru Petroviciu*, sandjac al districtelor Caransebeș și Logoj.
1558. Românul *Ladislau Békes* ;
1559. *Nicolae Cerepuyth*, Banul Caransebeșului.
- 1560—1566. *Gligorie Bethlen de Iktár*, Banul Sebeșului.
1566. *Nicolae Orbay*, Banul Sebeșului și *George Berendi*, Ban.
- 1567—1569. *Nicolae Orbay*, Ban al Sebeșului.
1569. *George Berendi*, Banul Sebeșului.

- 1570—1574. lipsesc numele Banilor.
1575. *Gaspăr Barcsay*, Banul Sebeşului și căpitanul cetății Lipova. Ca partisan al lui *Gaspăr Békes*, căzând în Lupta dela St. Paul în mâinile voevodului Stefan Báthory, a fost spânzurat.
- 1576—1577. *Stefan Tompa*, Ban caransebeșan.
- 1578—1585. *Toma Toroi*, Ban al Caransebeșului și Logojului.
- 1586—1587. — — —
1588. *George Palaticiu* de Ilidia, Banul Logojului.
1589. *Albert Lonyay*, Ban al Caransebeșului și Logojului.
- 1590 și 1591. *Mihaiu Horváth*, Ban al Caransebeșului.
- 1592—1594. *George Palaticiu de Ilidia*, Ban al Caransebeșului și Logojului.
1595. *Stefan Békes*, Banul Logojului.
1595. *George Borbély* (după Grisellini Barbeli) Banul Caransebeșului.
1596. — — —
- 1597—1600. *Andreiu Barcianus* (Barczy, Barcsay); la 1597: Capitaneus presidii Caransebisiensis; la 1598: căpitan al Logojului și Caransebeșului, ear la 1599:

Banul districtelor Caransebeș și Logoj.

1601. — — — (Carol Imhoff, comisarului imperial pentru Ardeal, într'o epistolă din Sibiu, la 25. Februarie 1601, întitulează pe *Ludovic Rákóczy*, căpitanul cetății Lipova : *Banus districtus Caransebesensis designatus*).
1602. — — —
1603. *Petru Huszár* Banul Logojului.
- 1603—1604. *Simon Lodi*.
- 1605—1606. *Pavel Keresztesi*, Banul Logojului și Caransebeșului.
1607. *Stefan Vaida*, districtum, civitatumque Caransebes et Lugos banus.
1608. nu se amintește Ban.
1609. — — — (Ladislau de Gârliște vice-ban).
1610. *Pavel Keresztesi*, Banul Caransebeșului.
1611. — — —
- 1612—1613. *Pavel Keresztesi*, Banul Logojului și Caransebeșului.
- 1614—1616. *Petru Bethlen*, se întitulează : comitele Severinului și Ban al Logojului și Caransebeșului, sau și Proto-Banul Caransebeșului

- și Logojului, precum și Ban caransebeș-logicjan.
1617. *Pavel Magnus* (Nagy) de Deva, Banul Caransebeșului și Logojului
- 1618 și 1619. — — —
1620. *Pavel Magnus de Deva*, Banul cetăților Sebeș și Logoj.
- 1621—1623. nu se face amintire de numele Banilor.
1624. *Pavel Magnus de Deva*.
- 1625—1526. nu se amintește numele Banilor.
- 1627—1644. *Pavel Magnus de Deva*, Ban al Logojului și Caransebeșului.
- 1644—1658. *Ahațiu Barcsay* e cel din urmă Ban al Caransebeșului și Logojului; adese-ori se întitulează Proto-ban al districtelor numite.

Vice-Banii Severinului.

1478. *Iacob de Marga* și voevodul *Rain*, vice-bani ai Severinului.
- 1484—1485. *Lazăr Halmoș* și *Dragul*, vice-banii Caransebeșului.
1487. Regele *Mathia* adresează ordinațiuni către vice-banii Severinului.
1489. *Lazăr Halmoș* și *Blaj de Plugovița*¹⁾ vice-bani severineni.

¹⁾ *Plugovița* a fost un sat în vecinătatea *Plugovei* de astăzi; satul din urmă se află în pretura Orșovei.

1492. *Mihaiu Lazăr și Blaj de Plugovița*, vice-bani severineni.
1493. *Mihaiu Lazăr și Blaj de Plugovița*, (Acest din urmă se numește pe sine într'o scrisoare proprie *officialis de Sebes* și arată că Lazăr i-a fost coleg de oficiu).
1494. *Mihaiu Lazăr și Blaj de Plugovița* sunt numiți *officiales de Sebes* și castelani de Sebeș.
1531. *Ioan Olahul*, vice-ban al Caransebeșului. (Vicebanus civitatis Caransebes, și la alt loc: Vicecastellanus de Caransebes).
1537. *Ioan Floca și Ioan Olahul*, vice-bani ai Caransebeșului.
1609. *Ladislau de Gârliște*, Ban substitut.
1611. *Francisc Borbély*, vice-ban.
1617. *Danilă Kun*, vice-ban.
1627. *Sigismund Fiath*, vice-ban al Caransebeșului și Logojului.
1635. *Mihaiu Fodor*.
1640. *Mihaiu Fodor*, vice-ban al Caransebeșului și protojude orășenesc.
1642. *Mihaiu Fodor*, protojude al Caransebeșului, vice-ban orășenesc și districtual.
1643. *Mihaiu Fodor*, vice-ban severinean și protojude al orașului Caransebeș.
- 1646—1647. *Lupu Iojica*, vice-ban al Caransebeșului.
1648. *Nicolae Măcicaș*, Ban substitut al orașului și districtului Caransebeș.
1650. *Nicolae Măcicaș*, vice-banul Comitatului Severin.

1654. *Ladislau Floca*, vice-ban al Caransebeşului.
1655. *Gavrilă Kun*, vice-banul și vice-comitele Comitatului Severin,
1670. deci pe timpul, când Severinul era sub stăpânirea Turcilor, ni se arată *Nicolae Castruț*, ca ban substituit.

Vicecomiții solgăbireii, notarii și jurații comitatului Severin

1325. *Szeri Posa*, castelanul Sebeşului și Ilidiei. (Contele Festetics publică : A szörényi Oklevéltár I, p. 6. un document al magistrului *Ubul*, în care dînsul se numește : castelanus de Sebesvár. Documentul e fără dat; dar judecându-l după caracterele caligrafice și după hârtia pe care e scris, paleografii sunt de părere, că s'a scris pe la mijlocul veacului XIV. Deci și numitul *Ubul* a fost castelan al cetății Sebeş).
1325. *Szeri Posa*, comite suprem al Căraşului și castelan al Sebeşului¹⁾.
1402. *Ioan Balogh* } sunt numiți de comitele
Mihaiu de Wrani } suprem al Timişului —
 castellani nostri de Sebes.
1404. *Filiș Coroghy*, comes Temesiensis et Sebesiensis.

¹⁾ Numele : Castellanus, comes, vicecomes, părăcălab, ișpan, înseamnă în registrul acesta : *vicecomite*.

1419. *Sigismund Lossontz*, castelanul Orșovei, Mediei, Sebeșului și Jdioarei.
1424. *Sigismund Lossontz*, castelanul Sebeșului.
1454. — — — — (Banii Severinului Petru și Mihaiu Ciorna provoacă *comiții districtului Sebeș*, să apere interesele nobililor din *Măcicașul* și *Teușul de jos*. Numele comiților nu se arată).
1467. *Iacob de Marga* și *Sandrin Sisman*, castelani severineni.
1478. Andreiu de *Váralya* (Buza cetății), solgăbireu al districtului Caransebeș.
1484. Andreiu de *Váralya*, solgăbireu al distr. Caransebeș. (În documente se usitează adese în loc de solgăbireu, cuvântul *crainic*).
1485. Mihaiu de *Szalatna*, solgăbireu al distr. Caransebeș
1489. *Lazăr*, castelanul cetății Caransebeș.
- 1489 și 1492. Mihaiu de *Szalatna*, solgăbireul Caransebeșului.
1493. Ioan *Costa*, solgăbireul Caransebeșului.
1494. *Nagotha de Negotești*¹⁾, solgăbireul Caransebeșului.
1599. *George Ulpariu*, solgăbireul Caransebeșului.

¹⁾ *Ohaba-Bistra*, comună în pretura Caransebeș, situată pe ruinele castrului roman *Acmonia*, s'a numit în evul mediu și *Negotești*. (Pesty: A szörényi Bánság, v. II. p. 385 și 386).

1503. George Ulpariu, solgăbireu. (Banul Iacob de Gârliște judecă dimpreună cu el și cu nobilimea districtului Caransebeșan).
1529. *Mateiu Lazăr* }
Nicolae Găman } castelani caransebeșeni.
1531. *Ioan Floca* }
Nicolae Găman } castelanii nobilimei și ai districtului caransebeșan.
1531. *Martin de Racovița*, castelan.
- În unul din anii 1531 și 1540. *Ioan Floca* } vicecastelani
Ioan Olahul } pe timpul lui
N. Racovița }
și al protoju-
delui Gligo-
rie Vaida.
1532. *Francisc Fiath* }
Martin de Racovița } solgăbirei ai distric-
Stefan Pobora } tului sebeșan relați-
} onează dadreptul re-
} gelui Ioan Zápolya.
1535. *Francisc Fiath*, castelanul Caransebeșului.
Stefan Pobora, solgăbireu.
1537. *Francisc Fiath* }
Martin de Racovița } castelanii Caranseb-
Stefan Pobora, solgăbireu.
1539. *Martin de Racovița* } comiții districtului
Francisc Fiath } Caransebeș.
George Thar de Slatina, solgăbireu.
1540. *Francisc Fiath* }
Martin de Racovița } castelanii districtu-
} lui Caransebeș.
George Thar de Slatina, solgăbireu.
1543. *Ladislan de Racovița* }
Andreiu de Bizărea } castelanii district.
George Thar, solgăbireu.

1544. }
 1546. }
 1547. }
 1548. }
       George Peica } castelanii districtu-
       Gavrilă de Gârliște } lui Caransebeș.
- George Thar, solgăbireu.
1552. *Francisc Măciș*, castelanul districtului Caransebeș.
1555. *Gavrilă de Gârlești* } castelanii districtului
       George Vaida } Caransebeș.
 Benedict de Szalatna, solgăbireu.
1557. }
 1558. }
 1560. }
       Ioan Fiath } castelanii districtului Ca-
       Petru Găman } ransebeș.
- Gașpăr de Szalatna (Zalathna), solgăbireu.
1561. *Petru Prisacă* } părcălabii Caranse-
       Francisc de Mûtnic } beșului ; în alte lo-
       } curi : ișpani sau ca-
       } stelani.
- Martin Bratovan, so'găbireul *Comitatului Caransebeș*.
- 1562 și 1563 *Petru Prisacă* }
       Francisc de Mûtnic } castelanii Caranseb.
1566. *Ioan Fiath* }
       George Vaida } părcălabii Caransebeșului.
 Martin Bratovan, solgăbireul districtului Caransebeș.
1567. *Ioan Todor* } părcălabii comitatului Ca-
       Vaida Bona } ransebeș.
 Martin Batovan, solgăbireu.
1568. *Ioan Todor* }
       Vaida Bona } castelanii district Caranseb.
 Martin Bratovan, solgăbireu.

1569. *Ioan Todor* } castelanii districtului
Vaida Bonaventura } Caransebeș.
 Martin Bratovan, solgăbireu.
1571. *Gaspăr Osztrovay* (Ostrovanul?) } castela-
Francisc de Mútnic } nii dis-
 } trictului
 } Carans.
 Mateiu Toth, solgăbireu.
1572. *Gaspăr Osztrovay* (uneori Ostrovi) } păr-
Francisc de Mútnic } căla-
 } bii
 } Car.
 Petru Moise, solgăbireul *comitatului Ca-
 ransebeș*.
1573. *Vaida Bonaventura* }
Ioan Pribec } castelanii Caraseb.
 Ladislau Őnkannagyártó, solgăbireu.
1574. *Vaida Bona* } castelanii districtului
Ioan de Racovița } Caransebeș.
 Petru Moise, solgăbireu.
1575. *Vaida Bona* }
Ioan de Racovița } castelani.
 Ioan Todor, vice-castelan.
1576. *George de Gârlești* } comiții și castelanii
Francisc Basarabă } districtului Caranseb.
 Mihaiu Ohăban, solgăbireu.
1577. *George de Gârlești* }
Ioan Basarabă } ișpanii comit. Carans.
 Mihaiu Ohăban, solgăbireu.

1578. *Ludovic Fiath* }
Nicolae Toth } părcălabi.
 Mihaiu Ohăban, solgăbireu (în Aprilie).
1578. *Nicolae Toth* } părcălabii comitatului
Ioan de Racovița } Caransebeș.
 Petru Moise, solgăbireu.
1579. *Ludovic Fiath* }
Nicolae Toth } părcălabi.
 Petru Moise solgăbireul *Comitatului Caransebeș*.
1580. *Vaida Bona* }
Ioan de Racovița } părcălabii Caranseb.
 Ladislau Lațug de Danilești¹⁾, solgăbireul
 Comitatului Caransebeș.
- 1581 și 1582. *Vaida Bona* }
Francisc Basarabă } castelanii Caranseb.
1582. *Ioan Todor* }
Nicolae Floare } castelanii Caransebeșului.
 Ladislau Lațug, solgăbireu.
1583. *Francisc Basarabă* } părcălabii Caranse-
Ladislau Peica } beșu'ui.
 Ladislau Lațug, solgăbireu.
 Nicolae Moise, notariu.
1584. *Ladislau Peica*, castelan.
 Ladislau Lațug, solgăbireu (despre amândoi
 se face pomenire într'un act datat pe
 timpul Rusalielor).

¹⁾ *Danilești* e numele vechiu al comunei *Dăli-
 nești*; zace la S. V. Caransebeșului, între Apadia și Ohă-
 bița și aparține preturei Recița.

1584. *Ioan Simon* } părcălabii comitatului
*George Dragna*¹⁾ } Caransebeș.
 Ladislau Lațug de Dăniliești, solgăbireu.
1585. *Ioan Simon* }
George Dragna } castelani.
 Ladislau Lațug, solgăbireu.
1585. *George de Gârliște* } părcălabii comi-
Nicolae Floare (Flore) } tat. Caransebeș.
 Ladislau Lațug, solgăbireu (luna lui Iunie).
1586. *George de Gârliște* }
Nicolae Floare } castelani.
 Ladislau Lațug de Dăniliești, solgăbireul
 Comitatului Caransebeș.
1586. *George Dragna* }
Ioan Simon } ișpanii Caransebeșului.
1588. *Nicolae Toth* }
Nicolae Floare } castelani.
 Ladislau Lațug, solgăbireu.
1588. *Ioan Simon* }
Nicolae Toth } castelani (în Noemvrie).
 Ladislau Lațug, solgăbireu.
1589. *Ioan Simon* }
Nicolae Toth } părcălabii.
 Ladislau Lațug, solgăbireul comitatului
 Caransebeș.

¹⁾ Într'un act al lui Sigismund Báthory se zice: Egregius Georgius Dragna, Comes Comitatus et districtus de Karansebes; deci părcălab corespunde atât latinului *castellanus*, cât și cuvântului *Comes*.

1589. *Ioan Simon* }
Ioan Iojica } castelani.
 Ladislau Lațug, solgăbireu.
1590. *Ioan Iojica* }
Ioan Simon } castelani.
 Ladislau Lațug solgăbireul districtului
 Caransebeș.
1593. *Mihaiu Vaida* }
Nicolae Floare } părcălabii comitatului Ca-
 ransebeș sau ișpani jurați.
 Ladislau Lațug, solgăbireu.
1594. *Mihai Vaida* }
Nicolae Floare } castelani.
1596. *Nicolae Castruț* }
George Găman } ișpani jurați ai comitat.
 Caransebeș.
 Ladislau Peica, locoșitoriu celui din urmă.
 Ladislau Toma, solgăbireu.
1597. Andreiu Barcianus, căpitan al Caran-
 sebeșului.
1597. *Nicolae Castruț* }
Francisc Fodor } castelani.
 Francisc Diacul, notariu.
1599. *Nicolae Castruț* }
Nicolae Toth } castelani substituți în cau-
 se speciale (Aprilie 24).
Ioan de Gârliște }
Nicolae Castruț } ișpanii Caransebeșului.
 Ladislau Toma, solgăbireul comitatului
 Caransebeș.
1599. *Mihaiu Vaida* }
Francisc Fodor } castelanii districtului
 Caransebeș¹⁾.

¹⁾ *Vaida* era pe acest timp de 45, *Fodor* de 35 ani.

1600. *Mihaiu Vaida*) castelani ai districtului
Francisc Fodor) Caransebeș.
 Ladislau Toma, solgăbireu.
1601. *Francisc Fodor*, comitele suprem al comit.
 Caransebeș.
1603. *Nicolae Toth*) ișpani jurați ai comitatu-
Francisc Fodor) lui Caransebeș.
 Petru Simon, solgăbireu.
 Valentin Balint, notariu.
1604. *Nicolae Castruț*) ișpani jurați ai Co-
Francisc Lațug junior) mitatului Severin,
) provincia Caran-
) sebes.
1607. *Ladislau Fodor*, Comes Comitatus Zeuri-
 niensis.
Francisc Lațug junior, ișpan.
 Ladislau Frusa, solgăbireu.
 Valentin Ilosvay, notariu.
1608. *Ladislau de Gârliște*) vice-ișpanii comita-
Danilă Kun) tului Severin și ai
) provinciei Caranseb.
 Mihaiu Simon, solgăbireu jurat.
 Nicolae Ivul, notariu jurat.
1609. *Ioan Peica*) ișpanii Comitatului Severin
) și ai provinciei Caransebeș.
Danilă Kun ((În alte documente : caste-
) llani Comitatus Zöriniensis).
1610. Nicolae Ivul, solgăbireul comitatului Se-
 verin.
1611. *Nicolae Fiath*, vicespanul comitatul Severin.
1614. Gașpăr Duma, solgăbireu.

- Nicolae Bobic, notariu jurat al Comita-
tului Severin și al orașului Caransebeș.
1615. *Ladislau de Gârliște*) viceșpanii Seve-
Vaida Bona) rinului.
1616. *Ladislau de Gârliște*, ișpan jurat al Se-
verinului.
1618. *Sigismund Fiath*) ișpani jurați ai comi-
Lupul Săbeu) tatului Severin.
- Gașpăr Duma, solgăbireu.
Nicolae Bobic, notariu jurat al comitatului
Severin și al orașului Caransebeș.
1619. *Lupul Săbeu* (Szabó¹⁾).
Gașpăr Duma, solgăbireu.
Nicolae Bobic, notariu.
1622. *Francisc de Criciova* } ișpani ai districtu-
Mihau Fodor } lui Caransebeș. în
comitatul Severin.
Gașpăr Duma, solgăbireu.
1624. *Francisc de Criciova* } vice-comiții comita-
Gavrilă de Gârliște } tului Severin. (În-
tr'un act al princi-
pelui G. Bethlen, de
Criciova e intitulat:
Comes Zöriensis).
- Gașpăr Duma solgăbireu.
Nicolae Bobic, notariu.
1625. *Francisc de Criciova*) vice-comiții comi-
Gavrilă de Gârliște) tatului Severin

¹⁾ Există și astăzi în Caransebeș și împrejur
familii române cu numele *Săbeu*.

1626. *Nicolae Găman*, vicespan.
1627. *Ladislau Fodor*) vicespanii Comitatului
Francisc de Criciova) lui Severin.
Gaspăr Duma, solgăbireu.
1628. *Ladislau Fodor* } vice-ișpanii districtului
Nicolae Găman } Caransebeș al comitatului Severin (La alt loc sunt numiți : comes).
Gaspăr Duma, solgăbireu.
1629. *Nicolae Găman*)
Ioan Fiath) vicespani ai Severinului.
Francisc Veres, solgăbireu.
1630. *Nicolae Găman*, vicespan.
Francisc Veres diacul, solgăbireu.
1632. *Ladislau de Gârliște* } ișpani jurați ai districtului Caransebeș, comitatul Severin.
Ilie Toth }
- Gaspăr Duma, solgăbireu.
1633. Gaspăr Duma, solgăbireu.
1634. " " " " " "
Nicolae Bobic, notariul comitatului Severin și al orașului Caransebeș.
1635. *Gavrilă de Gârliște*) vicespanii comitatului
Ilie Toth) Severin. (În luna lui Aprilie).
1635. *Ioan Fiath*) vicespani etc. (În luna lui
Ilie Toth) Septembrie).
Francisc Veres diacul, solgăbireu.
1637. *Gligorie Todor*) ișpani jurați ai comitatului Severin.
Mihaiu Oboroc)
Francisc Veres diacul, solgăbireu.

- Nicolae Ivul, notariu jurat al comitatului Severin și al orașului Caransebeș.
1638. Francisc Veres diacul, solgăbireu.
1639. *Lupul Iojica*, vice-ișpanul comitatului Severin
Francisc Veres diacul, solgăbireu.
Nicolae Ivul, notariul comitatului Severin și al orașului Caransebeș.
1640. *Lupul Iojica*, vicespan.
Francisc Veres diacul, solgăbireu.
Nicolae Ivul, notariu.
1641. *Ladislau Floca*)
Lupul Iojica) vicespani.
1642. *Gavrilă Kun*) comites de Caransebes,
Ladislau Floca) vice-ișpanii (sau și viceco-
mișii) comitatului Severin.
Francisc Veres diacul, solgăbireu.
Nicolae Ivul, notariu jurat al comitatului Severin și al orașului Caransebeș.
- 164— *Ladislau Floca*) vicespani severineni. (A-
Francisc Fodor) nul nu se poate ceti).
1646. *Francisc Fodor*, vicespanul Severinului.
1647. *Mihaiu Vaida*)
Andreiu Todor) vicespanii Severinului.
Nicolae Ivul, notariu.
1648. *Mihaiu Vaida*) vicespanii Severinului.
Andreiu Todor) Mihaiu Vaida e numit
într'un document vi-
ce-șpanul al doilea al
com. Sev.
- Nicolae Ivul, solgăbireu.

- Ioan Bobic, protonotariu al com. Sev.
Nicolae Toth, asesor jurat.
1649. *Andreiu Todor*)
Francisc Fodor) vice-comiți.
- Nicolae Ivul, solgăbireu.
Ioan Bobic, notariu.
Gavrilă Kun, asesor jurat.
1650. *Nicolae Micșa*)
Ladislau Floca) vice-comiți.
- George Simon, solgăbireu.
Gavrilă Kun)
Ioan Floca) jurați.
- Gligorie Todor*)
Gorge Giurma) jurați.
1651. *Ladislau Floca*)
Nicolae Micșa) viceșpani.
- George Simon, solgăbireu.
1653. *Francisc Jojica*)
Nicolae Toth) viceșpani.
- George Simon, solgăbireu.
Ioan Bobic, notariu jurat al com. Sev.
și al orașului Caransebeș.
1654. *Francisc Jojica*)
Nicolae Toth) viceșpani.
- George Simon, solgăbireu.
Nicolae Ivul, solgăbireu. (N'a stat în func-
țiune de odată cu cel dintâiu).

1655. *Gavrilă Kun*, vice-Ban și vice-comite al
com. Severin.
(Numele celuilalt vice-comite e necunoscut).
Nicolae Ivul, solgăbireu.
Ioan Bobic, notariu.
Iacob Fiath, jurat.
1656. *Petru Kun*)
Ludovic Fiath) vice-comiți.
1657. *Gavrilă Kun*)
Ludovic Fiath) viceșpani.
Nicolae Ivul, solgăbireu.
Ioan Bobic, notariu.
1670. *Danilă Kun*) viceșpani (pe timpul
Sigismund Fiath) dominațiunii turcești).
1689. *Petru Măcicaș*, vice-comite.
- 1694 și 1695. *Petru Măcicaș*, vice-comite.
1698. *Mihaiu Olas*, viceșpan substitut.
Nicolae Tornia)
Petru Jojica) solgăbireii com. Severin.
Gavrilă Giurma, de Caransebeș.
1701. *Mihaiu Todor*, vice-comite.

Sfârșitul părții II.

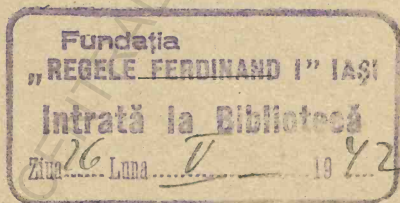

Erori de tipar

Pag.	16	șirul	15	din sus în loc de	1526	cit.	1536
"	18	"	8	" " " " "	valea	cit.	<i>calea</i>
"	18	"	6	" jos " " "	epistoală	"	<i>epistolă</i>
"	36	"	15	" să se omită vorba	<i>und</i>		
"	46	"	9	" sus în loc de	Paliciu	cit.	<i>Palaticiu</i>
"	54	"	13	" " " " "	casă	"	<i>ca să</i>
"	61	"	2	" jos " " "	Ra-tibor	"	<i>Ratibor</i>
"	62	"	7	" sus " " "	potrivite	"	<i>potrivită</i>
"	63	"	3	" jos " " "	Caransebeșulul	cit.	<i>Ca- [ransebeșului</i>
"	72	"	6	" sus " " "	neprețui	cit.	<i>neprețuit</i>
"	72	"	6	" " " " "	is'a	"	<i>i s'a</i>
"	77	"	10	" " " " "	să-i cedeze	"	<i>dacă i se [cedează</i>
"	77	"	12	" " după	Lugojul a se adaoage: să		<i>[se împace cu Mihaiu</i>
"	89	"	5	" " în loc de	Sigismund	cit.	<i>Sigis- [mund Rákóczy</i>

Pag 127	șirul 5	din jos	în loc de	pargament	cit.	perga-	
						[ment	
" 136	" 5	" "	" "	" "	" "	a	" al
" 142	" 4	" sus	" "	" "	" "	la extradarea	" să extra-
							[deze
" 142	" 5	" sus	" "	" "	" "	cetăților	" cetățile
" 142	" 5	" "	" "	" "	" "	la urcarea	" să urce
" 142	" 5	" "	" "	" "	" "	tributului	" tributul
" 143	" 8	" jos	" "	" "	" "	Ajunse ele	" Ajunse
" 144	" 10	" "	" "	" "	" "	dlstricteilor	" distric-
							[telor

BIBLIOTECA
 UNIVERSITĂȚII

Numai 70 cr.

1 Leu 75 bani.

Cea mai nouă, cea mai bună și cea mai ieftină

Carte de bucate

A apărut în „Biblioteca Noastră“:

Poftă bună!

— Carte de bucate, —

de ZOTTI HODOȘ.

Atragem atențiunea cetitoarelor asupra acestei cărți, care conține sub 420 de numere peste șase sute de rețete, și nume cele mai bune rețete din bucătăria practică și modernă. Aceasta carte de bucate se poate întrebuița în orice gospodărie românească. Cartea cuprinde atât rețetele bucatelor celor mai simple cât și rețete de bucate mai complicate; și adică:

Supe, ciorbe, assiette, pastete, rasoluri, aspicuri, galantine, fripturi naționale și francezești, prăjituri, torte, parfouri, înghețate, ceaiuri, licheruri etc. etc.

A se adresa: **Z. Hodoș, Caransebeș.**

Sub presă!

Partea II.

Sub presă!

29 MAY 1954

Biblioteca

Fac. de Filol., Filos., Psih.-Ped., Ist

B.....

BCU (ASLI) CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY